

VITA COMMUNIO

2020

Výber štúdií
Gréckokatolíckej teologickej fakulty
Prešovskej univerzity v Prešove

Editor: doc. ThDr. Peter Tírpák, PhD.

Recenzenti:

Mons. prof. ThDr. PaedDr. PhDr. Jozef Jurko PhD.

prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD.

doc. PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.

doc. ThDr. Mária Kardis, PhD.

doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek, Ph.D.

Grafická úprava: PhDr. ThLic. Juraj Gradoš, PhD.

Za jazykovú úpravu textov zodpovedajú autori.

Vydavateľ: Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta

ISBN 978-80-555-2413-9

Obsah

<i>Sociálne médiá ako ideály, ktoré deformujú hodnoty</i>	5
<i>Mgr. Jana Beňková</i>	5
<i>Liturgické knihy počas života a biskupskej služby Andreja Bačinského</i>	14
<i>prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.</i>	14
<i>Formácia svedomia v pastoračnej službe I.</i>	24
<i>doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD.</i>	24
<i>Služba, kňazstvo a pastoračia – dary pre akademickú i farskú činnosť kňaza.</i>	36
<i>doc. ThDr. Marcel Mojzeš, PhD.</i>	36
<i>Prešovská synoda 1927</i>	43
<i>ICDr. Jurij Popovič, PhD.</i>	43
<i>Pramene a impulzy evanjelizačnej činnosti</i>	55
<i>ThLic. Damián Saraka</i>	55
<i>Vnútoraná sloboda v procese duchovnej premeny človeka.</i>	61
<i>ThDr. Radovan Šoltés, PhD.</i>	61
<i>Eucharistia ako základný pilier spirituality bl. biskupov P. P. Gojdiča a V. Hopka</i>	71
<i>Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.</i>	71
<i>Objavujme bohatstvo liturgickej katechézy</i>	79
<i>doc. ThDr. Peter Tírpák, PhD.</i>	79
<i>Intrapersonálny kajúci rozmer v Liturgii svätého Jana Zlatoustého</i>	90
<i>ThLic. Martin Tkáč, PhD.</i>	90
<i>Vývoj religiozity katolíkov na Slovensku vo svetle 30. výročia nežnej revolúcie</i> . . .	102
<i>Mgr. Daniela Nguyen Trong</i>	102

Sociálne médiá ako ideály, ktoré deformujú hodnoty

MGR. JANA BEŇKOVÁ
Katedra aplikovanej edukológie

Abstract: *In the not-so-distant past, the media and information technologies were a thing of the distant future. Our everyday reality is very different, though. We take the vast amount of information that we receive from the world of the media as well as the achievements in the field of information technology for granted. Social media have become a platform in which we build relationships, form our identity, we express our opinions and learn about the world that surrounds us. The presented article focuses on the social media and its impact on person's identity and relationships in family in the context of creating values.*

Key words: *Values. Social media. Family. Education.*

Úvod

Príznačnou črtou pre 21. storočie vo svete modernej a technickej éry sú sociálne médiá, ktoré prostredníctvom svojho obsahu ovplyvňujú a formujú nie len naše vzťahy, ale aj elementy prostredníctvom ktorých si tieto vzťahy budujeme. Do škály týchto elementov zaradujeme komunikáciu, identitu človeka či hodnoty, ktoré si v procese celoživotnej edukácie osvojujeme.¹ Sociálne médiá² spolu so svojim segmentom sociálnych sietí³ sa stali neodmysliteľnou súčasťou našej každodennej komunikácie, pomohli nám prekonať veľké vzdialenosti, ktoré našu komunikáciu obmedzovali či dokonca znemožňovali. Naša spoločnosť sa teší z tejto pozitívnej zmeny, že komunikácia nebola nikdy ľahšia, ale je potrebné k týmto prostriedkom pristupovať zodpovedne nakoľko je virtuálny svet priestorom, ktorý nám nemusí stále slúžiť len na dobro a na budovanie vzťahov či zblížovanie.

Musíme smutne konštatovať, že sa u mnohých z nás objavujú tendencie kedy naše kritické myslenie stagnuje či dokonca ním vôbec nedisponujeme a tak nedokážeme kriticky vyhodnotiť zdieľaný či prezentovaný obsah v rámci sociálnych médií. Mediálny svet, ktorý nás úplne vtiahol do svojej „náručí“ má samozrejme aj svoje pozitíva. Ale druhá stránka veci je, že v sebe implikuje drastický potenciál znecitlivenia, pretože človek to, čo mu predkladajú sociálne médiá v službách konzum-

¹ Porov. POLÁKOVÁ, M. – PALA, G.: *Online doba – Online Cirkev I.*. Prešov : GTF PU, 2013. s. 39.

² SOCIÁLNE MÉDIÁ slúžia na združovanie a rozvíjanie spoločenských kontaktov. Ich výhodou je, že ich obsah môže vytvárať, upravovať alebo komentovať každý registrovaný užívateľ. Poskytujú teda veľký priestor pre kreativitu a nápady, ktoré sa následne ľahko šíria medzi samotnými užívateľmi.

³ SOCIÁLNE SIETE ide v nich o vzájomnú interakciu ľudí. Používatelia medzi sebou nadväzujú vzťahy a spájajú sa do skupín, na základe ktorých vzniká sieť vzťahov.

nej a individualizmom a egoizmom poznačenej spoločnosti, považuje za to pravé. Média paralelne so sociálnymi sieťami vnášajú do srdc ľudí mnohoraké hodnoty. Ale hodnoty, ktoré prezentujú sociálne média prostredníctvom sociálnych sietí, v podobe dokonalého šťastia sa povyšujú nad tradične uznávané hodnoty a práve takého uvažovanie a prijatie týchto hodnôt predstavuje veľké nebezpečenstvo, hlavne u mladšej generácie. Napríklad sféra pornografie a jej dostupnosť najmä u mladšej generácie vytvára mylné predstavy o intímnom živote a narúša prirodzený citový vývoj jedincov. Nemôžeme prehliadať tendenciu, ktorá sa objavuje v podobe toho, že sa za reálne považuje to, čo je produkované na sociálnych sieťach.⁴

Rodina – primárne miesto edukácie

Každý jedinec, ktorý prichádza na tento svet prechádza procesom výchovy. Primárnou výchovnou inštitúciou je rodina, v ktorej prebieha edukačný proces. Je dôležité pripomenúť, že rodina nie je nikdy izolovaná inštitúcia, skôr je súčasťou širších sociálnych procesov, kultúrnych vzorov a politických systémov, ktoré edukáciu ovplyvňujú a podieľajú sa na utváraní hodnotových systémov. Cieľom edukačného procesu rodiny je všestranný rozvoj osobnosti a pojem výchova v sebe odzrkadľuje zámerné aj nezámerné pôsobenia na osobnosť človeka, pričom výsledkom je kvalitatívna zmena.⁵

Ak sa pozrieme na súčasnú spoločnosť, ako formuje človeka, vidíme v nej atribút modernej doby, ktorá ponúka človeku mnohé možnosti, neprebernú škálu technických vymožeností súvisiacich so záplavou informácií vzbudzujúce u človeka túžbu po nezávislosti, materializme či individualizme a v tomto prípade začína byť život človeka orientovaný na materiálnu platformu. Súčasná rýchla a stresujúca doba sa samozrejme odzrkadľuje aj vo výchove nie len v rodinách, ale aj na požiadavkách výchovy spoločnosti. Človek je spoločnosťou motivovaný k honbe za materiálnymi pôžitkami, pravidla morálky a etiky ustupujú do pozadia, aj pod vplyvom mediálneho sveta a sociálnych sietí natoľko, že začínajú mať v určitých situáciách až patologický charakter.⁶

Problematika prameniaca zo súčasnej krízy vo výchove pramení najmä v celospoločenskej kríze hodnôt. Skutočné hodnoty, na ktorých ma človek postaviť svoj život a z ktorých ma čerpať ustupujú do úzadia. Sociálne siete sú jedným z atribútov, ktoré sa podieľajú na transformácii rodín, tým že periodicky vstupujú do prostredia rodiny. Výrazným faktorom, ktorý okráda rodinu o prvotné privilégium formovať a socializovať človeka tkvie v prvom rade v nedostatku času rodičov na výchovu svojich detí, ktoré si mnohokrát absenciu vzťahu kompenzujú v sociálnom prostredí médií a sociálnych sietí. Za druhý závažný indikátor považujeme oslabenie komuni-

⁴ Porov. ĎUREK, S.: *Kríza hodnôt ako symptóm konzumnej kultúry*. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Istvani/subor/Durek.pdf> (15.11.2019).

⁵ Porov. TOMÁŠOVÁ, V.: *Výchova v rodine*. <https://spaeds.sk/wp-content/uploads/2015/12/vychova-v-pedag-vyskume.pdf>. (2.4.2019).

⁶ Porov. LOUCKÁ, R.: *Jak člověka ovlivňuje výchova a společnost*. <http://radoslava-loucka.cz/jak-clovka-ovlivnuje-vychova-a-spolecnost/> (1.4.2019).

kácie a vzťahov v rodine, ktoré sú dôsledkom nepriaznivého vplyvu médií.⁷ Výskumy dokazujú, že čas, ktorý mládež venuje sociálnym médiám nie je akceptovateľný pre ich zdravý a prospešný vývin. Spoločné aktivity a rituály rodiny sa oslabili, v mnohých rodinách jednotliví členovia nežijú „*spolu*“, ale „*vedľa seba*“.⁸ Je nanajvýš dôležité a zásadne uvedomiť si, že rodina je pre dieťa najdôležitejšou skupinou a rodičia majú najväčšiu zodpovednosť za ich výchovu k základným morálnym hodnotám.⁹

Dôležitosť odovzdávania hodnôt

Hodnotu je možné charakterizovať ako prioritu, ktorá poháňa celé ľudské snaženie človeka. Hodnotový rebríček u človeka závisí od rôznych faktorov ako sú tradície, kultúrne zvyky, spoločenské normy, vzťahy pochádzajúce z rôznych prameňov. Ale základným pestujúcim elementom hodnôt u človeka sú rodičia, ktorí využívajú rôzne výchovné a psychologické postupy, prostredníctvom ktorých demonštrujú hodnoty svojim deťom. Dúfajú, že na základe vstevovania tradičných hodnôt dosiahnu pozitívne výsledky v ich správaní. Ale ak vezmeme do úvahy, že na vstevovaní hodnôt sa nepodieľajú len rodičia, ale aj kultúrne či politické systémy, nevynímajúc sociálny svet médií, stojíme pred ťažkou úlohou, predovšetkým ako rodičia. Deti sa sústavné pohybujú v sociálnom a kultúrnom prostredí, ktoré sa môže líšiť od hodnôt preferovaných v rodine. Nakoľko je svet detských duší veľmi zraniteľný a deti veľmi často rozpačito vnímajú svet dospelých majú to rodiny naozaj veľmi ťažké, pretože spoločenské normy nie sú stále v súlade s tými v rodine.

Rodičia v súčasnosti stoja pred nástrahou sociálnych médií a kladú si otázky ako úspešne odovzdať princípy, ktoré oni sami považujú za dôležité a práve sociálne média a sociálne siete im tieto princípy deformujú. Proces odovzdávania hodnôt ovplyvňuje množstvo činiteľov, ale rodičia sa tým nemôžu nechať odradiť. Mali by sa v čo najväčšej miere podieľať na tom, aby hodnoty, ktoré svojim deťom odovzdávajú neboli ovplyvnené „*ideály*“, ktoré z nich robia nešťastné bytosti.¹⁰

K zmyslu vstevovania morálnych hodnôt povzbudzujú aj autori knihy *Umenie výchovy* Raul Posse a Julian Melgosa kde upozorňujú, že výchova k hodnotám je každý deň potrebnější aj preto, lebo:

- chaos v podobe prevrátených hodnôt, zvlášť v sociálnej, etickej a duchovnej sfére sa prejavuje v mravnej neurčitosti, materializme a skepticizme,
- kríza v morálnych princípoch ovplyvňuje hlavne mladú generáciu,
- morálna skazenosť vyvolaná niektorými médiami a vyjadrená určitými prejavmi, ktoré sa nazývajú „umenie“, ustavične napáda spoločnosť,

⁷ Porov. BAČKOROVÁ, E.: Rodina a Význam rodinnej výchovy. In: *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metóda, 2008. s. 429.

⁸ Porov. KRAVÁROVÁ, M.: *Problémy a zmeny v súčasnej rodine*. <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/problemy-a-zmeny-v-sucasnej-rodine> (15.11.2019).

⁹ Porov. EYROV, R. – EYROV, L.: *Jak naučiť deti hodnotám*. Praha : Portál, 2013. s. 11.

¹⁰ Porov. KONÍČKOVÁ, J.: *Prečo je dôležité odovzdávať deťom hodnoty?* <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty> (15.11.2019).

- rozčarovanie, ktoré spôsobujú zlé príklady v spoločnosti vyústilo do bez-
nádeje.¹¹

Sociálne médiá a sociálne siete vo svetle výskumov

V máji 2017 uverejnili Royal Society for Public Health¹² (RSPH) a Hnutie pre mladé zdravie správu, v ktorej sa skúmajú pozitívne a negatívne účinky sociálnych médií na zdravie mladých ľudí. Tento výskum sa sústredil už na publikované štúdie o účinkoch sociálnych médií na zdravie medzi 1 500 ľuďmi vo veku 14 až 24 rokov. Vedci skúmali, ako najpopulárnejšie sociálne siete sveta Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter a YouTube vplyvajú na 14 kategórii súvisiacich s psychickým zdravím a ich cieľom bolo zmapovať, ako tieto platformy vplyvajú na zdravie mladej generácie či už v hľadiska pozitívnej alebo negatívnej stránky.

Medzi skúmané faktory, ktorým sa vedci venovali pozornosť patrilo:

- zvyšovanie povedomia a pochopenia zdravotných skúseností iných ľudí,
- prístup k odborným zdravotným informáciám, ktorým môžete dôverovať,
- emocionálna podpora (empatia a súcit od rodiny a priateľov),
- úzkosť (pocity starostí, nervozity a znepokojenia),
- depresia (pocit extrémneho nešťastia),
- osamelosť (pocit, že som na všetko sám),
- spánok (kvalita a množstvo spánku),
- sebavyjadrenie (vyjadrenie svojich emócií, myšlienok alebo ideí),
- osobná identita (schopnosť definovať, kto som),
- obraz tela (ako sa cítite ohľadom toho, ako vyzeráte),
- vzťahy zo skutočného sveta (udržiavanie vzťahov s ostatnými ľuďmi),
- budovanie komunity (pocit, že patríam do komunity rovnako rozmýšľajú-
cich ľudí),
- šikanovanie (vyhrážky alebo zneužívanie voči vám),
- strach z vynechania (pocit, že musíte zostať pripojený, pretože sa obáivate,
že sa veci môžu diať bez vás).

Táto problematika bola skúmaná v rámci dotazníka, v ktorom mladí ľudia odpovedali na svoje osobné pocity v menovaných kategóriách a každú zo sociálnych sietí mali v danej kategórii ohodnotiť na škále od -2 (výrazné zhoršenie), cez 0 (žiadny efekt) po +2 (výrazné zlepšenie).

Záver z tejto štúdie hovorí o tom, že jedinou platformou zo skúmaných s čistým pozitívnym efektom sa stal YouTube. Ukázalo sa, že až 4 zo skúmaných sociálnych sietí prispievajú u detí k úzkosti a depresii. To, že vidia, ako si známi i neznámi ľudia stále užívajú život a cestujú, majú najnovšie veci, luxusné autá, domy, to všetko ich privádza do stavu, že niečo v ich živote nie je v poriadku a že o niečo prichádzajú. Mladí ľudia tiež trpia v dôsledku sociálnych médií problémami so spánkom. Keďže

¹¹ Porov. POSSE, R. – MELGOSA, J.: *Umenie výchovy : kniha o tom, ako vychovať harmonickú osobnosť*. Vrútky : Advent-Orion, 2002. s. 85.

¹² ROYAL SOCIETY FOR PUBLIC HEALTH – je nezávislá charitatívna kampaň a kampaň zameraná na zlepšovanie a ochranu zdravia ľudí.

sú často do noci hore na sociálnych sieťach, hromadí sa im spánkový deficit, ktorý vedie k únave a ťažkostiam v každodennom živote, nižšej sebadôvere a stresu.

Práve Instagram ako sociálna sieť s najnegatívnejším dopadom deformuje hodnoty človeka a podsúva mladým ľuďom, predovšetkým ženám „*ideály krásy*“, núti ich, aby sa porovnávali s nerealistickými, prevažne upravenými, filtrovanými a photoshopovými verziami reality. Instagram potom ľahko prinúti dievčatá a ženy myslieť si, že ich telá nie sú dostatočne dobré, keďže ľudia používajú filtre a editujú svoje obrázky za účelom, aby vyzerali perfektne. A takto mlyne potom chápu svoju hodnotu ako človeka. Autori výskumov ďalej vyjadrujú znepokojenie nad časom, ktorý používatelia venujú sociálnym sieťam, pretože nadmerne používanie sociálnych sietí oslabuje psychické zdravie a podieľa sa na rozvoji úzkosti a depresie. Ďalším už v istej miere načrtnutým problémom je obraz o vlastnom tele, a to u oboch pohlaví, výraznejšie však vplyva na ženy v tínedžerskom veku a po 20.–tom roku života.

V štúdiu čítame, že: „*Až deväť z desiatich tínedžeriek hovorí, že sú zo svojho tela nešťastné.*“. A dodáva: „*Na Facebook sa každú hodinu nahrá 10 miliónov nových fotografií, čo prináša takmer nekonečný potenciál pre mladé ženy, aby robili porovnávanie na základe výtvaru, keď sú online.*“ Podľa ďalších výskumov sociálne médiá aj kvôli tomu spôsobujú nárast popularity plastických operácií u mladých generácii, pričom z vekovej skupiny 18–24 nad ňou rozmyšľa 70% ľudí.¹³

Jednou z ďalších štúdií je výskum, ktorý realizoval tím ekonómov z University of Sheffield a zistila zarážajúcu vec – čím viac času deti trávajú na sociálnych sieťach, tým menej sa cítia šťastné. Tento výskum dokázal, že čím viac času trávajú deti čítaním na Facebooku, Instagrame alebo WhatsAppu, tým sa cítia menej spokojné so svojou prácou v škole, so školou, do ktorej chodia, svojím výtvarom, rodinou a celkovo s ich životom. Experti zistili, že dokonca už aj jedna hodina na sociálnych sieťach denne znižuje pravdepodobnosť, že dieťa bude úplne spokojné so svojím životom, až o 14%. Riziko sa stupňuje, respektíve je vyššie pri deťoch, ktoré žijú v domácnosti len s jedným rodičom, to má dokonca trikrát vyšší nepriaznivý dopad na ich spokojnosť. A čím je dieťa mladšie, tým môže byť dopad na jeho psychiku ešte horší.

Iná štúdia upozornila, že na sociálne siete sa dostávajú už aj deti, ktoré majú 8 rokov. Problém je v tom, že u detí vo veku 8–11 rokov nie je ešte dostatočne rozvinuté kritické myslenie a oni bez premýšľania súhlasia s podmienkami webu pri vytváraní konta a užívajú si svoj nový život na Facebooku, Youtube či Instagrame. A pritom podmienkam používania, ktoré práve odklikli, vôbec nerozumejú. Organizácie zodpovedné za bezpečnosť detí online, za zachovanie ich psychického zdravia, ale aj ďalší odborníci bijú na poplach. Deti prichádzajú do virtuálneho sveta nepripravené a veľmi zraniteľné. A pravdou je, že mnohí rodičia o tom, že ich deti majú vytvorené konta na sociálnych sieťach, ani nevedia.

Čas, ktorý dospievajúce deti trávajú online, sa v porovnaní s televíziou za poslednú dekádu zdvojnásobil. Rodičia i vychovávatelia detí by preto mali byť omnoho viac ostražití a všimnúť si, aký individuálny dopad majú sociálne siete na ich vlastné deti.

¹³ Porov. BREJČÁK, P.: *Sociálne siete a duševné zdravie: pozitívne vplyva len YouTube, najhorší je Instagram.* <https://medialne.etrend.sk/internet/socialne-siete-a-psychicke-zdravie-najhorsiji-instagram-pozitivny-vplyv-ma-len-youtube.html> (10.11.2019).

Vedci tvrdia, že sledovanie online médií vedie deti k negatívnym pocitom predovšetkým preto, lebo sa vďaka nim vzájomne porovnávajú. Ľudia tu majú tendenciu zobrazovať realitu v ideálnom stave, no taká zďaleka nie je. A deti túto skutočnosť nedokážu denne vyhodnocovať. Ďalšími neželanými efektmi častého používania sociálnych sietí sú u dospievajúcich detí nedostatok spánku, depresie, ale i samovraždy. Médiá koncom roku 2017 priniesli správu, že v USA za posledných 5 rokov výrazne vzrástol počet samovrážd tínedžerov. A hoci analýza tohto stavu nepriniesla jasné vysvetlenie dôvodov, štúdia hovorí práve o možnej súvislosti s veľkým nárastom používania sociálnych médií. Sociálne médiá sa stali priestorom v ktorom formujeme a budujeme naše vzťahy, vlastnú identitu, vyjadrujeme samých seba a učíme sa o svete okolo nás. Svojou podstatou sú jednoznačne spojené s naším mentálnym zdravím.¹⁴

Mediálna edukácia ako nevyhnutná súčasť rodinnej výchovy

Sociálne médiá sa stali nevyhnutnou súčasťou rodinného života a napriek tomu, že majú svoje pozitíva, ktoré sme už načrtli v úvode, ich tienistá stránka najviac ovplyvňuje práve deti a mládež. Preto je dôležité budovať u detí správny prístup a vzťah k týmto médiám prostredníctvom mediálnej edukácie. Každá výchova má základ v rodine a preto aj základ mediálnej edukácie ma byť položený práve v nej, pretože je to najprirodzenejšie prostredie na jej realizáciu. S tým súvisí aj rodinná kultúra, ktorej základy vytvárajú rodičia. Vzťah rodičov, ich komunikácia, vzájomné pôsobenie detí a rodičov determinuje rodinu, rodinnú kultúru, a tým aj výchovné prostredie. Mediálnu výchovu treba brať do úvahy ako nadstavbu v rodinnej edukácii, ktorá je postavená na určitom hodnotovom rámci.¹⁵ Kompetencia ako umožniť deťom vyrásť v zdravé a sebavedomé osobnosti je v rukách rodičov a týka sa to aj využívania sociálnych médií. Je potrebné si uvedomiť, že nie všetko čo ponúka súčasná doba našim deťom je pre nich aj prospešné a zaručí im šťastný život. Sociálne médiá sú fenoménom, ktorý dnes deťom viac pohody berie ako pridáva. Je náročné mať svoje dieťa pod kontrolou v rámci využívania sociálnych médií či sietí, nakoľko súčasne deti disponujú už vlastným mobilom či tabletom. A mnoho rodičov priznáva, že sami potrebujú v tomto smere poradiť. Jedno z riešení spočíva vo využívaní aplikácie ESET Parental Control. Táto aplikácia patrí medzi tie, ktoré sa ľahko dajú nainštalovať do zariadenia dieťaťa. Obmedzí mu čas, ktorý na mobile trávi hraním či sledovaním webových stránok a využívaním aplikácií. Umožňuje dokonca nastavenie, v ktorých časoch môže dieťa aplikácie využívať a prostredníctvom tejto aplikácie ESET Parental Control majú rodičia stále podrobný prehľad o tom, aké stránky a aplikácie si jeho dieťa prezerá a koľko času na nich trávi. Rodičia by si však mali uvedomiť, že tieto možnosti ich nezbavujú výchovnej úlohy. Deťom musíme aj

¹⁴ Porov. GRÁNSKA, Z.: *Deti, ktoré trávia veľa času na sociálnych sieťach, sú menej šťastné, tvrdí výskum*. <https://eduworld.sk/cd/zuzana-granska/4655/deti-socialne-siete-vyskum-mentalne-zdravie-stastie> (15.11.2019).

¹⁵ Porov. POLÁKOVÁ, M. – PALA, G.: *Online doba – Online Cirkev II.*. Prešov : GTF PU, 2013. s. 177.

naďalej vysvetľovať dôvody, prečo je potrebné mať vo všetkom mieru a ako na nás používanie sociálnych médií vplýva.¹⁶

Považujeme za dôležité prinavrátiť výchove jej pôvodný zámer uskutočňujúci sa minimálne na troch úrovniach:

- *v úrovni vzťahov* (vzájomne vzťahy jednotlivých členov rodiny, vo vzťahu k sebe samému),
- *v úrovni modelu a príkladu* (osobný príklad rodičov a identifikácia s ním),
- *v úrovni poučenia* (o zmysle života, v odovzdávaní tradícií).¹⁷

Rozvoj hodnotového systému človeka je spojený so sociálnym prostredím a s jeho pohľadom na seba samého. Vychádza z pocitov identity a sebaobrazu, ktoré sa utvárajú vo výchovnom prostredí a sú determinované osobnostnými vlastnosťami podieľajúcimi sa na výchove.¹⁸ Nedostatočný hodnotový systém jedinca je dôsledkom výchovy v málo podnetnom prostredí, ale aj nedostatočnou stimuláciou k vývinovo vyšším hodnotám. V prípade neprijatia jedinca spoločnosťou nastáva odmietanie hodnotovej hierarchie uznávanej makrosocietou a rozvojom nežiaducich prejavov správania.¹⁹ Situácia je kritická, ale stále je možnosť budovať a prinavrátiť hodnoty do života detí, nie je to beznádejné. Vďaka rôznym niekoľkoročným výskumom psychológovia zistili, že určité princípy naozaj fungujú a práve rodičia sú tými stavebnými kameňmi pri odovzdávaní hodnôt. Takmer každý rodič túži po tom, aby jeho dieťa hovorilo pravdu, bolo altruistické a prejavovalo úctu. Tieto hodnoty si dieťa však neosvojí na základe príkazov či prísnej disciplíny, ale príkladom. Musíme si uvedomiť, že deti pozorujú svojich rodičov, ich správanie a správanie rodičov zrkadlia v tom svojom. Tým, že vás dieťa pozoruje, učí sa, ako sa má správať a ako má fungovať vo vzťahoch s ľuďmi. Rodičia majú vždy najsilnejší vplyv na svoje deti v oblasti základných hodnôt, ako sú česťnosť, spoľahlivosť, náboženské presvedčenie, súcit, charakternosť, vzdelanie, optimizmus, rešpekt, sebakontrola či prijateľné riešenie konfliktov. Deti sa v určitých obdobiach svojho života od hodnôt, ktoré do nich rodičia vštepujú, možno odchyli, ale ak je medzi dieťaťom a rodičmi silné puto, tým pevnejšie sú hodnoty v dieťati zakorenené a dieťa sa k nim po určitej dobe vracia, dodržiava ich a nielen o nich hovorí. Hlavne pri vštepaní hodnôt je potrebné dodržiavať jednotu myšlienok, slov a skutkov. Nie je nič dôležitejšie pri výchove k hodnotám ako to, aby dieťa videlo, že rodičia to, na čo myslia, prenášajú do slov a slov, ktoré hovoria, prenášajú do skutkov. Veľkou výzvou pre rodičov z hľadiska výchovy je dosiahnuť u detí taký typ správania a také vlastnosti, ktoré sú v súlade s ich hodnotami. Znamená to nielen poskytnúť deťom teoretické znalosti, ale pomôcť im tiež rozvinúť väčšiu citlivosť a schopnosť zvládať každodenný život. Týmto spôsobom

¹⁶ Porov. GRÁNSKA, Z.: *Deti, ktoré trávia veľa času na sociálnych sieťach, sú menej šťastné, tvrdí výskum*. <https://eduworld.sk/cd/zuzana-granska/4655/deti-socialne-siete-vyskum-mentalne-zdravie-stastie> (15.11.2019).

¹⁷ Porov. BAČKOROVÁ, E.: Rodina a Význam rodinnej výchovy. In: *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metóda, 2008. s. 429.

¹⁸ Porov. TURČEK, K.: Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy detí a mládeže. Bratislava : Iris, 2003. s. 45.

¹⁹ Porov. KRAVÁROVÁ, M.: *Problémy a zmeny v súčasnej rodine*. <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/problemy-a-zmeny-v-sucasnej-rodine> (15.11.2019).

rodičia podporia rozvoj vyrovnanej, harmonickej osobnosti, ktorá sa bude vedieť vyrovnávať s bežnými situáciami i sklamaniami.²⁰

Dobrá charakter dáva deťom morálnu odvahu odolať pokušeniam alebo zvodným ponukám, ktorých je všade veľmi veľa. Ak sú rodičia dôslední a trpezliví, výsledky sa väčšinou vždy objavia. Každá rodina si vytvára vlastný životný štýl v súlade s vierou, tradíciami, kultúrnymi koreňmi a jej ekonomickými, ekologickými i sociálnymi prostriedkami. Má vlastný spôsob myslenia, cítenia a potvrdzovania istých princípov, ktoré sa buď dedia, alebo nadobúdajú kritickým myslením a dôkladným uvažovaním. Tak sa vytvára základ výchovy a odovzdávania hodnôt a princípov mladším generáciám. Každé dieťa vyrastá v rodine, ktorá sa opiera o svoju vlastnú filozofiu. Preto sa svojím správaním v škole deti líšia. Takýmto spôsobom je potrebné dieťaťu aj vysvetliť, prečo nie je napríklad také isté ako spolužiaci. Treba mu povedať, že je to tým, že rodina vyznáva určité hodnoty, ktoré sú možno iné, ako majú spolužiaci.

Deti potrebujú nájsť svoju identitu a istotu. Svet im ponúka tisíce možností. Ťažko sa im rozhoduje a ťažko sa im vyberá to najvhodnejšie riešenie. A práve z tohto dôvodu je veľmi potrebné, aby mali v sebe zakorenené princípy, ktoré im po celý život budú pomáhať pri správnom rozhodovaní. A poznanie tej najvhodnejšej pravdy im môže dať práve rodina.²¹

Záver

V súčasnosti vidíme tendencie, ktoré vo veľkej miere akcentujú na merateľné materiálne hodnoty, ktoré prezentujú aj sociálne média. Ale materiálny svet človeku šťastný život nezaručí. Človek potrebuje vnímať aj city, citovosť, sociálnosť, vzťahy, vnútorné šťastie. Odborníci už dávno zistili, že radostný a šťastný život sprevádzajú prosociálnosť, altruizmus, empatia, nezištná láska, vďačnosť a odpustenie. Málo sa však o týchto veciach v súčasnosti hovorí. Nemenej dôležité je tiež poznanie seba samého, svojich túžob a cieľov. Človek je vzťahová bytosť a tvor lásky, potrebuje sa realizovať v spoločenstve ľudí a na to, aby v tomto spoločenstve mohol spokojne fungovať, musí mať osvojené také hodnoty, ktoré mu v prežívaní radostného života budú pomáhať. A aj z tohto dôvodu by rodičia nikdy nemali rezignovať pod tlakom spoločenských noriem, ktoré nie vždy sú správne či morálne, ale mali by si zachovať svoju vlastnú cestu, vďaka ktorej chcú deťom odovzdať to najlepšie, čo im svet ponúka. V tomto procese majú rodičia nezastupiteľnú úlohu, a preto by sa jej nikdy nemali vzdať, pretože v dnešnej dobe je to jedna z najdôležitejších vecí vo výchove.²²

²⁰ Porov. KONÍČKOVÁ, J.: *Prečo je dôležité odovzdávať deťom hodnoty?* <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty> (15.11.2019).

²¹ Porov. KONÍČKOVÁ, J.: *Prečo je dôležité odovzdávať deťom hodnoty?* <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty> (15.11.2019).

²² Porov. KONÍČKOVÁ, J.: *Prečo je dôležité odovzdávať deťom hodnoty?* <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty> (15.11.2019).

BIBLIOGRAFIA:

- BAČKOROVÁ, E.: Rodina a Význam rodinnej výchovy. In: *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metóda, 2008. 700 s. ISBN 978-80-8105-007-7.
- BREJČÁK, P.: *Sociálne siete a duševné zdravie: pozitívne vplyva len YouTube, najhorší je Instagram*. <https://medialne.etrend.sk/internet/socialne-siete-a-psychicke-zdravie-najhorsí-je-instagram-positivny-vplyv-ma-len-youtube.html> (10.11.2019).
- ĎUREK, S.: *Kríza hodnôt ako symptóm konzumnej kultúry*. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Istvani/subor/Durek.pdf> (15.11.2019).
- EYROV, R. – EYROV, L.: *Jak naučiť děti hodnotám*. Praha : Portál, 2013. 160 s. ISBN 978-80-262-0399-5.
- GRÁNSKA, Z.: *Deti, ktoré trávia veľa času na sociálnych sieťach, sú menej šťastné, tvrdí výskum*. <https://eduworld.sk/cd/zuzana-granska/4655/deti-socialne-siete-vyskum-mentalne-zdravie-stastie> (15.11.2019).
- KONÍČKOVÁ, J.: *Prečo je dôležité odovzdať deťom hodnoty?* <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/3560/preco-je-dolezite-odovzdavat-detom-hodnoty> (15.11.2019).
- KRAVÁROVÁ, M.: *Problémy a zmeny v súčasnej rodine*. <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/problemy-a-zmeny-v-sucasnej-rodine> (15.11.2019).
- LOUCKÁ, R.: *Jak člověka ovlivňuje výchova a společnost*. <http://radoslava-loucka.cz/jak-cloveka-ovlivnuje-vychova-a-spolecnost/> (1.4.2019).
- POLÁKOVÁ, M. – PALA, G.: Online doba – Online Cirkev I.. Prešov : GTF PU, 2013. 243 s. ISBN 978-80-555-0891-7.
- POSSE, R. – MELGOSA, J.: *Umenie výchovy : kniha o tom, ako vychovať harmonickú osobnosť*. Vrútky : Advent-Orion, 2002. 194 s. ISBN 80-88960-89-4.
- TOMÁŠOVÁ, V.: Výchova v rodine. In: *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metóda, 2008. 700 s. ISBN 978-80-8105-007-7.
- TURČEK, K.: *Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy detí a mládeže*. Bratislava : Iris, 2003. 168 s. ISBN 80-8877-89-9-9.

Liturgické knihy počas života a biskupskej služby Andreja Bačinského

PROF. THDR. VOJTECH BOHÁČ, PHD.
Katedra systematickej teológie

Resumé: Bishop of Mukacevo Andrej Bacsinszky has cared for guard of necessary of the liturgical books for parishes of his eparchy during his bishop service. But the liturgical books were not published and authorised by him. Already particular view of liturgical books published during his life and also during his bishop service reflects the possibility to own needed liturgical books in the parishes of his large eparchy.

Key words: Bishop. Rite. Liturgy. Books. Parish.

Úvod

Biskup Andrej Bačinský nastúpil do svojho úradu na čelo Mukačevskej eparchie v roku 1773. Viedol ju až do svojej smrti 19. decembra 1809. Andrej Bačinský bol na biskupa vysvätený vo Viedni. Konsekroval ho chorvátsky biskup Vasil Božičkovič. Cisárovná Mária Terézia využila prítomnosť gréckokatolíckych biskupov vo Viedni na zvolanie synody. K zvolaniu synody sa vyskytla aj veľmi konkrétna príčina, ktorou bolo spoločné vydávanie liturgických kníh.¹ Mukačevskému biskupovi Andrejovi Bačinskému záležalo na presnom slávení liturgických úkonov a používania cirkevno-slovanského jazyka v liturgii. Pripravoval kantorov, klérus aj učiteľov na správne slávenie obradov. Veľkou prekážkou tohto úsilia bol nedostatok liturgických kníh, najmä pre veriacich. Liturgické knihy z doby Andreja Bačinského sme rozdelili do troch celkov: liturgické knihy pred jeho narodením, liturgické knihy do menovania za biskupa a liturgické knihy počas jeho biskupskej služby.

I. Liturgické knihy pred rokom 1732

Liturgické knihy vydané niekoľko rokov pred narodením veľkého biskupa sme uviedli preto, lebo počas jeho života určite boli ešte používané.

1. Trebník². Bol vydaný vo Lvove v roku 1719. Trebník vytlačil Stavropigijskij inštitút pri chráme Zosnutia presvätej Bohorodičky vo Lvove.

Trebník meria 16x21x3cm a má 429 listov (dvojstrán). Kniha obsahuje poriadok slávenia sviatostí a svätenín. Obsahuje aj rôzne príležitostné modlitby. Má veľ-

¹ Porov. ŽEŇUCH, P. – VASIL, C.: *Monumenta byzantina-slavica et latina Slovaciae. Vol. I.* Roma – Bratislava – Košice : SAV, PIO, CML, 2003, s. 270 – 272.

² Trebník. Lvov: Stavropigijskij inštitút, 1719.

mi široký zoznam obradov na požehnanie rôznych vecí. Zaujímavosťou Trebnika je rozsiahle poučenie pre kňaza o každom liturgickom úkone. Trebnik má k jednotlivým úkonom uvedené aj presné rubriky. Obsahuje poriadok 88 rôznych liturgických úkonov. Knihu uzatvára dvanásť mesiacov roka so zoznamom svätých na jednotlivé dni mesiacov.

2. Euchologion ili Trebnik³. Bol vydaný vo Lvove v roku 1720. Euchologion vytlačil Stavropigijjský inštitút pri chráme Zosnutia presvätej Bohorodičky vo Lvove. Euchologion má rozmery 10x16x6cm a 286 listov (dvojstrán). Kniha obsahuje poriadok 50 rôznych liturgických úkonov. Bez očíslovania listov je pripojený poriadok pohrebu kňaza. Knihu uzatvára dvanásť mesiacov roka so zoznamom svätých na jednotlivé dni mesiacov. Euchologion rozlišuje medzi modlitbou nad vecou a medzi poriadkom nejakého liturgického úkonu. Obsahuje nápadne veľa modlitieb na rôzne potreby v počte 23.

Zaujímavosťou Euchologiona je, že sa po krátkom príhovore k čitateľovi začína poriadkom posvätenia vody 1. augusta. Potom nasleduje poriadok požehnanja domu a veľké posvätenie vody 6. januára. Až po týchto obradoch nasleduje poriadok svätého krstu a myropomazania a ďalších sviatostí.

3. Služebnik⁴. Bol vydaný v Počajeve v roku 1734. Igumen počajevského monasteria menom Gedeon ho venoval Teodózovi Rudničkomu, exarchovi celého Ruska, luckému a ostrožskému biskupovi a kanevskému archimandritovi. I keď sa v knihe neuvádza ako schvaľovateľ biskup Teodóz Rudničko, z venovania knihy ho možno pokladať za schvaľovateľa. Prvá strana Služebnika chyba.

Služebnik má rozmery 18 x 30 x 3cm a obsahuje 92 listov (dvojstrán) a obsahuje: Proskomídiu, Božskú svätú liturgiu nášho otca svätého Jána Zlatoústeho, Božskú svätú liturgiu nášho otca svätého Bazila Veľkého, Božskú službu vopred posvätených darov nášho otca svätého Gregora Teológa, rímskeho pápeža. Okrem toho sú jeho súčasťou nedeľné menlivé časti božskej svätej liturgie pre vybrané nedele a dni počas liturgického roka na Kvetnú nedeľu, Paschu, kde je aj utiereň a poriadok požehnanja paschálnych jedál, Svetlý pondelok a utorok, Stred Päťdesiatnice, Nanebovstúpenie Pána, Nedeľa Päťdesiatnice, nedeľné tropáre, kondáky a prokimeny ôsmych hlasov, menlivé časti na Pánove, Bohorodičkine a výročné sviatky svätých počas liturgického roka, menlivé časti na božskej liturgii zo spoločnej služby svätých v počte 25, menlivé časti na božskej liturgii na rozličné úmysly v počte 7.

Nasleduje poriadok veľkej večierne a poriadok nedeľnej a každodennej polnôčnice, a veľkú, nedeľnú utiereň. Po nich nasledujú denné prepustenia na božskej liturgii a najpotrebnejšie modlitby pre kňaza: na požehnanie kňazského rúcha, na krátke posvätenie vody, na požehnanie domu a na požehnanie každej veci.

Zaujímavosťou Služebnika je, že aj rubriky sú v ňom vytlačené čiernou farbou. Z obdobia pred roku 1732 by sa mohli uviesť aj iné liturgické knihy, ktoré v tomto období boli vydané.

3 Euchologion ili Trebnik. Lvov: Stavropigijjskij institut, 1720.

4 Služebnik. Počajev: 1734.

II Liturgické knihy druhého obdobia v rokoch 1732–1773

1. Liturgikon ili Služebnik⁵. Bol vytlačený v roku 1791 v Počajevskej lavre. Schválenie na tlač udelil biskup Štefan Levinskij koadjutor lucký a ostrožský. Služebník má rozmery 22x34x8 a má 347 listov (dvojstrán).

Liturgikon obsahuje:

Menlivé časti Pentekostária na liturgii na každý deň,
Menlivé časti nediel a týždňov po Päťdesiatnici na každý deň,
Menlivé časti pôstnych sobôt a nediel spolu s Kvetnou nedeľou,
Menlivé časti veľkého štvrtka a veľkej soboty na liturgii v prípade že sa slávia bez večierne

Veľký piatok obsahuje len rubriky,

Jedenásť radových evanjelií na utierni,

Proskomídia,

Božská svätá liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho,

Božská svätá liturgia nášho otca svätého Bazila Veľkého,

Božská služba nášho otca svätého Gregora Teológia, rímskeho pápeža.

Nasleduje minea podľa poriadku mesiacov. Začína sa mesiacom september. Prí-
náša menlivé časti na božskej svätej liturgii na každý deň jednotlivých mesiacov.

Nasledujú menlivé časti na božskej svätej liturgii zo spoločnej služby svätých
v počte 26. Menlivé časti na božskej svätej liturgii na rozličné úmysly v počte 12.

Nasleduje poriadok veľkej večierne, poriadok nedeľnej a každodennej polnoč-
nice a poriadok veľkej, nedeľnej utierne.

Nasleduje modlitba na požehnanie kolyva a ďakovná pieseň svätého Ambróza
Teba Boha chválime. Po nich sú uvedené nedeľné tropáre, kondáky, bohorodičeny,
prokimeny a Aleluja s veršami, ako aj spev na prijímanie z oktoicha.

Podobne sú uvedené aj každodenné menlivé časti božskej svätej liturgie.

Zo spoločnej služby svätým sa uvádzajú v závere knihy len tropáre.

Zaujímavosťou Služebníka je, že aj rubriky sú v ňom vytlačené čiernou farbou.
Podobne zaujímavo sú zadelené menlivé časti liturgií: menlivý okruh sa uvádza až
po troch liturgiách.

2. Katechisis prostrannyj⁶

V preklade do slovenčiny zavedený nadpis znamená: Obširny katechizmus,
Veľký katechizmus. Bol vydaný tlačou v Uneve v roku 1745. Číslované dvojstrany
a Katechizmus má 161 dvojstrán. Má pridaný aj obsah, strany obsahujúce obsah nie
sú číslované. Katechizmus sa delí na štyri časti:

Prvá časť v Katechizme hovorí o sviatostiach a je rozdelená na deväť hláv.

Druhá časť v Katechizme hovorí o božských čnostiach, o Božích a cirkevných
prikazoch. Druhá časť Katechizmu je rozdelená na päť hláv.

Tretia časť v Katechizme hovorí o hriechoch a je rozdelená na šesť hláv.

⁵ Liturgikon. Počaev: 1791.

⁶ Katechisis prostrannyj. Unev 1745

Štvrtá časť v Katechizme hovorí o cirkevných trestoch a je rozdelená na štyri hlavy.

Dodatok veľmi krátko zahŕňa čo z Katechizmu má vedieť každý katolík. Obsah piatej hlavy a dodatok neobsahuje, asi sa vytrhol a stratil. Význam uvedeného katechizmu spočíva v tom, že je veľmi podobný KKC vydanéj v roku 1998 v Ríme.

3. Triodion sijesť Tripisnec. Bol vytlačený v roku 1753 v Lvove. Bol vytlačený v roku 1753 v Lvove. Triodion meria 20x30x8cm a má 440 listov (dvojstrán).

Obsahuje menlivé časti večierní, polnočnic, utierní a liturgií od Lazarovej soboty do Nedele všetkých svätých. Jednotlivé nedele a sviatky sa začínajú malou večierňou, pokračuje veľkou večierňou, polnočnicou a utiernou. Menlivé časti liturgií sa uvádzajú len na nedele a sviatky. Kniha je vytlačená v červeno-čiernom prevedení. Červená farba sa používa na zvýraznenie názvu nediel, sviatkov a menlivých častí pred stichyrami.

4. Apostol⁷. Kniha bola vytlačená v Počajeve v roku 1753. Vydanie schválil exarcha celej Rusi, lucky a ostrožský biskup Cyprián Stečka. Kniha má rozmery 27x20x4,5cm a má 230 listov (dvojstrán).

Obsahuje: Skutky apoštolov, Sedem všeobecných listov, Jakubov list, Dva Petrove listy, Tri Jánove listy, Júdov list, 14 listov sv. Pavla: List k Rimanom, Dva listy ku Korintňanom 2, List ku Galaťanom, List k Efezanom, List k Filipanom, List ku Kološanom, Dva listy ku Solúnčanom, Dva listy k Timotejovi, List k Títovi, List k Filemonovi, List k Hebrejom.

Celý apoštol je rozdelený na začala. Po skončení knihy Apostola je uvedený poriadok čítania apoštola na celý liturgický rok, počas štyridsiatnice, jednotlivým svätým z Minei počas dní jednotlivých mesiacov, prokimeny a aleluja s veršami ôsmych hlasov, prokimeny, apoštol a aleluja s veršami zo spoločnej služby svätým.

5. Liturgikon ili Služebnik⁸. Kniha bola vytlačená v roku 1755 v Počajeve a má 344 strán. Schválil ju biskup Silvester Ljubenicij Rudničko, ruský exarcha. Liturgikon obsahuje proskomídiu, poriadok božskej svätej liturgie nášho otca svätého Jána Zlatoústeho a svätého Bazila Veľkého. Po nich nasleduje božská služba vopred posvätených darov nášho otca svätého Gregora Teológa, rímskeho pápeža. Liturgikon uvádza aj utiereň vzkriesenia. Ďalej sú uvedené už len tropáre, prokimeny, apoštol, aleluja s veršami a evanjelium na sviatky liturgického roka.

6. Liturgikon si jesť Služebnik⁹. Kniha bola vydaná vo Lvove a vytlačená v roku 1766 v Stavropigijjskom inštitúte. Kniha má rozmery 30x22x4 a má 335 strán. Prvá časť obsahuje úvodné slovo k čitateľovi. Druhá časť je predpis pre diakona, ako sláviť večiereň, utiereň a božskú svätú liturgiu s kňazom. Nasleduje povečerje (pavečernica) a nedelňa a každodenná polnočnica. Po nich sa uvádza proskomídiá k liturgiám.

⁷ Apostol. Počajev: 1753.

⁸ Liturgikon ili služebnik. Počajev: 1755.

⁹ Liturgikon sijesť Služebnik. Lvov 1766.

Nasleduje božská svätá liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho, svätého Bazila Veľkého a službu vopred posvätených darov nášho otca svätého Gregora Teológa, rímskeho pápeža. Po poriadku eucharistických slávení nasleduje súhrn všetkých potrebných ekténií na rôzne úmysly a potreby v počte 25. Prvá spomienka úmyslu je už na proskomídií. Druhá spomienka je vo veľkej ekténii po prosbe „O plavajúšich,“ kde sa vkladajú štyri prosby úmyslu. Tretia spomienka je v 4 prosbách, ktoré sa vkladajú do suhubej ekténie.

Zaujímavosťou Liturgikona je, že zbierka ekténií v knihe je na konci knihy a má samostatné číslovanie nezávislé na číslovaní liturgikona. Číslovanie ekténií je od čísla 1–56. Nemenej zaujímavou je skutočnosť, že niektoré rubriky sú veľmi podrobné a rozsiahle.

7. Aleksiev, Petr: Predloženiej cerkovnaho slovarja. Slovar bol vydaný v Moskve v roku 1776.¹⁰ Má dva zväzky. Uvedený titul nie je liturgická kniha. Zaujímavá je tým, že obsahuje do dvetisíc slov z cirkevnej oblasti, ktoré zrozumiteľne vysvetľuje. Slovník bol vlastníctvom mukačevského biskupa Andreja Bačinského. Svedčí o tom záznam na tretej strane v maďarčine a jeho vlastnoručný podpis, ale už s azbukou. Obidva zväzky majú spolu 625 strán.

8. Mjesjacoslov vsego ljeta. Kniha bola vydaná v Moskve v roku 1783.¹¹ Kniha obsahuje mesiace cirkevného roka od septembra do augusta s dňami a menami svätých na jednotlivé dni, slnečný okruh pre liturgický kalendár, lunárny okruh pre liturgický kalendár,

spoločné tropáre svätým, tropáre Pánových, Bohorodičkiných a sviatkov a tropáre výročných sviatkov svätých, modlitby malých hodínok dňa na Paschu, tropáre Päťdesiatnice, akatist k Ježišovi Kristovi, akatist k Bohorodičke, tropár a kánon k anjelovi strážnemu, modlitby ksvätému prijímaniu, modlitby pred spaním, modlitby na ráno, menlivé časti večierne a utierne na každý deň a paraklis k presvätej Bohorodičke s dvoma rozličnými kánonmi.

9. Biblia¹². Kniha bola vytlačaná v Budíne v roku 1804 a vydala ju Cisárska univerzita. Má rozmery 13x23x6. Vydanie Biblie v niekoľkých zväzkoch schválil Andrej Bačinský, mukačevský biskup. Obsahuje päť kníh Mojžišových, knihu Jozue, knihu Sudcov a knihu Rút. Ďalšie zväzky sa nepodarilo objaviť. Za každou knihou sa uvádza počet hláv v danej knihe.

10. Služebnik svjatitel'skij¹³ je presný názov liturgickej knihy, obsahujúcej liturgické úkony vykonávané výlučne len biskupom. Schválil ho Atanáž Šeptický arcibiskup–metropolita kijevský a celej Rusi, biskup I'vovský, haličský, kamensko–

¹⁰ Aleksiev, Petr: Prodlženiej cerkovnaho slovarja. Moskva 1776.

¹¹ Mjeslacoslov vsego ljeta. Moskva 1783.

¹² Biblia. Cisárska univerzita, 1804.

¹³ Služebnik svjatitel'skij. Unev: 1740. Imprimatur: 29. marca 1740. Atanáž Šeptický, metropolita kijevský. Je v osobnom vlastníctve prešovského emeritného biskupa Mons. Jána Hirku.

podolský, archimandrita kijevo-pečerský a umevskij. Bol zostavený na základe uznesení synody v Zamošči v roku 1720. Služebník schválil a nariadil vydať 29. marca 1740 v Uneve arcibiskup-metropolita kijeviský a celej Rusi biskup I'vovský, haličský, kamensko-podolský, archimandrita kijevo-pečerský a umevskij Atanáz Šeptickij. Andrej Bačinský sa stal mukačevský biskupom 33 rokov po vydaní Služebníka svjatiteľskaho. S určitosťou možno predpokladať, že ho počas svojej biskupskej služby s určitosťou používal.¹⁴

Služebník svjatiteľskij je vytlačený dvojfarebne: modlitby majú čiernu tlač a rubriky červenú tlač. V knihe sa nenachádza obsah, nie je zadelená na kapitoly a jednotlivé časti nemajú číslovanie. Jednotlivé časti sú od seba oddelené len nadpismi vykonávaného úkonu. Služebník svjatiteľskij má 296 strán. Obsahuje 24 samostatných liturgických úkonov vykonávaného biskupom. V záverečnej časti sú dva rukou vpísané texty. Nasledujúce nadpisy (vlastne kapitoly) uvádzame podľa poriadku, ako nasledujú za sebou v Služebníku svjatiteľskom.

1. Božestvennaja liturgija svjatiteľom prislúšajúščaja¹⁵. Obsahuje tri celky: **Modlitby biskupa pred sv. liturgiou**

Na hlas zvona sa biskup začína modliť so svojom byte päť modlitieb. Prvá modlitba¹⁶ vyjadruje radosť z možnosti slúžiť Bohu a vzdávať mu chválu. Druhá modlitba¹⁷ je najdlhšia a najobsažnejšia z piatich uvedených modlitieb. V úvode sa modliaci biskup skláňa pred Božou svätosťou a slávou. Pozerá sa na seba na základe svätého Petra a svätého Pavla a priznáva v modlitbe svoju hriešnosť. Po uznaní svojej hriešnosti prosí milosrdenstvo Božie o odpustenie, aby ním konaná bohoslužba bola na Božiu slávu a jemu na spásu. Tretia modlitba¹⁸ podľa nadpisu nad ňou je dielom svätého Jána Zlatousteho. Znova sa v nej modlí o odpustenie hriechov a za nepoškvrnenú službu pri Božom prestole. Štvrtá modlitba¹⁹ opätovne prosí o čisté srdce pre slúžiteľa, aby ho utvrdil na svojej pastve. Piata modlitba²⁰ obsahuje bázeň pred prestolom, na ktorom sa má sprítomniť kalvárska obeta. Keď začnú zvonit všetky zvony²¹ biskup vstane a modlí sa aby chodil v pravde v šľapajách Ježiša Krista. Nasleduje 14. žalm²², ktorý ho povzbudzuje, aby kráčal v pravde, bez poškvrny a konal spravodlivo. Taký človek smie prebývať v stánku na jeho svätej hore. Nasleduje 22. žalm²³, ktorý je žalmom o dobrom pastierovi, ktorým má byť každý biskup. Na predchádzajúci

¹⁴ Predpoklad je o to hodnovernejší, že prešovskí biskupi až do roku 2002 používali počas svojej biskupskej služby Služebník svjatiteľskij z roku 1740. Pre prešovských biskupov ho získal prvý prešovský biskup Gregor Tarkovič. Na druhý list napísal vlastnou rukou: Sua E.E. Episcoporum Eperjeffiensium Archijeratikon pro curatum per primum Episcopum Eperjeffiensium Gregorium Tarkovich.

¹⁵ Služebník svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 1

¹⁶ Služebník svjatiteľskij s. 1.

¹⁷ Služebník svjatiteľskij s. 2.

¹⁸ Služebník svjatiteľskij s. 4

¹⁹ Služebník svjatiteľskij s. 5

²⁰ Služebník svjatiteľskij s. 6

²¹ Služebník svjatiteľskij s. 8

²² Služebník svjatiteľskij s. 9

²³ Služebník svjatiteľskij s. 10.

žalm nadväzuje 23. žalm²⁴. Žalm vyzýva na otvorenie brán srdca, aby mohol vstúpiť do chrámu jeho srdca Pán a on v pravde a bez falše môže stať v Pánovom chráme. Pri chrámových dverách modlí k Bohorodičke, ako k neprechoďnej²⁵ bráne, cez ktorú prešiel iba Boží Syn Ježiš Kristus. Po úvodných modlitbách nasleduje rada modlitieb a úkony.

Vstupné modlitby a obliekanie. Ďalšie modlitby sú vstupné modlitby kňaza pred ikonostasom. Biskup sa modlí tie isté modlitby. Na rozdiel od kňaza biskup vstupuje do oltárnej časti pred prestol a na kolenách sa modlí 50. žalm. Po žalme sa postaví a modlí sa záverečnú modlitbu prvého bloku modlitieb. Táto modlitba pripomína biskupovi, že je nástupca apoštolov a jeho konanie sa má udiať v Duchu a pravde. Po modlitbe odchádza biskup na ambón a začína jeho obliekanie do liturgických rúch. Prinášajú ich jednotlivo a diakon sa nahlas modlí k jednotlivým častiam liturgického odevu patričné modlitby. Počas nahlas prednesenej modlitby biskup sa potichu modlí k jednotlivým častiam liturgického oblečenia iné priliehavé modlitby. Druhú časť modlitieb uzatvára udelenie požehnania s trikíriom. Po ukončení ticho vedie dialóg s kňazmi, v ktorom ich prosí o modlitby za odpustenie svojich hriechov.

Božská liturgia slávená biskupom

Božská liturgia sa začína tichými modlitbami pred úvodným požehnaním. Nasleduje dialóg biskupa s diakonom po ktorom nasleduje úvodné požehnanie s evanjeliárom pri prestole. Po malom vchode biskup znova žehná s dikirionom a trikíriom na štyri svetové strany²⁶. Po vchode biskup okiada prestol. Po skončení tropárov diakon prednáša zvláštne prosby, ktoré biskup ukončí so zvolaním modlitby trojsvätej piesne. Pieseň Svätý Bože dvakrát spieva ľud a raz v gréckom jazyku biskup, počas ktorého s trojitou sviecou urobí kríž nad evanjeliárom. Zároveň potichu sa modlí patričný text²⁷. V ekténii po evanjeliu, keď sa spomína meno biskupa, otočí sa k ľudu a udeľuje požehnanie. Po modlitbe „Niktože dostojím“ v kráľovských dverách si umýva ruky v doprovide patričnej modlitby. Odchádza k žertvenníku, kde dokončí proskomídiu a pripraví chlieb a víno na prenesenie počas veľkého vchodu na prestol. Po proskomídiu biskup potichu sa modlí za kňazov prenášajúcich dary. Od kňazov preberá dary v kráľovských dverách po trojitom okiadaní a s čašou v ruke spomína rímskeho pápeža, arcibiskupa, duchovenstvo, svetských predstaviteľov a celý ľud. Po ukončení cherubínskej piesne biskup udeľuje s dikirionom požehnanie ľudu spojené s textom „Hospodi, Hospodi, prizri s nebesi i vižd“. Po ukončení ešte raz požehnáva ľud s krížom za dorovodu slov „Spasi Bože ľudí tvoja i blahoslavi dostojanije tvoje“. V prípade kňazskej vysviacky²⁸ sú dve zvláštne vsuvky textov. Ďalej božská liturgia slávená biskupom má riadny priebeh bez zvláštností. Ďalšie liturgické úkony určené len pre biskupa:

²⁴ Služebnik svjatel'skij s. 11.

²⁵ Služebnik svjatel'skij s. 12.

²⁶ Služebnik svjatel'skij, s 26-27.

²⁷ Služebnik svjatel'skij, s.30-31.

²⁸ Služebnik svjatel'skij, ss. 39-40

- **Čin postaveniu čteca i pivca**²⁹ – Poriadok ustanovenia za čitateľa a speváka
- **Čin postaveniju diakona**³⁰ – Poriadok vysviacky diakona
- **Čin postaveniju presvitera**³¹ – Poriadok vysviacky kňaza
- **Čin osväščenija episkopa**³² – Poriadok vysviacky biskupa
- **Čin osväščenija svjataho velikaho myra**³³ – Poriadok posvätenia svätého, veľkého myra
- **Čin osväščeniju antiminov**³⁴ – Poriadok posvätenia antimenzionov
- **Čin umoveniju noh v svjatyj velikij četvertok**³⁵ – Poriadok umývania nôh na svätý a veľký štvrtok
- **Čin soborovanija prezviterom**³⁶ – Poriadok kňazských zhromaždení
 - Poriadok prvého dňa
 - Poriadok druhého dňa
 - Poriadok tretieho dňa
 - Sinodik³⁷ soborovyj
- **Čin osnovanija cerkve**³⁸ – Poriadok založenia chrámu (posvätenia miesta výstavby chrámu).
- **Čin osväščenija cerkve**³⁹ – Poriadok posvätenia chrámu
- **Čin očisteniju cerkvi sprofanovanoje abbo Oltara**⁴⁰ – Poriadok očistenia sprofanizovaného chrámu alebo oltára
- **Čin očiščeniju cerkvi oskvernennija ot jeretik**⁴¹ – Poriadok očistenia chrámu poškvrneného heretikmi.
- **Čin očiščeniju cerkve v nejuže ubijen jest' čelovik, ili bien do prolitija krove**⁴² – Poriadok očistenia chrámu v ktorom bol zabitý človek, alebo ubitý do preliatia krvi.
- **Čin osväščenija novaho prestola**⁴³ – Poriadok posvätenia nového prestola
- **Čin osväščeniju potira i diskosa**⁴⁴ – Poriadok posvätenia čaše a diskosa

²⁹ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 48

³⁰ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 60

³¹ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 67

³² Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 73

³³ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 129

³⁴ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 135

³⁵ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 144

³⁶ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 156

³⁷ Sinodikon je spomienka na jednotlivé snemy, pri ktorej s úctou sa spomínajú pravoverní veľkňazi a odsudzujú sa bludári

³⁸ Služebnik svjatiteľskij, Unev 1740, s. 186

³⁹ Služebnik svjatiteľskij, Unev 1740, s. 208

⁴⁰ Služebnik svjatiteľskij, Unev 1740, s. 227

⁴¹ Služebnik svjatiteľskij, Unev 1740, s. 246

⁴² Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 250

⁴³ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 252

⁴⁴ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740, s. 254

- **Čin blahoslovenija kivota ili sosuda v sochranénije svjatijšaja Eucharistii**⁴⁵ – Poriadok požehnanja svätostánku alebo nádoby na úschovu Eucharistie.
 - **Čin razrišeniü ot kljatvy, jereja ot svjatiteľa**⁴⁶ – Poriadok rozhrešenia pre suspendovaného kňaza.
 - **Čin vozvraščeniju v cerkvi jeretika, schizmatika i próciich**⁴⁷ – Poriadok návratu heretikov, schizmatikov a iných do cirkvi.
 - **Čin posiščenija cerkvej presviterских ot episkopa**⁴⁸ – Poriadok návštevy biskupa vo farských chrámoch.
 - **Čin voschoždeniju jepiskopa v hrad pervie**⁴⁹ – Poriadok prvého vstupu biskupa do svojho sídelného mesta.
 - **Čin putešestvujuščemu jepiskopu**⁵⁰ – Poriadok pre cestujúceho biskupa
- Molitva prestavlšemusja jepiskopu vnehdá vlahaetsja jepiskop vo hrob, sija konečnaja čteteja po Večnyja pamjat molitva**⁵¹

Čin izverženiju jereja⁵² Poriadok zavrhnutia (degradácie, laicizácie) kňaza

Tlačený oficiálny text tohto Služebníka sa končí stranou 296. Niekoľko strán určite chýba, nakoľko obrad laicizácie kňaza nie je ukončený. Strana 296 ďalším slovom „sovlakán“ vpravo dole predpokladá aspoň ďalšiu stranu s ukončením obradu. Ďalej tlačený text už nenasleduje. Na záverečných neočíslovaných dvoch stranách sa nachádza azbukou písaný cirkevnoslovanský text:

- **Poriadok prepustenia archidiakona**⁵³
- **Poriadok udelenia apoštolského požehnanja**⁵⁴
- **Posledný rukou písaný text**⁵⁵ je veľmi zaujímavý. Je to prepis časti vyznania viery pred prijatím kňazskej vysviacky, sľub poslušnosti, potvrdený prísahou na evanjelium. Text je písaný cirkevnoslovnasky ale je to rumunský jazyk.

III. Liturgické knihy v rokoch 1773 – 1809

1. Evanheliji sirič blahovistie.⁵⁶ Kniha bola vydaná v Počajevi v roku 1780. Súhlas k tlači udelil Kyprian Stečikij, exarcha celého Ruska. Evanjeliár sa nachádza v katedrálom chráme v Prešove. Obsahuje štyri evanjeliá podelené na začala k číta-

⁴⁵ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 257

⁴⁶ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740,s. 258

⁴⁷ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 261

⁴⁸ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740s. 269

⁴⁹ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740 s. 279

⁵⁰ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740,s. 284

⁵¹ Služebnik svjatiteľskij, Unev, 1740,s.

⁵² Služebnik svjatiteľskij,Unev, 1740,s.291.

⁵³ Služebnik svjatiteľskij,Unev, 1740 s 298 – dotvorené číslo.

⁵⁴ Služebnik svjatiteľskij, Unev.1740,s.302 – dotvorené číslo.

⁵⁵ Služebnik svjatiteľskij, Unev,1740,s.303 – dotvorené číslo

⁵⁶ Evanhelije sirič blahovistie. Počajev. 1780.

niu na liturgických sláveniach. Kniha je ozdobená emajlovými ikonami evanjelistov a vzkriesenia Ježiša Krista.

I keď nepatria k liturgickým knihám, uvedieme dva významné tituly kníh, ktoré s veľkou určitosťou mohol poznať aj biskup Andrej Bačinský:

2. Poučenia christianskago Bogočestija, vydané vo Lvove v roku 1786. Sú to poučenia pre praktizovanie správnej úcty k Bohu v kresťanstve. Druhá kniha má názov: **Dolžnosti presviterov prichodskich**, vydané v Kijeve v roku 1779. Kniha obsahuje súhrn povinností kňaza v pastorácii. Aj v prebiehajúcom roku kňazov je to aktuálna publikácia i keď spred 230 rokov.

Záver

Mukačevský biskup Andrej Bačinský počas svojho života i počas svojej biskupskej služby mal možnosť výberu veľkého množstva cirkevnoslovanských liturgických kníh pre potreby svojej rozľahlej eparchie. Okrem výberu aj sám sa staral, aby sa potrebné knihy v jeho eparchii nachádzali: dal súhlas k vydaniu Biblie v cirkevnoslovanskom jazyku a okrem toho sám sa vzdelával v tomto smere, keď si zaobstaral *cerkovnyj slovar* pre svoju osobnú potrebu.

Môžeme konštatovať, že v dobe biskupa Andreja Bačinského bol dostatok cirkevnoslovanských liturgických kníh potrebných na dôstojné vykonávanie obradov i keď ich dostupnosť nebola všade rovnaká. Mukačevský biskup Andrej Bačinský sa zasadil o to, aby bohoslužby sa vykonávali podľa poriadku bohoslužobných kníh ako hovorí aj Apoštol: “Vsja po činu da budet” (1 Kor 14,40).

BIBLIOGRAFIA:

ALEKSIEV, P.: *Prodolženije cerkovnaha slovarja*. Moskva, 1776.

Apostol. Počajev, 1753.

Biblia. Cisárska univerzita, 1804.

Eucholeston ili Trebnik. Lvov : Stavropigijiskij institut, 1720.

Evanhelije sirič blahovistie. Počajev, 1780.

Katechisis prostrannyj. Unev, 1745.

Liturgikon ili služebnik. Počajev, 1755.

Liturgikon sijest' Služebnik. Lvov, 1766.

Mjesacoslov vsego ljeta. Moskva, 1783.

Služebnik svjatitel'skij. Unev, 1740.

Služebnik. Počajev, 1734.

Trebnik, Stavropigijiskij institut. Lvov, 1719.

ŽEŇUCH, P. – VASILE, C.: *Monumenta byzantina-slavica et latina Slovaciae. Vol. I*. Roma – Bratislava – Košice: SAV, PIO, CML: 2003, s. 270–272.

Formácia svedomia v pastoračnej službe I.¹

DOC. THDR. MICHAL HOSPODÁR, PHD.

Katedra systematickej teológie

Abstract: The formation of conscience of believers is a specific issue, organically incorporated into priestly pastoral activity. In the current process of secularization and the spreading ethical relativism which considers man itself a source of morality, there is a battle on the nature of conscience. Because the ethical relativism denies the authority of God and often contradicts the natural law, it brings chaos to the moral evaluation of acts. The paper analyzes other factors endangering moral sensitivity such as media, spiritual indifference, etc. It explores further the formation of conscience of the faithful on sacramental forum (confession and liturgy) as well as outside the sacraments (the reading of Scripture, the documents of the Magisterium, and biographies of saints). The aim of formation is the knowledge of moral truth and blameless life without compromising with their own conscience.

Key words: Formation. Conscience. Confession. Spiritual leading. Scripture. Natural law.

Kňazská pastoračná služba vo farnosti zahŕňa široké spektrum duchovných i organizačných aktivít pre dobro zverených duší. Ak sa niekedy vyjadruje spokojnosť nad „úspechom“ farskej pastorácie, vyplýva to poväčšine zo sledovania takých ukazovateľov, ktoré sú viditeľné navonok. Ide napr. o počet prvoprijímajúcich detí vo farnosti, počet slávených krstov a sobášov, účasť veriacich na bohoslužbách, existencia malých spoločností a pod. Bolo by neopodstatnené ignorovať alebo podceňiť tieto vonkajšie, štatistické ukazovatele. Ony sčasti napomáhajú vytvorenie reálneho obrazu o stave tej ktorej cirkevnej jednotky. No ovocie kňazskej pastoračnej služby v tom podstatnom, čo sa odohráva v duši človeka, je neviditeľné. Pastoračná služba zahŕňa predovšetkým úsilie o vytvorenie a rozvoj živého osobného vzťahu s Bohom, prejavujúceho sa v praktickom živote podľa evanjeliového zákona lásky za účinnej spolupráce s Božou milosťou. Avšak intenzitu viery, prítomnosť Božej milosti ako aj ochotu na spoluprácu s ňou nemožno sledovať štatisticky. To sú prejavy vnútorného duchovného dynamizmu v ľudskej duši, ktoré ostávajú nateraz skryté. V plnosti budú odhalené až vo večnosti.

Špecifickou problematikou pastorácie, ktorou sa chceme v tomto príspevku podrobnejšie zaoberať, je formácia, resp. výchova svedomia. Už na prvý pohľad je zjavné, že tu ide o vnútorný proces, týkajúci sa najhlbších rovín ľudského srdca. Prirodzene máme na mysli prioritne výchovu svedomia u dospelých laikov na sviatosť-

¹ Článok bol uverejnený v zborníku: PETRO, Marek a kol.: *Problematika svedomia – jej vedecká a praktická interpretácia*. Prešov: GTF PU, 2014, s. 85-110. ISBN 978-80-555-1138-2.

nom fóre pri vysluhovaní sv. spovede. Túto determináciu kvôli komplexnosti rozšíri-
me o kontext ďalších pastoračných priestorov a možností v súlade s náukou cirkev-
ného Magistéria.

Náčrt problematiky

Bl. pamäti pápež Pius XII. (1876 – 1958) vyhlásil, že: „*Hriechom nášho storočia je strata citlivosti pre hriech.*“ Nie je na tomto mieste našou úlohou podrobne analyzovať príčiny tejto deštrukcie hlasu svedomia a tým aj odklonu od pravdy morálneho zákona. Všeobecne platí, že *strata citlivosti na hriech* úzko súvisí so stratou citlivosti na Boha, čiže s oslabením náboženskej viery. Potom ostáva už len prirodzená citlivosť človeka na iného človeka, lenže bez Boha ani človek sám pred sebou nie je plne vysvetliteľný.² To je správna, aj keď príliš zjednodušená interpretácia pápežovho konštatovania. Musíme si pritom dať pozor, aby sme neuviazli v omyle, že zlo a hriech sa týkajú iba neveriacich vo svete a nie sú problémom detí Cirkvi. Nao-pak, v súčasnom svete rýchlych spoločenských a technických zmien sa objavujú nové výzvy pri hľadaní správnej interpretácie morálneho zákona, čo robí problém formácie svedomia ešte vypuklejšim. Na konci druhého kresťanského milénia pápež sv. Ján Pavol II. konštatoval, že k aktuálnym problémom v Cirkvi patrí *subjektivizácia viery*. „Vzrastá počet kresťanov, ktorým chýba vnímavosť pre integrálnu a objektívnu náuku viery, pretože sa pridriavajú len toho, čo sa im páči, čo sa zhoduje s ich osobnou skúsenosťou, čo sa neprotiví ich vlastným zvykom. Aj odvolávanie sa na nedotknuteľnosť individuálneho svedomia, samo o sebe oprávnené, môže sa v tejto súvislosti stať nebezpečné pre svoju dvojnásobnosť.“³ Na zvýšenú stratu citlivosti na hriech v postmodernej spoločnosti okrem iných faktorov zhubne pôsobí aj *morálny relativizmus*. „*Postmoderná etika odmieta teoretický základ, akékoľvek pravidlá, zákony a normy, resp. morálny kódex, ktorý by presne stanovoval, čo je dobré a správne.*“⁴ Stúpenci morálneho relativizmu hlásajú, že nejestvujú pevné nemenné morálne princípy. Uznávajú iba také morálne hodnotenie ľudských skutkov, aké vyhovuje určitej skupine ľudí, kultúre alebo konkrétnej situácii. Morálny relativizmus sa šíri ako diktatúra, čím podkopáva základ slobody svedomia. V konečnom dôsledku popiera Boha (Boží zákon) ako prameň morálky a vyzdvihuje človeka ako jediný objektívny subjekt morálneho života.

V čase neustáleho zvyšovania vplyvu prostriedkov masovej komunikácie na morálnu tvár spoločnosti je potrebné aspoň čiastočne poukázať na určité riziká vyplývajúce z nekritického odberu ponúkaných mediálnych produktov. Vlastníci a tvorcovia mienkotvorných médií sú poväčšine ľudia, ktorých životným cieľom je kariéra, rýchly vzostup v spoločenskom rebríčku, hromadenie bohatstva a cynické pohrdanie populáciou, vrátane deťmi a mládežou. Týmto hodnotám, vzdialeným od evanjelia, je poplatná aj ich mediálna produkcia založená nie na pravde, ale často na manipulácii. Manipuláciu v mediálnej teórii chápeme ako určitý spôsob ovplyv-

² *Ak niet Boha, potom je všetko dovolené* (F. M. Dostojevský). Ako ináč možno vysvetliť hrôzy Druhej svetovej vojny, kde boli použité prostriedky masového zabíjania nedôstojné človeka?

³ JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava: SSV, 1994, čl. 7.

⁴ JURINA, J.: *Nebezpečenstvo postmoderného morálneho relativizmu*, 1/2006, s. 10.

ňovania jednotlivca alebo skupiny, či dokonca celého spoločenstva, ktorým sa zmenia ich názory a postoje, samozrejme bez toho, aby si to jednotlivci alebo skupiny uvedomovali.⁵ V morálnom kontexte to znamená, že ľudia zmýšľajú o tom a takým spôsobom, ako im to médiá predstavujú. Typickým príkladom mediálnej manipulácie v televízii je časté zobrazovanie neviazaných sexuálnych vzťahov, tiež „bezbolestných“ rozvodov, alebo násilné presadzovanie egocentrických zámerov mocných ako cesty skutočného šťastia. Podľa mediálneho experta T. Zasepu televízia stvorila nový mravný kontext, v ktorom sa manželstvo, rodina, vzdelanie a ďalšie tradičné hodnoty chápu zrazu celkom inak.

Menuje štyri oblasti vplyvu médií:

- komerčná mentalita (pôsobenie reklamy na komerčný zisk pre výrobcu),
- súcit so zločincami (vyvolanie falošného súcitu napr. s vrahom u diváka),
- sexuálna stimulácia (nadmerná sexualizácia obrazovej scény),
- zrušenie tajomstva (odhaľovanie intímnej sféry ľudského života).

Ak vo verejnosti, politike a kultúre neustále prebieha cielený proces agresívnej sekularizácie, s ním sa oslabuje citlivosť na zlo. Predovšetkým mladej generácii, ale aj ostatnej populácii hrozí oslabovanie schopnosti kritického hodnotenia ponúkaných modelov správania, prípadne postmoderná kultúrna asimilácia. V konečnom dôsledku sa takto stráca zo života pochop hriechu (náboženský pojem pre zlo). Mnohí pokrstení kresťania sa dnes pokladajú za zdravých, ktorí nepotrebujú lekára (porov. Lk 15,7) ani kňazov–spovedníkov, ani Cirkev. Známý český pastorálny teológ Aleš Opatrný hovorí v súvislosti s Cirkvou o novej paradigme v postmodernej spoločnosti, prejavujúcom sa tým, že Cirkev prestala byť:

- samozrejme rešpektovanou (morálnou) veličinou;
- univerzálnou vychovávateľkou;
- reprezentantkou základnej ideológie našej civilizácie;
- exkluzívnou morálnou autoritou.⁶

V naznačenom kontexte situácie chceme reflektovať pastoračnú potrebu výchovy svedomia ako protiváhu dnešným sekularistickým a individualistickým tendenciám.

Pochop svedomia a jeho záväznosť

Na začiatku našej reflexie o formácii svedomia predstavíme jeho základný pochop v katolíckej morálnej teológii. Svedomie vo všeobecnom zmysle chápeme ako vnútorný hlas v človekovi, ktorému prináleží posúdiť mravnosť jeho skutkov. Tento vnútorný hlas pochádza od Boha a vlastní ho každý človek bez výnimky. Súčasná psychológia považuje svedomie za zložku osobnosti, kultúrne a sociálne podmienenú.

Katechizmus Katolíckej cirkvi na základe učenia Druhého vatikánskeho koncilu (1962–1965) spresňuje význam svedomia: „*V hĺbinách svedomia človek odkrýva*

⁵ Porov.: IŁOWIECKI, M., ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003, s. 35.

⁶ Porov. OPATRŇY, A.: *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2001, s. 26.

zákon, ktorý si on sám nedáva, ale je povinný ho poslúchať. Jeho hlas ho neprestajne vyzýva, aby miloval a konal dobro a vyhýbal sa zlu, a keď treba, zaznieva mu v hĺbke srdca... Lebo človek má v srdci Bohom vpísaný zákon... Svedomie je najskrytejším jadrom a svätýňou človeka, kde je sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri.“ (KKC, 1776) Svedomie je praktický úsudok nášho rozumu, ktorý osvecuje viera, o tom, čo máme v jednotlivých prípadoch robiť ako dobré, a čoho sa máme chrániť ako zlého, a to na základe všeobecne platných pravidiel.⁷ Svedomie teda jednoducho vlastníme, patrí k ľudskej prirodzenosti, nezískava sa, ale sa formuje výchovou. O jeho existencii hovorí ľudská skúsenosť vo všetkých kultúrach sveta. Taktiež Sväté písmo obsahuje texty, ktoré sú potvrdením existencie svedomia ako všeľudského fenoménu. Už Starý zákon na viacerých miestach implicitne dosvedčuje jeho prítomnosť. Napríklad po hriechu bratovraždy ostáva Kain vnútorne zmätený a bojí sa priznať si svoj hriech pred Bohom. Tárchou svojho zlého skutku je poznačený do konca života (porov. Gn 4,10–14.) Alebo kráľ Dávid po hriechu úmyselne zosnovanej vraždy a následného cudzoložstva odhaľuje položenie svojho srdca takto: „*svoj hriech mám stále pred sebou*“ (Ž 51,5). Svedomie majú aj pohania, čo dokazuje apoštol sv. Pavol vo svojich listoch, kde svedomie spomína dvadsaťkrát. Na označenie svedomia sv. Pavol používa grécke slovo *συνείδησις* (*syneidaesis*). Treba sa však vyhýbať tomu, aby sa vždy a v každom prípade chcelo týmto slovom označovať svedomie v mravnom zmysle, pretože výraz označuje tiež niektoré životné hnutia vnútra človeka. Spoločným znakom týchto hnutí je, že človek sa tu vždy nachádza pred tvárou Božou, pred tvárou toho Boha, ktorý sa zjavil v Kristovi a v Duchu Svätom. „*Syneidaesis*“ môže vyjadrovať napríklad úprimné vedomie spojenia s Bohom (Sk 23,1 a 24,16) alebo svedectvo Svätého Ducha apoštolovi za pravdu jeho posolstva (Rim 9,1), alebo nábožensko-mravnú poznávaciu schopnosť človeka (2 Kor 4,2). V Liste Hebrejom (9,14) krv Kristova očisťuje naše svedomie od skutkov smrti. Výraz *syneidaesis* sa rovná starozákonnému לב (leb’).

U sv. Pavla to slovo bezpochyby označuje i svedomie v mravnom zmysle. Mravný význam slova *syneidaesis* sa nachodí predovšetkým v pastoračných listoch (1 Tim 1,5 dobré svedomie; 2 Tim 1,3 čisté svedomie; Tit 1,15 poškrvené svedomie).⁸ Azda najpresvedčivejšie je Pavlova náuka o svedomí vyjadrená v Liste Rimanom: „*A keď pohania, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom. Tým ukazujú, že majú požiadavky zákona vpísané vo svojich srdciach, čo im dosvedčuje zároveň aj ich svedomie aj ich myšlienky, ktoré sa navzájom obviňujú alebo i bránia; v deň, keď Boh bude podľa môjho evanjelia skrze Krista Ježiša súdiť, čo je skryté v ľuďoch.*“ (Rim 2,14–16) Vo svedomí pohanov jestvuje vzájomný vnútorný rozhovor myšlienok, ktorý človeka raz obviňuje, ak koná niečo zlé, inokedy ospravedľňuje, ak sa rozhoduje pre dobro. Pavol na tomto mieste nechce viesť diskusiu, či pohania tento hlas jasne počujú, či vedia správne a jasne rozlišovať tieto myšlienky, prípadne či podľa nich aj konajú. Ide mu skôr o jasné vedomie, že

⁷ MINAROVÍČ, J.: *O princípoch*. Štúdiijná pomôcka pre poslucháčov CMBF v Bratislave, 1987, s. 124.

⁸ Rozprava o svedomí v morálnom systéme. In: www.ucma.sk/moodle/mod/resource/view.php?id=112, b. 391.

oni toto svedomie majú, pomocou neho majú účasť na Božom zákone a teda nebudú mať ani oni žiadne výhovorky pred Božím súdom.⁹

Cirkev sa na Druhom vatikánskom koncile vyjadrila, že práve v poslušnosti Božiemu zákonu vpísanému do srdca sa prejavuje ľudská dôstojnosť a podľa neho bude človek aj súdený (porov. GS, 16). Svedomie sa stáva orientačným hlasom srdca, ktorý môže poslúžiť dokonca neveriacim ku spásu. Rozhodnutia svedomia nepodliehajú subjektivismu ako niečo výberové, k čomu sa ja sám rozhodujem na základe subjektívneho etického rozhodnutia. Svetlom pre svedomie je Boží zákon. Spolupráca človeka s vnútorným hlasom dávajú spolu úsudok svedomia. Čo sa týka záväznosti rešpektovať svedomie, Cirkev učí, že nikdy nie je dovolené nútiť človeka, aby konal proti svojmu svedomiu (porov. DH, 3). Jednoducho v katolíckej teológii platí zásada: nikdy nekonaj proti svedomiu. Svedomie je totiž najbližšou normou mravnosti. Boží zákon je všeobecnou normou mravnosti. Cirkev je z Kristovho rozhodnutia interpretkou tohto Božieho zákona. Preto tu nie je rozdiel v jeho chápaní cestou formovaného svedomia a cestou poslušnosti učeniu Cirkvi. Formované, citlivé svedomie (nie škrupulózne) vyjadruje skutočnú mravnú veľkosť človeka. Platí to aj opačne. Kto zanedbáva rast citlivosti svedomia, upadá do vlažnosti a priemernosti, ktoré vzdávajú od Boha a hatia cestu k spásu (porov. Zjv 3,16).

Formácia svedomia (sviatostná)

Pastoračná kňazská činnosť sa realizuje najmä službou ohlasovania Božieho slova, slávením eucharistie (a ďalších sviatostí) a vlastným príkladom života. Tieto tri základné dimenzie pastoračnej činnosti vytvárajú rámec pre ďalšie špecifické úlohy v pastorácii. Jednou z nich je aj formácia svedomia u zverených veriacich. Svedomie nie je raz a navždy daná statická skutočnosť. Správne môže reagovať, len keď sa neustále rozvíja. Správnu výchovou svedomia človek premáha záujmy, ktoré ničia jeho dôstojnosť. Výchova svedomia je celoživotná úloha. Učí čnosťam, ochraňuje a oslobodzuje od strachu, sebeckta, pýchy, od nezdravých pocitov viny a hnutí samolúbosti. Prináša slobodu a pokoj srdca. Pri výchove svedomia pomáhajú prostriedky – *sviatostné*: pravidelná spoveď (a duchovné vedenie), sväté prijímanie; k tomu sa radia *mimosviatostné* prostriedky: výchova, modlitba, prosba o dary Ducha Svätého, Božie slovo, náboženská literatúra, túžba po pravde, duchovné rozhovory, kladenie otázok a hľadanie odpovede.

a) Formácia svedomia v spovedi

Sviatosť pokánia alebo svätá spoveď je primárnym, aj keď nie jediným spôsobom získania odpustenia hriechov. V tejto sviatosti vyvrcholuje dar Božieho milosrdenstva pre svet, ktorý je ranený hriechom. Pápež Ján Pavol II. v posynodálnej exhortácii o pokání a zmierení v zhode s biskupmi celého sveta konštatuje, že sviatosť pokánia je v kríze. Sme svedkami toho, že mnoho veriacich v katolíckych spoločenstvách na Západe prestalo praktizovať sviatosť pokánia z viacerých príčin. Zaujímavé je aj poradie, v akom spomenutá exhortácia uvádza tieto príčiny: zatemnenie mrav-

⁹ ZVOLENSKÝ, S.: *Lectio divina*. Bratislava – Dóm sv. Martina, 3. júna 2009. In: <http://abu-bratislava.sk/portal/node/147>

ného a náboženského svedomia, oslabenie citlivosti na hriech, znetvorenie pojmu pokánie a nakoniec slabé úsilie o kresťanský život.¹⁰ Je neprehliadnuteľné, že tu silno rezonuje oblasť svedomia, resp. jeho zatemnenia. Toto konštatovanie najvyššej autority Cirkvi nám pomáha prijať a osvojiť si pastoračnú zásadu, že sv. spoveď slúži okrem odpustenia hriechov aj ako prostriedok výchovy svedomia. Skúsme si to osvetliť na vybraných modelových príkladoch.

V pastoračnej praxi sa stáva, že penitent prichádza na spoveď zo zbožného zvyku a jeho vyznanie je veľmi všeobecné bez pomenovania svojich vlastných hriechov. V takom prípade je dvojaká pochybnosť o platnosti sviatosti. Prvá sa týka dostatočnej matérie sviatosti pokáania (materia suficiens). Druhá sa týka ľútosti, bez ktorej niet odpustenia ani nápravy života. Kňaz–spovedník je povinný takémuto penitentovi pomôcť dospieť k primeranej vnútornej dispozícii potrebnej k platne a užitočne vykonanej sviatostnej akcie. To znamená, že sa najprv vráti k spytovaniu svedomia, ktoré bolo pravdepodobne vykonané nedbalo. Spytovanie svedomia nemá byť len „spytovaním“ hriechov, ako napovedá samotný názov, ale tiež, a to možno v prvom rade, skúmaním svedomia, skúmaním hĺbky našej viery. „Podmienkou dobrého spytovania svedomia je predchádzajúce prežívanie Božej lásky k človeku. Nie naopak. Prax spytovania svedomia predpokladá, že hlboko veríme, že Boh si zamiloval človeka.“¹¹ Od skúsenosti s Božou láskou je potrebné prejsť pri spytovaní svedomia k úvahu o našej odpovedi na túto lásku. Pri základnom postoji úprimnosti nie je možné, aby penitent nenašiel vlastné zlyhania, ak je konfrontovaný so životom a najdôležitejšími prikázaniami Ježiša Krista: „*Milovať budeš Pána, svojho Boha...* (Mt 22, 37) a *Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého.*“ (Mk 12,30) Pritom kňaz má zachovať trpezlivosť a jemnosť voči kajúcnikovi. Nikdy nie je dovolené akýmkoľvek spôsobom vyvrátiť sa na ňom.

Ďalší možný prípad nastáva, keď u penitenta nie je svedomie isté, čiže je pochybné (dubiózne). Vyznáva sa zo skutkov, ktoré nevie sám s istotou mravne kvalifikovať. Tento zmätok vo svedomí spôsobuje rýchle tempo života, keď sa človek nemá čas rozhodnúť pre dobro, ale koná ako súčasť nejakého stroja. Pritom má strach alebo obavu z hriechu. Vtedy má skúsený spovedník tiež dopomôcť rozlíšiť závažnosť hriechu u penitenta. Rozvážne kladenými otázkami má pomôcť penitentovi lepšie vyjadriť jeho vinu, resp. jej pripočítateľný podiel. Svoju funkciu pri spovedi má aj počúvanie a kladenie otázok.

Niekedy máme v spovednej praxi do činienia s úplne zblúdeným svedomím. Neraz sa stáva, že svedomie sa z neprekonatelnej nevedomosti mylí, pričom nestráca svoju dôstojnosť (porov. GS, 16). „Keď je svedomie postavené pred morálnu voľbu, môže vyniesť alebo správny úsudok, ktorý sa zhoduje s rozumom a s Božím zákonom, alebo naopak, mylný úsudok, ktorý sa od nich vzdaluje.“ (KKC, 1786) Pri prekonateľnej nevedomosti sa človek má usilovať pozbaviť možnosti omylu svedomia. Kňaz je pri sv. spovedi znakom a nástrojom otcovského Božieho požehnania. Sv. Alfonz M. Ligouri (1696 – 1787) píše, že spovedník, aby mohol plniť úlohu dobrého

¹⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: *Reconciliatio et paenitentia*. Trnava: SSV, 1993, čl. 28. Exhortácia vznikla po biskupskej synode o pokání, ktorá sa konala vo Vatikáne v roku 1983.

¹¹ AUGUSTYN, J.: *Sviatosť zmierenia*. Trnava: SSV, 2002, s. 48.

ho otca, musí byť plný milosrdenstva. Musí ho prejavovať v prijímaní všetkých ľudí. Dobrý spovedníci v srdci objímajú všetkých a radujú sa, že majú podiel na vyslobodení človeka z rúk Zlého. Sviatosť pokánia bola ustanovená pre hriešnikov. Dať pocítiť penitentovi lásku, chrániť sa netrzeplivosťou, mrzutosti alebo údivu nad hriechmi, ktoré vyznáva. Zdržať sa opravovania u ustráchaných kajúcnikov. Na konci spovede s veľkou vrúcnosťou, vždy s láskou dať poznať penitentovi veľkosť a množstvo jeho hriechov a biedny stav, v ktorom sa nachádzal. Môže si poslúžiť aj slovami záväznými, aby mu pomohol vstúpiť do seba. No má mu dať poznať, že to pochádza zo súciteľného milosrdenstva. Toto je cesta záchranu hriešnikov. Keď sa stretnú s prísny spovedníkom, čo jedná tvrdo, majú zo spovede strach, neraz zanechávajú spoved' a sú často stratení.¹²

Špeciálne náročné pre spovedníka sú morálne hodnotenia hriechov v manželskej problematike, akými sú napr. rôzne druhy antikoncepcie, nevera, potraty. Všeobecne sa tvrdí, že viac zodpovednosti za oblasť morálne neprípustného sexuálneho spolužitia manželov nesú muži, ktorí sú v tejto oblasti od prírody aktívnejší. Svetská morálka propagovaná masmédiami otupuje však aj ženské svedomie a spôsobuje, že mnohé veci, ktoré sú v podstate hriechom, sa neberú ako hriech, ba dokonca sa chápu ako čnosť. Ak chce katolíckych manželov spovedník viesť k osvojeniu si učenia Cirkvi v tejto citlivej problematike, musí byť sám dôkladne pripravený. Mal by poznať biologické i duševné rozdiely medzi mužom a ženou a integrovať ich do povzbudenia k uskutočňovaniu takejto spôsobu manželského života, ktorý je v súlade so zámerom Stvoriteľa. Základnou morálnou zásadou, platnou aj v moderných časoch, je, že manželský akt má byť vždy otvorený pre nový život.¹³ Prírodzene, že samotná znalosť morálnych noriem ešte nie je automatickou zábezpekou ich praktického plnenia. K tomu je potrebná dobrá vôľa manželov, ochota nechať svoje svedomie formovať v súlade s poznanou morálnou pravdou a každodenné cvičenie v ovládaní. Kňaz musí byť vždy nanajvyš opatrný a citlivý pri poučaní v tejto oblasti, schopný pristupovať ku každému kajúcnikovi (páru) bez šablóny. Len postupným vedením sa môže dosiahnuť, že kajúcnik bude dôverovať učeniu Cirkvi a prijme aj z neho vyplývajúce konzekvencie pre svoj život.

Pri spytovaní svedomia a následnej spovedi treba rozlišovať medzi „objektívnou skutkovou podstatou hriechu“ a „subjektívnou zodpovednosťou konkrétneho človeka“. Nerozlišovanie týchto dvoch skutočností vyplýva z nedostatočne vychovaného svedomia, ktoré v určitých situáciách úzkostlivo zväčšuje svoju subjektívnu zodpovednosť, a inokedy ju zase nevníma alebo ju znižuje. Pápež Ján Pavol II. v príhovore k členom Apoštolskej penitenciárie odporúčal spovedníkom rozlišovať medzi činmi skutočne „ľudskými“ (actus humanus), teda takými, za ktoré nesieme morálnu zodpovednosť, a skutkami „človeka“ (actus hominis). Pápež upozorňuje, že skutky konkrétneho človeka bývajú často podmienené psychologickými mechanizmami

¹² AUGUSTÍN, J.: *Pastorálna teológia sviatostí*. Bratislava: RK CMBF UK, 2006, s. 35.

¹³ Pre kňazov zostavila Pápežská rada pre rodinu praktický manuál s názvom *Spríevodca pre spovedníkov o niektorých morálnych témach, ktoré sa týkajú manželského života*. Trnava: SSV, 1997.

[...] alebo že sú následkom dávnych návykov, ktoré obmedzujú morálnu zodpovednosť.¹⁴

Nakoniec uvedme ešte jednu dôležitú zásadu: každý kňaz má najprv sám pravidelne pristupovať k sv. spovedi, aby bol dobrým spovedníkom.

b) Formácia svedomia v duchovnom vedení a rozhovore

„*Duchovné vedenie je individuálna pomoc za účelom duchovného rastu pre tých, ktorí o túto službu sami prosia.*“¹⁵ V tomto presnom zmysle je praktizovanie duchovného vedenia oveľa menej časté ako praktizovanie sviatostnej spovede. Preto musíme hneď na začiatku rozlišovať medzi službou sviatostnej spovede a duchovným vedením, hoci sa časovo niekedy konajú v jednom celku a vzájomne sa prekrývajú. Duchovné vedenie nie je naviazané len na sviatostnú spoveď, ale úzko s ňou súvisí. Sviatostné odpustenie hriechov je udalosťou objektívneho rázu. Jeho uskutočnenie nezávisí ani od citlivosti spovedajúceho, ani od toho, či je penitent otvorený voči duchovnému vedeniu.¹⁶ Pri duchovnom vedení zohrávajú významnú úlohu ľudské činitele duchovného vodcu a jeho skúsenosť. V zameraní na formáciu svedomia, o ktorú nám predovšetkým ide, Ján Pavol II. v príhovore k spovedníkom potvrdzuje: „*Buďte si istí, že táto sviatosť (zmierenia) formuje ľudské svedomie neporovnateľne lepšie než akýkoľvek iný spôsob či ľudský nápad vo forme psychologických, didaktických či sociologických metód.*“¹⁷ Duchovný vodca a predstavený na Božom mieste nie je na to, aby svedomie nahradil, ale aby nám zaručil správnosť a neomylnosť jeho hlasu. Vo sviatostnej spovedi realizované duchovné vedenie sa nazýva sviatostným. Prakticky je možné konať ho iba vtedy, ak ide o skúseného spovedníka, ktorý už pozná svojich penitentov. V tradícii Cirkvi je duchovné vedenie integrálne spojené s duchovným rozoznávaním hnutí srdca (gr. *kardiognósis* – poznanie srdca). To predpokladá u spovedníka nadprirodzený dar rozlišovania, ktorý sa postupne osvedčuje dlhým pozorovaním. Cez skúsenosť (kňaza) s duchovným vedením je možné získať zvláštny „zmysel“, duchovnú intuíciu, takže sa človek stane schopným rozpoznať, kde by akákoľvek myšlienka viedla.¹⁸ V duchovnom rozhovore medzi duchovným vodcom a vedeným mimo sviatosti sa ponúka vzácna príležitosť poznať nielen duchovne nebezpečné lichotiace myšlienky, ale proti nim nájsť aj účinný zbraň. Základom zdravého duchovného rozhovoru je predovšetkým dôvera, ďalej vzájomná akceptácia a dobroprajnosť. Nespochybniteľne dôležité je viesť rozhovor v atmosfére viery v pôsobenie Svätého Ducha. Svedomie vedeného, ak je naozaj otvorený vo svojom srdci, sa formuje v poslušnosti voči Svätému Duchu, ktorým je obdarovaný duchovný vodca.

¹⁴ In: AUGUSTYN, J.: *Sviatosť zmierenia*, s. 60.

¹⁵ HOSPODÁR, M.: *Pastorálna teológia*. Prešov: GTF PU, 2010, s. 64.

¹⁶ Porov. JASTRZAB, D.: Spoveď a duchovné vedenie. In: AUGUSTYN, J.: *Umenie spovedať*. Trnava: Dobrá kniha, 2010, s. 184.

¹⁷ JÁN PAVOL II.: Príhovor prednesený 30. januára 1980 k spovedníkom patriarchálnych rímskych bazilík.

¹⁸ ŠPIDLÍK, T.: *Jak očistiť své srdce?* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 1999, s. 34.

Každý katolícky kňaz má moc odpúšťať hriechy (aplikuje ju na základe spovednej jurisdikcie), ale podľa významných teológov (napr. T. Špidlík) nie každý je automaticky pravým duchovným vodcom. *„Veľké nebezpečenstvo, ktorému je vystavený mladý, neskúsený kňaz, plný entuziazmu a duchovných nádejí, je v tom, že mladí ľudia vychádzajúci zo seminárov sa často domnievajú, že vkladanie rúk ich obdarilo i rozumom a skúsenosťami, i schopnosťami rozoznávať duchov... Sú to ešte mladí ľudia, ktorí ešte nemajú duchovnú zrelosť ani poznanie, ktoré daríva skúsenosť... Žiaľ, príliš často sa stáva, že mladý kňaz jedine mocou autority svojho kňazstva, nie preto, že je duchovne vyzretý alebo že ho k tomu priviedol Boh, začína usmerňovať svoje duchovné deti pomocou príkazov...“*¹⁹

Cieľom duchovného vedenia je dospieť ku kresťanskej dokonalosti. V duchovnom zmysle je podľa Evagria Pontského (345? – 399) potrebné postaviť bdelého strážcu k dverám srdca. Ten nikdy nezažmúri oko, ale preveruje každú myšlienku a pýta sa jej: *„Si od našich, alebo od našich nepriateľov?“* Takto je praktizovanie duchovného vedenia vyššou školou kresťanskej formácie k osobnej slobode a duchovnej zrelosti. Spirituálna teológia je tu nápomocná, lebo obsahuje metodiku duchovného výstupu k dokonalosti po stupňoch očistenia od hriechov a vášní, osvietenia Božím slovom a zjednotenia s Ježišom Kristom.

c) Formácia svedomia na kázni a v katechéze

Ohlasovanie Božieho slova tvorí jednu z najdôležitejších úloh vysvätených služobníkov Cirkvi, lebo ako tvrdí apoštol Pavol: *viera je z hlásania* (Rim 10,18). Z rôznych foriem hlásania Magistérium Cirkvi na prvom mieste odporúča *homíliu*. *„Homília predstavuje aktualizáciu biblického posolstva takým spôsobom, ktorý vedie veriacich, aby objavili prítomnosť a účinnosť Božieho slova v dnešku svojho života.“*²⁰ Centrálnym obsahom homílie má byť kerygma (κήρυγμα – ohlasovanie), to znamená zvesť o tom, že Boh neprestajne miluje každého človeka a povoláva ho k životu v spoločenstve s ním. Toto radostné posolstvo evanjeliovej kerygmy sa týka poslucháča na každom stupni osobnej viery a bez jeho prijatia by ďalšie požadované mravné dôsledky kresťanského života boli nezrozumiteľné a nesplniteľné. Prvotné ohlasovanie kerygmy je potrebné v kazateľskej praxi postupne rozvinúť náukou o Božom zákone. Ten vysvetľovať a aplikovať ho na súčasné pomery života. Tu sa javí vhodný priestor na formáciu svedomia poslucháčov, keď Ježišove mravné požiadavky a postoje viery sú v osobnej konfrontácii s ich doterajším chápaním.

Veľmi dôležitá je otázka časovosti, či aktuálnosti v kazateľskej službe. V tejto súvislosti spomeniem jednu poslucháčku homílií, ktorá vyjadrila svoju ponosu kňazovi: *„Všetko, čo hovoríte je pravda, ale neodpovedáte na moje otázky.“* Aktualizovať ohlasované Božie slovo dotýkajúce sa mravného života kresťana vyžaduje schopnosť načúvať súčasnej kultúre. Súčasná väčšinová kultúra presadzuje naturalisticko-antropocentrický charakter, ignoruje transcendentný rozmer človeka. To nakoniec často vedie k formám antikultúry: praktickému materializmu, konzumizmu, cyniz-

¹⁹ BLOOM, A.: Duchovnosť a duchovné vedenie. In: AUGUSTYN, J.: *Duchovné vedenie*. Trnava: Dobrá kniha, 1999, s. 45.

²⁰ BENEDIKT XVI.: *Verbum Domini*. Trnava: SSV, 2011, čl. 59.

mu, nihilizmu, hedonizmu, (...) v rôznych prejavoch a v rozličných stupňoch. Tieto javy boli vždy v dejinách ohrozením kultúry i samotného človeka. Kultúra bez pravdy a bez svedomia sa skôr či neskôr pretvorí na antikultúru.²¹ V pastoračnej odpovedi na tieto neželané formy antikultúry je potrebné nájsť vhodný jazyk, blízky súčasnému človekovi. Svätý Otec František na to upozorňuje vo svojej exhortácii *Evangelii gaudium*, keď píše: „*Veľké a rýchle kultúrne zmeny si však zároveň vyžadujú, aby sme neustálu pozornosť venovali hľadaniu spôsobov vyjadrenia večných právd takým jazykom, ktorý ľuďom umožní rozpoznať ich neustálu aktuálnosť a novosť. Lebo čo sa týka pokladu kresťanského učenia, „jedna vec je jeho podstata... a druhá je spôsob formulácie jeho vyjadrenia“*. Stáva sa totiž, že veriaci – zvyknutí na svoju reč, ktorej rozumejú –, keď počúvajú bezchybný ortodoxný jazyk, odnesú si niečo, čo nezodpovedá skutočnému evanjeliu Ježiša Krista. So svätým úmyslom komunikovať o pravde o Bohu a človeku im pri niektorých príležitostiach ponúkame falošného boha alebo ľudský ideál, ktorý nie je skutočne kresťanský. Takýmto spôsobom sme verní nejakej formulácii, ale neodovzdávame podstatu. Toto je najväčšie riziko.“²² Podstatným ohrozením ľudstva na počiatku tretieho tisícročia je ohrozenie pravdivého pohľadu človeka na seba samého – ohrozená je samotná antropologická koncepcia človeka.

Pokiaľ ohlasovanie evanjelia v liturgii je doménou najmä kňazov, ohlasovať *katechézu* prináleží tiež kresťanským laikom. Cieľom katechézy je hlbšie viesť poslucháčov do života viery. V nami sledovanej morálnej oblasti alebo života z viery sa katechéza opiera o Dekalóg a prikázania Ježiša Krista. Biblická katechéza poskytuje veľký priestor na formáciu svedomia. Katechumen, alebo už pokrstený človek sa prostredníctvom nej dostáva na široké pole mravných noriem, ktoré si postupne osvojuje do pamäti. A konfrontuje s nimi svoj doterajší pohľad na svoj život. Katechézy treba samozrejme prispôbiť podľa veku poslucháčov i podľa sviatosti, na ktorej príprave sa podieľajú. V pastoračnej praxi rozlišujeme katechézy pre prvoprijímajúcich, pre birmovancov (v rímskom obrade), snúbencov a dospelých. Svetový Katechizmus Katolíckej cirkvi obsahuje všetko podstatné učenie o otázkach viery a mravov a je istým sprievodcom pre katechétu. Formu katechézy využíva aj Svätý Otec František na svojich stredajších generálnych audienciách. „*Celá kresťanská formácia je predovšetkým prehĺbením kerygmy, ktorá sa v nej stále viac a lepšie utužuje; bez prestania osvetľuje katechetickú prácu a zároveň umožňuje správne pochopiť význam akejkoľvek témy preberanej v katechéze. Je to ohlasovanie, ktoré zodpovedá túžbe po nekonečne, nachádzajúcej sa v každom ľudskom srdci.*“²³

„*Čo sa týka morálneho poslovania katechézy, ktoré pozýva rásť vo vernosti životnému štýlu podľa evanjelia, je dobré znovu a znovu zdôrazňovať ideál života zrelosti, sebarealizácie a plodnosti, vo svetle ktorého možno pochopiť odsúdenie každého zla, ktoré by tento ideál mohlo zatieňovať. Viac než odborníkov na apokalyptické diagnó-*

²¹ KOWALCZYK, S.: *Filozofia kultury*. Lublin: RW KUL, 1997, s. 200-202.

²² FRANTIŠEK: *Evangelii gaudium. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*. Trnava: SSV, 2014, čl. 41.

²³ FRANTIŠEK: *Evangelii gaudium. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*. Trnava: SSV, 2014, čl. 158.

zy alebo temných sudcov, ktorým sa páči pranierovať každé nebezpečenstvo a každú deviáciu, ľudia by nás mali vnímať ako radostných poslov vznešených ideálov, správocov dobra a krásy, ktoré sa odrážajú v živote podľa evanjelia.²⁴

Emeritný rímsky pápež Benedikt XVI. v rozhovore s kňazmi na tému formácie svedomia mladých vyzdvihol Desatoro, ktoré má vždy popredné miesto, pretože v ňom vidíme veľké ukazovatele na životnej ceste. Desať prikázaní, prežívaných vo svetle Krista, života Cirkvi a jej skúseností, usmerňuje náš pohľad na základné a podstatné hodnoty. „Štvrté a šieste prikázanie spolu poukazujú na dôležitosť nášho tela, na rešpektovanie zákonov tela, sexuality a lásky, hodnotu vernej lásky, rodiny. Piate prikázanie svedčí o hodnote života a tiež o veľkosti spoločného života. Siedme prikázanie smeruje k tomu, aké cenné je rozdelenie dohier zeme a spravodlivé rozdelenie sa s nimi pri spravovaní Božieho výtvoru. Ôsme prikázanie naznačuje veľkú hodnotu pravdy. Teda, ak vo štvrtom, v piatom a šiestom prikázaní máme lásku k blížnemu, v siedmom máme pravdu. Toto všetko neexistuje bez spoločenstva s Bohom, bez rešpektu voči Bohu a jeho prítomnosti vo svete. Svet, v ktorom niet Boha, sa stáva v každom prípade svetom svojvoľnosti a egoizmu. Iba keď sa zjaví Boh, prichádza svetlo a nádej.“²⁵

BIBLIOGRAFIA:

- AUGUSTÍN, J.: *Pastorálna teológia sviatostí*. Bratislava: RK CMBF UK, 2006. In: <https://www.scribd.com/doc/16319777/8/PRIJIMATE%C4%BD>
- AUGUSTYN, J.: *Duchovné vedenie*. Trnava : Dobrá kniha, 1999, 112 s. ISBN 80-7141-273-2.
- AUGUSTYN, J.: *Sviatosť zmierenia*. Trnava : SSV, 2002, 101 s. ISBN 80-7162-336-9.
- AUGUSTYN, J.: *Umenie spovedať*. Trnava : Dobrá kniha, 2010, 436 s. ISBN 978-80-7141-697-5.
- BENEDIKT XVI.: *Verbum Domini*. Trnava : SSV, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7162-868-2.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Trnava : SSV, 2008, 845 s. ISBN 978-80-7162-738-8.
- FRANTIŠEK: *Evangélii gaudium*. Trnava : SSV, 2014, 202 s. ISBN 978-80-8161-044-8.
- HOSPODÁR, M.: *Pastorálna teológia. Vybrané kapitoly*. Prešov : GTF PU, 2010, 88 s. ISBN 978-80-555-0118-5
- ŁOWIECKI, M., ZASĘPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003, 183 s. ISBN 80-224-0740-2.
- JÁN PAVOL II.: *Pastores dabo vobis*. Trnava : SSV, 1994, 215 s. ISBN 80-7162-046-7.
- JÁN PAVOL II.: Príhovor prednesený 30. januára 1980 k spovedníkom patriarchálnych rímskych bazilik.
- JÁN PAVOL II.: *Reconciliatio et paenitentia*. Trnava: SSV, 1993, 140 s. ISBN 80-7162-025-4.
- JURINA, J.: *Nebezpečenstvo postmoderného morálneho relativizmu*. In: *Životné prostredie* 1/2006, s. 10-13. ISSN 0044-4863.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : SSV, 1999, 918 s. ISBN 80-7162-259-1.
- KOWALCZYK, S.: *Filozofia kultury*. Lublin : RW KUL, 1997.
- MINAROVIC, J.: *O princípoch*. Študijná pomôcka pre poslucháčov CMBF v Bratislave, 1987, 229 s.
- OPATRŇÝ, A.: *Pastorace v postmoderní spoločnosti*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2001, 150 s. ISBN 80-7192-557-8.
- Pápežská rada pre rodinu: Sprievodca pre spovedníkov o niektorých morálnych témach, ktoré sa týkajú manželského života. Trnava: SSV, 1997, 62 s. ISBN 80-7162-195-1.
- Rozprava o svedomí v morálnom systéme*. (článok na portáli UCMA – vzdelávanie cez internet). In: <http://www.ucma.sk/moodle/mod/resource/view.php?id=112>

²⁴ FRANTIŠEK: *Evangélii gaudium. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*. Trnava: SSV, 2014, čl. 168.

²⁵ BENEDIKT XVI. pri rozhovore s kňazmi diecéz Treviso a Belluno-Feltre v Lorenzago 26. júla 2007. In: <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20070727014>

ŠTÚDIE

Sväté písmo Starého a Nového zákona. Rím : SÚSCM, 1995.

ŠPIDLÍK, T.: *Jak očistit své srdce?* Olomouc: Refugium Velehrad–Roma s.r.o., 1999, 92 s.

ZVOLENSKÝ, S.: *Lectio divina*. Bratislava – Dóm sv. Martina, 3. júna 2009. In: <http://abu-bratislava.sk/portal/node/147>

Služba, kňazstvo a pastorácia – dary pre akademickú i farskú činnosť kňaza

DOC. THDR. MARCEL MOJZEŠ, PHD.

Katedra systematickej teológie

Abstract: The author in this article offers reflection on three keywords: ministry, priesthood and pastoral care. These three terms connect the ministry of the priest in the direct pastoral care with the ministry of the priest at the theological faculty. It is a common ministry to God and to the people of God, and the base of this ministry is the service of God to us. Priesthood is the mystery of the participation in the priesthood of Jesus Christ. Christ as a good Shepherd on the logo of the Year of Mercy is an image of authentic pastoral care.

Keywords: Ministry. Priesthood. Pastoral care. Christ. Church.

Milý spolubrat v kňazskej službe, uvedomujem si, že aj ja aj Ty, obaja sme v kňazskej službe. Ty priamo v pastorácii na farnosti, ja na fakulte, v istom type „špeciálnej pastorácie“. Tieto naše služby však spolu úzko súvisia. Práve vznik nového časopisu s pastoračným zameraním sa stáva výzvou prehĺbiť, či „oprášiť“ vzťah týchto našich služieb Bohu, Božiemu ľudu i sebe navzájom. Aj od Teba sa môžem veľa naučiť a v mnohom povzbudiť. Zmysel mojej služby vnímam momentálne v tom, že sa v tomto článku chcem s Tebou podeliť s reflexiou nad troma kľúčovými slovami, ktoré nás spájajú: služba, kňazstvo a pastorácia.

Služba

Mám pomerne čerstvú skúsenosť s tým, čo je vlastne obsahom služby ako takej. Pred nedávnom sme na fakulte vydali zborník štúdií študentov a absolventov zahraničných teologických fakúlt pod názvom *V službe Cirkvi*.¹ Potrebovali sme to vydať dosť rýchlo, termíny nás tlačili. Uvažoval som, čo by bolo vhodné dať na obálku. Spomenul som si, že vo Vatikáne existuje mozaika v kaplnke Redemptoris Mater, kde žena hriešnica umýva Ježišovi nohy. Zdalo sa mi, že by to mohol byť dobrý obraz vystihujúci zmysel služby Cirkvi: slúžiť Cirkvi znamená vlastne slúžiť Kristovi. Písal som teda mail do Centra Aletti v Ríme, či nám dovolila túto mozaiku dať na obálku zborníka. Odpovedali mi, že autorské práva má vatikánske vydavateľstvo Libreria Editrice Vaticana, no je možné vybrať si aj inú mozaiku zo stránky Centra Aletti.

¹ MOJZEŠ, M., – PETRIČKOVÁ, M., – BURDA, P. (eds.): *V službe Cirkvi*. Zborník štúdií absolventov a študentov zahraničných teologických fakúlt. Prešov : GTF PU, 2019.

Pre krátkosť času som sa rozhodol hľadať niečo podobné na stránke Centra Aletti. A našiel som mozaiku z jedného domova dôchodcov v Taliansku, kde Kristus umýva nohy apoštolom. Ďakujem Bohu, že ma takto viedol uvedomiť si, že základom služby Cirkvi nie je to, čo my robíme pre Ježiša (a teda pre Cirkev, ktorá je jeho tajomným telom), ale čo On robí pre mňa a pre nás. Ježiš hovorí: „Syn človeka neprišiel dať sa obsluhovať, ale slúžiť a položiť svoj život ako výkupné za mnohých.“ (Mt 20, 28).

Kňazstvo

Kňazstvo, ktoré som dostal ako dar, podobne ako Ty, ostáva pre mňa tajomstvom, ktoré ešte len postupne odkrývam v miere, ako mi to Pán dáva. Pri prednáškach zvyknem bohoslovcom hovoriť, že cirkevnoslovanský výraz pre kňazstvo je *svjaščenstvo*.² Cirkevnoslovanské slovo *knjaz* znamená „knieža“. Kňaz je *svjaščennik* (gr. *hiereus*), biskup *preosvjaščennyj* a metropolita *preosvjaščennijšij*. *Svjaščennik* (gr. *hiereus*, lat. *sacerdos*) je ten, kto je zasvätený Bohu. *preosvjaščennyj* je preveľmi zasvätený Bohu a *preosvjaščennijšij* je najzasvätenejší Bohu.

Môžeme sa však pýtať, ako sa dá byť plne zasvätený Bohu? Odpoveď je slovami rímskeho obradu jednoduchá: „*skrze Krista, s Kristom a v Kristovi*“.

Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí jasne: Sami sme úplne neschopní plniť Otcovu vôľu, ale v spojení s Ježišom a mocou jeho Svätého Ducha mu môžeme odovzdať svoju vôľu a rozhodnúť sa vyvoliť si to, čo si vždy volil jeho Syn: robiť, čo sa páči Otcovi: „*Keď sa Kristovi oddáme, môžeme sa s ním stať jedným Duchom, a tak prijať jeho vôľu, aby sa uskutočňovala na zemi tak, ako je uskutočnená v nebi*“³

Prameňom novozákonného kňazstva a jeho jediným veľkňazom je Ježiš Kristus: „*keď prišiel Kristus, veľkňaz budúcich darov, cez väčší a dokonalejší stánok, nie urobený rukou, to jest nie z tohto stvoreného sveta, raz navždy vošiel do Svätyne, a to nie s krvou capov a teliat, ale so svojou vlastnou krvou, a tak získal večné vykúpenie.*“ (Hebr 9, 11 – 12)

© Centro Aletti - LIPA Edizioni

² Hoci v pre nás záväzných cirkevnoslovanských rímskych vydaniach liturgických kníh sa väčšinou vyskytuje z gréčtiny prevzatý kalk *jerej* (pričom recensione volgata má *svjaščennik*), predsa sa vyskytuje aj slovo *svjaščenstvo*. Napríklad v modlitebnom dialógu s diakonom po Veľkom vchode diakon hovorí: „Da pomjanet Hospod' Boh *svjaščenstvo* tvoje...“. Alebo v modlitbe *Niktože dostoin*: „...oblečenna blahodatiju *svjaščenstva*...“ *Liturgikon sijest' služebnik*. Rím 1952, s. 234, 229.

³ KKC 2825.

Teológia novozákonného kňazstva je nádherne vyjadrená v modlitbe *Niktože dostoin* (gr. *Udeis axios*), ktorú sa modlíme pri každej božskej liturgii svätého Jána Zlatoustého či svätého Bazila Veľkého. Ide o modlitbu, ktorá má kňaza pripraviť na slávenie svätého tajomstva Eucharistie.

Pri kňazskej vysviacke sa opakovane nad novosvätencom spieva *axios* – je hodný. Biskup začne spievať a liturgické zhromaždenie to slovo opakuje. Význam tohto gréckeho slova je byť v súlade s darom, ktorý prijímam, byť „na tej istej vlnovej dĺžke“, byť pripravený dar prijať. Ako potom rozumieť tomu, že sa pri každej jednej svätej liturgii kňaz modlí *Niktože axios* – Nikto nie je hodný? Je potrebné modlitbu čítať ďalej. Kňaz sa modlí: „*Nikto spútaný žiadostivosťou a rozkošami tela nie je hodný predstúpiť ani priblížiť sa k tebe, ani ti slúžiť, Kráľ slávy. Veď tebe slúžiť znamená aj pre samy nebeské mocnosti veľké a úžasné poslanie...*“⁴ Nebeské mocnosti nie sú spútané žiadostivosťou a rozkošami tela, jednoducho lebo telo nemajú, a aj pre nich služba Bohu znamená „veľké a úžasné poslanie.“

O potrebe pre kňaza byť vnútorne slobodný pre službu Bohu hovorí aj iná tichá modlitba, tentoraz v rámci prípravy na slávenie svätého tajomstva krstu. Kňaz prosí Boha, aby ho celého očistil a posvätil, „*aby sa nestalo, že zatiaľ čo iným ohlasujem slobodu a odovzdávam im ju obsiahnutú v dokonalej viere, sám som otrokom hriechu, ktorý neskusuje tvoju nevýslovnú lásku k človeku.*“⁵

Po konštatovaní nehodnosti slúžiť Bohu, ak je človek spútaný žiadostivosťou a rozkošami tela, veď aj pre nebeské mocnosti je to veľké a úžasné poslanie, modlitba *Niktože dostoin* pokračuje slovami: „*Ty si sa však z nevýslovnej a nesmiernej lásky k ľuďom bez zmeny a premeny⁶ stal človekom a našim veľkňazom. Ako Vládca všetkého odovzdal si nám službu a posvätné slávenie tohto liturgického a nekrvavého tajomstva.*“

Modlitba hovorí, aká úžasná (nevýslovná a nesmierna) je Božia láska k ľuďom, ktorí, keď sú spútaní žiadostivosťou a rozkošami tela, nie sú hodní Bohu slúžiť, nie sú adekvátne na to disponovaní. Veď ako hovorí Ježiš: „*Nik nemôže slúžiť dvom pánom; pretože buď jedného bude nenávidieť a druhého milovať, alebo jedného sa bude pridŕžať a druhým bude opovrhovať. Nemôžete slúžiť aj Bohu aj mamone.*“ (Mt 6, 24). Len svätí nie sú spútaní.

Opäť vidíme paralelu s modlitbou z Malého trebníka, ktorou sa kňaz pripravuje na slávenie krstu: „*Hoci vieš, čo je vo mne, nemaj ku mne odpor a neodvráť odo mňa svoju tvár...*“⁷

Modlitba *Niktože dostoin* konštatuje, že celá služba, ktorú by kňaz chcel Bohu preukázať, je vlastne Božím darom: „Ako Vládca všetkého odovzdal si nám službu a posvätné slávenie tohto liturgického a nekrvavého tajomstva.“ Výraz „posvätné slá-

4 *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoustého*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1998. s. 40.

5 *Malý trebník. I. časť*. Prešov : Petra n.o., 2006. s. 35.

6 Myslí sa „bez zmeny a premeny svojho božstva“. Porov. hymnus Jednorodný Synu, ktorý je o niekoľko storočí starší ako modlitba *Niktože dostoin*: „Jednorodný Synu i Božie Slovo...bez zmeny svojho božstva stal si sa človekom...“ *Pane zmiluj sa. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, 2009. s. 68.

7 *Malý trebník. I. časť*. Prešov : Petra n.o., 2006. s. 35.

venie“ je prekladom csl. slova *svjaščennodijstvije*, gr. *hierurgia*, čo by sa dalo preložiť aj ako „kňazská činnosť“. Celá kňazská činnosť ako činnosť tých, ktorí sú zasvätení Bohu (*svjaščennici*) je vlastne Božím darom. A čím viac je kňaz očistený a slobodný (od žiadostivosti a rozkoši tela), tým plnšiu účasť a hlbšiu jednotu má jeho kňazská činnosť (*hierurgia, svjaščennodijstvije*) s činnosťou samého Boha (gr. *theourgia*).

Podľa cirkevných Otcov slovo *theourgia* znamená „Božie dielo“, ale aj „zázrak“. Prídavné meno *theourgikos* používali vo význame „vykonávajúci Božiu činnosť, Božie dielo“. Nositeľom tohto prívlastku mohol byť kňaz, olej krstu, posvätenie, moc. *Theourgos* je podľa cirkevných Otcov „konajúci Božím spôsobom“, ide tu o činnosť Svätého Ducha. *Theourgos* vo význame „zbožšťaúci“, je krstný dar Svätého Ducha ako aj Kristova milosť pri vykúpení.⁸ Môžeme povedať, že každý Kristov kňaz (*hiereus, svjaščennik*) je povoláný vo svojej kňazskej činnosti (*hierugii*) a vo svojom kňazskom živote zjavovať, a sprítomňovať Božiu činnosť (*theourgiu*) a Boží život. Aby mohlo platiť to, čo o sebe povedal svätý apoštol Pavol: „Už nežijem ja, ale žije vo mne Kristus“ (*Gal 2, 20*).

Jednotu kňazskej a Božej činnosti vyjadruje napokon aj záver modlitby *Niktože dostoin*, pred ktorým kňaz prosí podobne ako v modlitbe pred slávením krstu: „... prichádzam k tebe skláňajúc sa s prosbou: neodvracaj odo mňa svoju tvár a nevyučuj ma z počtu svojich synov, a prijmi, že ja, hriešny a neužitočný (gr. *anaxios*, csl. *nedostoin*) sluha prinášam ti tieto dary.“ A pokračuje slovami: „Veď to ty, Kriste Bože náš ich prinášaš a si prinášaný, ty ich prijímaš a si rozdávaný...“⁹ Hľa, aká jednota kňazskej a Božej činnosti!

Boh odovzdal kňazom dar kňazskej činnosti „ako Vládca všetkého“.¹⁰ V týchto slovách nám môže rezonovať začiatok misijného rozkazu Ježiša Krista apoštolom: „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi. Choďte teda...“ (*Mt 28, 18 – 19a*). Akoby aj kňazská činnosť (*hierurgia, svjaščennodijstvije*) boli súčasťou misijného rozkazu Toho, kto má moc. Veď aj modlitba to zdôrazňuje ďalšími slovami: „Veď ty jediný, Pane Bože náš, vládneš nad nebom a zemou, cherubíni ťa nosia na tróne, ty si Pán serafínov a kráľ Izraela.“¹¹

S kňazstvom je spojený aj výraz „dosiahnuť dokonalosť“ (gr. *teleiōn*), ktorý sa v Pentateuchu používa výlučne v zmysle „vysvätiť na kňaza“, dokonale prejsť do Božieho vlastníctva. Túto terminológiu prevzal aj list Hebrejom: „A hoci bol Synom, z toho, čo vytrpel, naučil sa poslušnosti; a keď dosiahol dokonalosť, stal sa pôvodcom večnej spásy pre všetkých, ktorí ho poslúchajú.“ (*Hebr 5, 8 – 9*) V podobnom význame sa slovo „dokonalosť“ nachádza aj v Hebr 7, 11.19.28. Citované miesto (*Hebr 5, 8 – 9*) teda hovorí, že Kristova poslušnosť, čiže jeho definitívne „áno“ Otcovi vybojované na Olivovej hore, je takpovediac jeho „vysvätením za kňaza“, a práve

⁸ Porov. LAMPE, G. W. H.: *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford, 1961, s. 641.

⁹ *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatousteho*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1998. s. 41.

¹⁰ *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatousteho*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1998. s. 40.

¹¹ *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatousteho*. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1998. s. 40.

v tomto darovaní seba samého, v ponúknutí ľudského bytia Bohu sa stal v pravom zmysle slova kňazom „podľa radu Melchizedechovho.“¹²

Emeritný pápež Benedikt XVI. hovorí: „Ježiš dotiahol do konca akt zasvätenia, kňazské odovzdanie samého seba i celého sveta Bohu (porov. Jn 17, 19). V zvolaní 'je dokonané' sa teda odhaľuje veľké tajomstvo kríža. Završuje sa nová kozmická liturgia. Ježišov kríž nastupuje na miesto všetkých iných aktov kultu ako jediná skutočná bohoslužba, v ktorej sa oslavuje sám Boh prostredníctvom toho, v ktorom nám dáva svoju lásku a dvíha nás k sebe.“¹³

Kristov Kríž je teda udalosťou zjavujúcou Božiu lásku, ako napísal kardinál Tomáš Špidlík SJ a o. Marko Rupnik SJ v komentári k ikone Ukrižovania: „Boží Syn sa úplne odovzdáva človekovi a necháva si so sebou robiť to, čo sám človek chce... Keď sa Kristus zveruje ľuďom, úplne sa zveruje Otcovi a plní jeho vôľu. Otcovou vôľou je, aby ľudia poznali jeho lásku.“¹⁴

Na kríži, kde Ježiš hovorí: „Je dokonané“ (Jn 19, 30) sa teda zjavuje toto plné odovzdanie sa Krista ľuďom a zároveň Otcovi. Ide o úkon jednej a tej istej lásky. Dokonalosť Kristovho odovzdania seba samého Otcovi je prameňom dokonalosti kňazského aj manželského odovzdania sa. V liste Efezanom apoštol Pavol dáva túto Kristovu lásku za vzor manželskej lásky: „Muži, milujte manželky, ako aj Kristus miluje Kirkev a seba samého vydal za ňu.“ (Ef 5, 25).

V konečnom dôsledku ide o dokonalosť, ku ktorej je pozvaný každý kresťan slovami samého Krista: „Vy teda buďte dokonalí (gr. *teleioi*), ako je dokonalý (gr. *teleios*) váš nebeský Otec.“ (Mt 5, 48). Otec nič nerobí „napoly“, s „rozdeleným srdcom“, lebo skutočná láska je len jedna. Otec, keď miluje, miluje dokonale, až do konca, do krajnosti. Slovami apoštola Jána sme pozvaní, aby aj naša láska bola dokonalá: „Kto však zachováva jeho slovo, v tom je Božia láska naozaj dokonalá. A podľa toho vieme, že sme v ňom.“ (1 Jn 2, 5). „Láska v nás je dokonalá v tom, že máme dôveru v deň súdu, lebo ako je on, tak sme aj my na tomto svete. V láske niet strachu, a dokonalá láska

¹² Porov. RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský II. Od vstupu do Jeruzalema po zmŕtvychvstanie*. Trnava : Dobrá kniha, 2011. s. 162 – 163, 218 – 219.

¹³ RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský II. Od vstupu do Jeruzalema po zmŕtvychvstanie*. Trnava : Dobrá kniha, 2011. s. 219.

¹⁴ ŠPIDLÍK, T. – RUPNIK, M. I.: *Viera vo svetle ikon*. Bratislava : Vydavateľstvo Oto Németh, 2004. s. 53.

vyháňa strach, lebo strach má v sebe trest, a kto sa bojí, nie je dokonalý v láske.“ (1 Jn 4,17 – 18).

Pastorácia

O priamej pastorácii by si mohol hovoriť a svedčiť skôr Ty. Ja by som sa tu rád podelil len s jedným obrazom, ktorý ma oslovil ešte počas Roka milosrdenstva. Tento obraz súvisí s logom spomenutého roka.

Spočiatku som si myslel, že na tomto logu je zobrazený nebeský Otec, ktorý nesie na pleciach svojho márnotravného syna. Aspoň slová pri logu takúto interpretáciu ponúkajú. No autor tohto loga o. Marko Rupnik SJ ponúka inú interpretáciu: Na tomto logu je zobrazený Kristus ako dobrý Pastier, ktorý nesie na pleciach Adama. Adam sa v synovskom postoji vinie ku Kristovi a je mu tak blízko, že jeho ľavé oko je v skutočnosti to isté ako Kristovo pravé oko. Jedno oko majú spoločné.

„Boh pozerá na človeka takým spôsobom, že ho človek môže porozumieť a dáva sa mu takým spôsobom, že človek môže vidieť. A to, čo vidí človek, vidí aj Boh a človek začína vidieť Božím spôsobom... Tu vidno, že Kristus ako bohočlovek prijal celé ľudstvo.“

A môžeme dodať, že Boh v Kristovi nielenže vidí, čo vidí človek, ale aj prežíva všetko to, čo prežíva človek, okrem hriechu. Ako hovorí autor listu Hebrejom: „Veď nemáme veľkňaza, ktorý by nemohol spolucítiť s našimi slabosťami“ (Hebr 4, 15). Nejde pritom len o nejaké emocionálne spolucítenie. V origináli je grécke sloveso *sympathein*, čo znamená spolu trpieť. Kristus teda trpí spolu s nami, trpí spolu s Cirkvou, trpí spolu s každým z nás. Kristus pritom trpí osláveným spôsobom, ako Víťaz nad smrťou a utrpením, ako ten, kto je úplne preniknutý láskou.

Obraz Krista ako dobrého Pastiera, ktorý vidí to, čo vidí človek, aby mu zároveň ponúkol krásu svojho Božieho pohľadu na to isté, je obrazom autentickej pastorácie: zobrať človeka ako zranenú a stratenú ovečku na plecia, pozeráť jej pohľadom a ponúknuť jej Boží pohľad.

Touto ovečkou, drahý spolubrat sme aj my, Ty i ja. Nechajme Krista vziať nás na plecia, keď sme sami unavení zo svojej služby, zranení z postojov a nelásky iných, alebo stratení v množstve svojich hriechov, či v množstve kňazských, pastoračných alebo rodinných povinností. Ježiš je stále nablízku, ochotný nás znova zobrať na plecia a niesť za nás a spolu s nami náš životodarný kríž až k slávnemu vzkrieseniu tak, ako to urobil v Jeruzaleme pred dvetisíc rokmi.

Sláva Isusu Christu!

BIBLIOGRAFIA:

LAMPE, G. W. H.: *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford, 1961.

Liturgikon sijest služebnik. Rím, 1952.

Malý trebník. I. časť. Prešov : Petra n.o., 2006.

MOJZEŠ, M., – PETRIČKOVÁ, M., – BURDA, P. (eds.): V službe Cirkvi. Zborník štúdií absolventov a študentov zahraničných teologických fakúlt. Prešov : GTF PU, 2019.

Pane zmiluj sa. Modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov : Petra, 2009.

RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: Ježiš Nazaretský II. Od vstupu do Jeruzalema po zmŕtvychvstanie. Trnava : Dobrá kniha, 2011.

Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho. Prešov : Spolok biskupa Pavla Petra Gojdiča, 1998

ŠPIDLÍK, T. – RUPNIK, M. I.: *Viera vo svetle ikon*. Bratislava : Vydavateľstvo Oto Németh, 2004.

Prešovská synoda 1927¹

ICDR. JURIJ POPOVIČ, PHD.
Katedra systematickej teológie

Abstract: *The Second Vatican Council confirms that all Eastern Churches sui iuris have the right to follow their own discipline „The Sacred Council, therefore, not only accords to this ecclesiastical and spiritual heritage the high regard which is its due and rightful praise, but also unhesitatingly looks on it as the heritage of the universal Church. For this reason it solemnly declares that the Churches of the East, as much as those of the West, have a full right and are in duty bound to rule themselves, each in accordance with its own established disciplines, since all these are praiseworthy by reason of their venerable antiquity, more harmonious with the character of their faithful and more suited to the promotion of the good of souls“ (OE 5). Within the framework of this investigation, we point out the Synod of Presov of 1927, where the legislation to restore the spiritual life of priests was found, to solve current pastoral issues and to strengthen the discipline of clerics of the local church. This Synod shows a picture as a local church tried to create its own legislation in the field of pastoral care in education and in solving the acute pastoral problems.*

Key words: *Bishop. Eparchy. Priest. Teacher. Synod.*

Úvod

Hlavným cieľom biskupskej služby P. P. Gojdiča bola obnova a prehĺbenie duchovného života duchovenstva a veriacich prešovskej eparchie. V tom čase v celej Prešovskej eparchii ako aj v celej republike vládol ideologický chaos, vznikali a šírili sa rôzne protináboženské a proticirkevné hnutia, zostávali nevyriešené národnostné pomery a navyše sa neustále zvyšoval sociálny útlak najmä najchudobnejších vrstiev. Taktiež aj samotné menovanie biskupa spôsobilo nemalý rozruch, a to hlavne medzi duchovenstvom eparchie. Bolo to aj v dôsledku toho, že klérus biskupstva bol rozdelený na niekoľko národnostných smerov. Napriek tomu, že predchodca biskupa P. P. Gojdiča, biskup D. Nyáradi sa zo všetkých svojich síl snažil skonsolidovať Prešovskú eparchiu, celkom sa mu to nepodarilo. Definitívne usporiadať povojnové pomery v eparchii bolo veľmi zložité. Z dôvodu zrušenia koblíny a rokoviny boli narušené vzťahy veriacich a duchovenstva a taktiež vzťahy kňazov a kantorov – učiteľov. V spoločnosti panovala atmosféra rastúceho politického, antikatólického a prokomunistického nepokoja. Preto biskup P. P. Gojdič sa krátko po oboznámení, v akom stave sa nachádza Prešovská eparchia, rozhodol o zvolaní eparchiálneho kongresu. Dňa 22. mája 1927 vydal obežník, ktorým tento kongres zvolal do Prešova. Na tomto kongrese – synode biskup P.P. Gojdič v duchu starobylej východnej praxe

¹ Príspevok bol publikovaný v *Collectanea lectionum theologiarum IX*. Wydawnictwo RESPECT : Warszawa, 2019, s. 64-82 (222 s.). ISBN 978-83-950824-4-3.

synodality, ponúkol priestor na hľadanie odpovedí na meniace sa časy a na riešenie najaktuálnejších pastoračných problémov a problémov cirkevného školstva.

Biskup P. P. Gojdič sa po návrate z Ríma, kde prijal biskupskú chirotoniu v Bazilike svätého Klimenta v Ríme 25. marca 1927 na sviatok Zvestovania Presvätej Bohorodičky počas osláv 1100. výročia narodenia sv. Cyrila,² sa ujal biskupskej služby práve vyhlásením cyrilo–metodských osláv. Cez okružné listy, konferencie, masmédiá, osobné návštevy a gréckokatolícke školstvo sa snažil pozdvihnúť duchovný život kňazov a veriacich.

Krátko po tom ako sa biskup P. P. Gojdič ujal úlohy eparchiálneho biskupa, sám pomenoval najzávažnejšie problémy v eparchii, a to nedostatočne materiálne a liturgické vybavenie chrámov. Bol evidentný nedostatok liturgických rúch, čias a zástav.³

Taktiež, ujímajúc sa úlohy viesť eparchiu s Božím požehnaním, biskup Gojdič zorganizoval rekolekcie pre eparchiálnu kapitolu a svojich najbližších spolupracovníkov. Exerčitátorom týchto duchovných cvičení bol o. Štefan Rešetlyo OSBM, známy misionár. Po ich úspešnom ukončení biskup P. P. Gojdič vydal nariadenie pod číslom 799/27, v ktorom podal vypracovaný plán duchovnej obnovy prešovskej eparchie. Tento plán pozostával z nasledujúcich bodov:

1. Dobre preskúmať stav eparchie.
2. Preveriť stav kňazov a učiteľov a ich postoj k národu.
3. Pozornosť venovať chrámom, ich stavu a starostlivosti o ich udržiavanie.
4. Zistiť duchovný stav veriacich – ich katechizácia.
5. Zistiť stav gréckokatolíckych škôl.
6. Rozdelenie dekanátov.⁴

Zároveň v tomto nariadení sa biskup P. P. Gojdič obrátil zvlášť aj na otcov dekanov, ktorí mali po vizitáciách uskutočnených v priebehu mája a júna, následne podať správu o nasledujúcich skutočnostiach:

- pôsobení kňaza a jeho činnosti
- o stave chrámov
- o stave školy
- o vzájomnom vzťahu učiteľa – kantora a kňaza

Osobitný dôraz sa kládol na tieto skutočnosti:

- či kňaz pravidelne katechizuje
- či kňaz pravidelne káže v nedeľu i vo sviatok v zmysle nariadenia 160/pr.1926.
- či neohrozujú schizmatické agitácie katolícku vieru tamojších veriacich
- či nie je potrebné preložiť kňaza na iné miesto.

² ŠTURÁK, P.: Pavol Peter Gojdič, OSBM. Prešovský gréckokatolícky biskup (1926 – 1960). Prešov : 2013, s. 38.

³ CORANIČ, J.: *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov : 2013, s. 93.

⁴ AGAB, Prešov, č.j. 555/1937. Vpr. oo. Prychodnykam! Porov. ŠTURÁK, P.: Pavol Peter Gojdič, OSBM. Prešovský gréckokatolícky biskup(1926 – 1960). Prešov : 2013, s. 40.

Zároveň biskup zaviazal vo svedomí o. dekanov, aby na tieto, ale aj na iné otázky čo najlepšie a pravdivo odpovedali, nech sa presvedčia a odpovede nech pošlú na biskupský úrad.⁵

Kontext zvolania eparchiálnej synody v roku 1927

Hlavným cieľom biskupskej služby P. P. Gojdiča bola obnova a prehĺbenie duchovného života duchovenstva a veriacich prešovskej eparchie. V tom čase v celej Prešovskej eparchii ako aj v celej republike vládol ideologický chaos, vznikali a šíрили sa rôzne protináboženské a proticirkevné hnutia, zostávali nevyriešené národnostné pomery a navyše sa neustále zvyšoval sociálny útlak najmä najchudobnejších vrstiev. Taktiež aj samotné menovanie biskupa spôsobilo nemalý rozruch, a to hlavne medzi duchovenstvom eparchie. Bolo to aj v dôsledku toho, že klérus biskupstva bol rozdelený na niekoľko národnostných smerov a bolo otáznne, ku ktorému sa prikloní novovymenovaný administrátor.⁶

Ako som už vyššie uviedol, napriek tomu, že predchodca biskupa P. P. Gojdiča, biskup D. Nyáradi sa zo všetkých svojich síl snažil skonsolidovať Prešovskú eparchiu, celkom sa mu to nepodarilo. Definitívne usporiadať povojnové pomery v eparchii bolo veľmi zložité. Z dôvodu zrušenia koblíny a rokoviny boli narušené vzťahy veriacich a duchovenstva a taktiež vzťahy kňazov a kantorov – učiteľov. V spoločnosti panovala atmosféra rastúceho politického, antikatólickeho a prokomunistického nepokoja. Preto biskup P. P. Gojdič sa krátko po oboznámení, v akom stave sa nachádza Prešovská eparchia, rozhodol o zvolaní eparchiálneho kongresu. Dňa 22. mája 1927 vydal obežník, ktorým tento kongres zvolal do Prešova. Zároveň bol zverejnený program budúcej synody:

„Dňa 7. júna:

8.00 h. – Archijerejská sv. liturgia s vyzývaním sv. Ducha v katedrálnom chráme.

9.00 h. – Kongres kňazov Prešovskej eparchie.

13.00 h. – Kongres učiteľov Prešovskej eparchie.

17.00 h. – Slávnostné otvorenie národnej výstavy.

20.00 h. – Predstavenie v mestskom divadle, v ktorom zahrajú mládežníci učiteľskej akadémie národnú drámu Ой неходи Грцию.

Dňa 8. júna.

8.00 h. – slávnostná ďakovná Archijerejská sv. liturgia v katedrálnom chráme, z príležitosti 30. výročia pôsobenia našej Gréckokatolíckej kantorsko-učiteľskej akadémie.

10.00 h. – Jubilejný program v mestskom divadle.

15.00 h. – Spoločný kongres kňazov a učiteľov Prešovskej eparchie.

20.00 h. – Predstavenie v mestskom divadle národnej drámy Ой неходи Грцию.

⁵ In: Душпастырь, ч. 4, 1927 рочник. IV, s. 226.

⁶ CORANIČ, J.: *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov : 2013, s. 84.

Vyzývame o. duchovných a učiteľov! Vyhláste tento náš oznam ľuďom, aby z každej obce prišli minimálne 2 a 2“.⁷

Zasadnutie kongresu sa uskutočnilo 7. až 8. júna 1927 za účasti kanonikov kapituly, kňazov a učiteľov cirkevných škôl. Zvolaný kongres môžeme charakterizovať ako celoeparchiálnu synodu. Na tejto synode bol biskupom Gojdičom predstretý jeho pastiersky program pre celú eparchiu.⁸

Na synode sa okrem biskupa a kapituly zúčastnilo asi 70 kňazov a takmer všetci cirkevní učitelia z eparchie. Na vyhotovenie protokolu kongresu bol ustanovený o. E. Sedlak, profesor teológie. Synoda riešila najaktuálnejšie problémy duchovného a pastoračného charakteru v eparchii, ale aj problémy súvisiace s chodom cirkevného školstva. Preosvietený Vladyka Pavel s radosťou pozdravil a povzbudil k spolupráci duchovenstvo – na slávu gréckokatolíckej cirkvi a Prešovskej eparchie. Zároveň bolo navrhnuté, aby sa zaslal pozdravný telegram Svätému otcovi Piovi XI., rímskemu pápežovi; a tiež prezidentovi Československej republiky T.G. Masarykovi; predsedovi vlády H. Švehlovi; ministrom národného školstva H. Hodžovi; Dr. D. Nyáradimu, biskupovi križevackému a bývalému apoštolskému administrátorovi Prešovskej eparchie.⁹

Dňa 7. júna v dopoludňajších hodinách sa uskutočnilo zasadnutie kňazov a poobede stretnutie učiteľov. V nasledujúci deň bolo spoločné zasadnutie kňazov a učiteľov.¹⁰ Zároveň boli vypracované, ktoré podpísal biskup Gojdič a na záverečnom zasadnutí sa zúčastnil okrem prešovského biskupa P. P. Gojdiča aj mukačevský biskup Peter Gebey so sprievodom svojich kňazov, ktorý sa zároveň krátko prihovril.¹¹

Kánonické a administratívne nariadenia synody

Na spoločnom zasadnutí sa účastníci snažili skoordinať jednotlivé zasadania do spoločných výsledkov. Prinášame jednotlivé dôležité rozhodnutia:

1. Každoročne na svetlý štvrtok (t.j. štvrtok po Pasche nasledujúci) sa bude v Prešove konať zasadanie okresných dekanov.
2. Podobné uznesenie o stretnutí učiteľov a „Zväzu ruských učiteľov“.
3. K eparchiálnemu školskému dozorcovi sa na základe žiadosti učiteľov eparchiálnym úradom ustanovuje jeden zo zboru učiteľov ako druhý hlavný školský dozorca (p. Eugen Kozák kantor-učiteľ z Ruske Novej Vsi).
4. Školský rok v cirkevných školách sa riadne začína a končí slávením liturgie. V nedeľu pred tým sa ohlási veriacim a povzbudí k ich účasti.

⁷ In: Душпастырь, ч. 6, 1927 рочник. IV, s. 345 – 346.

⁸ AGAP, Bežná agenda, Spisy, г. 1927, inv. č. 443, sign. 1682.

⁹ In: Душпастырь, ч. 6, 1927 рочник. IV, s. 384. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava: Dobra kniha, 2000, s. 183.

¹⁰ AGAP, Bežná agenda, Spisy, г. 1927, inv. č. 443, sign. 1682.

¹¹ In: Душпастырь, ч. 6, 1927 рочник. IV, s. 392. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobra kniha, 2000, s. 183.

5. Študenti by mali aspoň štyrikrát v roku prijať sviatosti – pri ich príprave sa vyžaduje spolupráca medzi kňazom a učiteľom. Taktiež by bolo osožné ukázať príklad, nech aj učiteľ urobí to isté.
6. Nevymenovaný učiteľ cirkevnej školy bude skladať sľub vernosti do rúk hlavného eparchiálneho školského dozorca, inštalácia sa uskutoční slávnostným spôsobom počas nedeľnej liturgie.
7. Farárom sa ukladá povinnosť odslúžiť na syropôstnu sobotu svätú liturgiu a panychídu za zomrelých učiteľov eparchie zadarmo.
8. Učitelia, ktorí urobili kvalifikačné skúšky, na žiadosť eparchiálneho úradu budú vymenovaní za riaditeľov škôl. Svoju žiadosť učiteľ podá na eparchiálny úrad a úrad ohľadne platu predloží školskému referentovi.
9. Dôrazne vyhlasujeme a spoločne žiadame, aby sa v rusínskych dedinách vyučovalo v rusínskom jazyku, ako to garantuje zákon o menšinách a na základe mierovej zmluvy. Toto zodpovedá duchu našej slobodnej, slovenskej republiky.
10. Učitelia sa budú počas prázdnin zúčastňovať na duchovných cvičeniach v Prešove.
11. Štólove poplatky sa budú deliť medzi kňaza a učiteľa v pomere 2:1 t.j., pri hlavnej štole dve časti kňazovi a jedna časť kantorovi – učiteľovi, takisto zo všetkých príjmov.
12. Finančné príspevky veriacich za hramoty a liturgiu sa budú deliť medzi kňaza a učiteľa v pomere 3:1. Samozrejme vzhľadom na miestne zvyklosti, môžu byť nejaké výnimky, v tom to prípade eparchiálny úrad rozhodne. Po prijatých rozhodnutiach ohľadom vyučovania náboženstva a výchovy národa k hodnotám viery v školách svoje písomné správy predniesli: O. Bogdanij, farár z Hačavy; T. Rojkovič, dekan z Lutiny; p. E. Kozak, II. hl. školský inšpektor a A. Ladyžinský, učiteľ z Bajerovec. Na záver sa prihovorieli: vladyka Pavel Peter Gojdič a mukačevský biskup Peter Gebey.¹²

Obnova duchovného života kňazov

Téma obnovy duchovného života kňazov bola veľmi aktuálna, preto sa aj táto problematika prejednávala na tomto „sobore“. Bolo to hlavne z dôvodu upadajúceho duchovného života kňazov ako aj slabého materiálneho zabezpečenia, do ktorého sa duchovenstvo dostalo zrušením koblíny a rokoviny v Prešovskej eparchii.

Tejto problematike sa vo veľkej miere venoval biskup Gojdič, ktorý uviedol, že každá reforma sa začína v prvom rade od samého seba. Preto kňaz má v prvom rade reformovať najprv seba. Nariadil, aby kňaz bol pre ostatných „*svetlom a soľou*“ a duše od hniloby bránil a preto je povinný byť pravým kňazom *alter Christus*, pokorným kňazom *secundum cor Jesu* a to bez modlitby, bez rozjímania a intenzívneho duchovného života nie je možné. Preto biskup Gojdič kňazov zaviazal:

¹² In: Душпастырь, ч. 6, 1927 рочник. IV, s. 393-394. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovenskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobra kniha, 2000, s. 183 – 184.

- aby sa viac modlili, Cirkevné pravidlo – časoslov, aby poctivo vykonávali a ak by sa ho nemohli pomodliť celý z vážneho dôvodu, sú povinní modliť sa časoslov aspoň pol hodiny denne;
- aby štvrt' hodiny pred svätou liturgiou rozjímali;
- aby svätú liturgiu a sviatosti s čo najčistejšou dušou vykonávali, teda sú povinní aspoň raz za mesiac sa vyspovedať;
- aby si aspoň raz za tri roky vykonali duchovné cvičenia;
- aby sa medzi kňazmi a eparchiálnym úradom vytvoril užší vzťah, t.j. aby úrad mal príležitosť na podávanie svojich direktív a zároveň, aby lepšie vypočuli potreby a sťažnosti na nedostatky kňazov a veriacich a aby dostávali presné informácie o stave eparchie a pôsobení kňazov;
- aby sa každoročne na Veľký štvrtok v Prešove všetci dekaní stretli s biskupom – ich účasť je povinná.¹³

Pastoračná činnosť

Kňazi boli povinní robiť katechézy s dospelými nielen v školách na farnostiach, ale aj na filiálkach. Dekanom bola uložená povinnosť kontrolovať katechézu kňazom svojho okresu. Nikdy a z nijakého dôvodu sa nemala vynechať homília v nedeľu a vo sviatok, pričom kňaz sa mal usilovať vyučovať veriacich Kristovej náuke, pričom si na prípravu mali zaobstaráť kvalitné knihy.

Na povzbudenie k častejšie spovedi bolo kňazom nariadené, aby svojich veriacich povzbudzovali a často vyzývali k sv. spovedi a tiež, aby vyšli veriacim v ústrety tým, že na to ustanovia a vyhlásia stabilný čas, pričom sa mali snažiť o vyhovujúce spovedelnice. V paschálnom čase mali pozvať spovedať aj iných kňazov.

Keďže nastala doba hnutí a ľudové hnutia sú potrebné aj v živote cirkvi, bolo prijaté, že nie je možné viesť intenzívnu pastoráciu bez hnutí, no prízvukovalo sa, že náboženské hnutia majú byť živé a múdro vedené kňazom. Kňazom bola uložená povinnosť, aby v každej farnosti vytvorili rôzne laické spoločenstvá na pozdvihnutie národného ducha a čo najosožnejšie vzhľadom na potreby veriacich.

V pastorácii veľkú pomoc mala poskytnúť náboženská tlač ako: Blahovistník, Ruskoje slovo a ostatné. Bolo rozhodnuté, aby farári organizovali zbierky pre tlač s kresťanským duchom. Pre tento účel sa to ustanovilo na sviatok sv. Mikuláša ako príklad štedrosti, že každý kňaz bol povinný raz ročne z hoci akého zdroja na dobrú tlač darovať 100 Kč., buď to z vlastných financií, alebo z „koledy“ alebo zo ziskov nejakého predstavenia; v prípade nedostatku z iného zdroja, napríklad s povolením eparchiálneho úradu, hoci aj z cirkevnej pokladne.

Nakoľko sú pre kňazov dôležité duchovné cvičenia, natoľko sú dôležité pre zapálenie duchovného života veriacich takzvané ľudové misie. Tieto sa mali po far-

¹³ In: Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 384-385. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobra kniha, 2000, s. 183. Porov. GLEVAŇÁK, M.: Prešovská eparchiálna synoda, jej liturgické ustanovenia a ich implikácia do liturgického života. In: Theologos, roč. 8, 1/2006. Prešov : Petra, n.o., 2006, s. 113.

nostiach vykonávať prinajmenšom každý desiaty rok, v nasledujúcom roku po misiách mala byť obnova misií.

Cintoríny boli na mnohých miestach zanedbané, takže farári boli povinní postarať sa o to, aby bol urobený poriadok, a mali za povinnosť svojich veriacich poučiť o tom, aký význam má pre veriaceho cintorín, že je to zasiat pole, ktoré v posledný deň prinesie úrodu.

Chrám, prestol i posvätné náčinie sa mali udržiavať v čistote. Ak náčinie stratilo pozlátenie, malo byť bezodkladne znovu pozlátené. Kňazi boli povinní dať opraviť cirkevné rúcha alebo zaobstarať nové. Kňazi tieto nariadenia v pastorácii prijali s oduševnením a boli rozhodnutí ich poctivo zachovávať.¹⁴

Vzťah farárov k učiteľom cirkevných škôl

Na kultúrno-náboženský rozvoj veriacich v Prešovskej eparchii mali vplyv nielen kňazi, ale aj učители cirkevných škôl vo farnostiach. Avšak, namiesto spolupráce medzi nimi dochádzalo k častým nedorozumeniam a hádkam, čo malo negatívny vplyv na veriacich. Biskupovi P. P. Gojdičovi záležalo na tom, aby medzi nimi bola dobrá spolupráca, ktorá by mala priaznivý vplyv na duchovnú stránku veriacich a napomáhala im v ich duchovnom raste. Preto pred zasadnutím synody obidve strany vyzval, aby nezabudli pri svojich podujatiach prosiť práve Svätého Ducha o Božiu pomoc, lebo ako povedal: „*Teraz sa často na to zabúda. Škoda! – nie pre Boha – ale pre nás*“.¹⁵ Zasadnutie sa uskutočnilo o 15.00 hodine popoludní. Prítomný bol aj biskup Pavel Peter Gojdič ako predseda, a takmer všetci kantori-učители eparchie a niekoľko veriacich.

Na úvod predniesol pozdravné slovo I. Gendera, predseda Zväzu rusínskych učiteľov na Slovensku. Po privítaní sa obrátil na vladyku s prosbou, aby vzťahy medzi učiteľmi a kňazmi čo najspravodlivejšie a čo najlepšie pochopil a správne rozhodol všetky otázky ohľadom týchto vzťahov. Taktiež vyzval kolegov učiteľov, aby zodpovedne pristupovali pri diskusiách.

Preosvietený vladyka v odpovedi sľúbil, urobiť čo najviac v záujme učiteľov keď im povedal, že sú jeho spolupracovníkmi, ale zároveň im odporučil spojiť sa do jednej organizácie Zväzu rusínskych učiteľov na Slovensku, dobre si uvedomujúc, že iba v spojení je sila. Taktiež ich poprosil, aby Zväz nezabudol na náboženstvo. Tieto slová vladyku a jeho návrh učители prijali pozitívne.

Na diskusiu s delegátmi kňazov ohľadne rozdelenia príjmov z cirkevných funkcií boli delegovaní do užšej komisie kantori-učители: I. Gendera, R. Vrabľa, E. Kozak, T. Dudinský, I. Šafranko, A. Demjančuk. Čo sa týkalo sporov ohľadom jazyka, vladyka pripomenul, aby učители tieto spory spomedzi seba odstránili a nech sa zjednotia iba na základe nášho tradičného rusínskeho jazyka. Učители vladyku ubezpečili,

¹⁴ In: Душпастьрь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 386-387. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovenskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobra kniha, 2000, s. 185. Porov. CORANIČ, J.: Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov : 2013, s. 87.

¹⁵ JANOČKO, M.: *Dejiny cirkevného školstva v Prešovskej eparchii do roku 1989*. Prešov : Petra, n.o. Prešov : 2008, s. 248.

že spory o jazyk vo svojej organizácii nedopustia, lebo toto vedie iba k škodlivému rozbroju, čo napokon využívajú ich nepriatelia a niektorí neprajníci. Ďalej sa prednávala otázka poslovenčených rusínskych škôl na Makovici a na iných územiach. Po krátkej diskusii učiteľ A. Ladižinský vладыkovi navrhol, aby eparchiálny úrad vydal nariadenie, podľa ktorého v školách rusínskych obcí, začínajúc od 1. ročníka základných škôl, prednášajúci jazyk by bol rusínsky a slovenský, ako jazyk štátny, keďže na to podľa predpisov zákona mali právo, iba ho bolo potrebné využiť. Návrh bol zhromaždením prijatý.

Na návrh preosvieteného vладыky ohľadom vykonania sľubu vernosti učiteľa prijali, že:

- Každý učiteľ, ktorý bude prvýkrát vymenovaný do eparchiálnej cirkevnej školy, zloží sľub vernosti pred školským eparchiálnym inšpektorom a obdrží o tom dekrét. (Zloženie sľubu sa nevzťahovalo na učiteľov, ktorí boli vymenovaní z jednej cirkevnej školy na inú, tiež eparchiálnu, hoci sa to doteraz stávalo. Učitelia, ktorí sú zamestnaní, nepodliehajú tomuto nariadeniu.)
- Keď učiteľ príde na nové miesto eparchiálnej cirkevnej školy, predseda školského senátu je povinný ho slávnostne uviesť do úradu.

Na žiadosť učiteľov preosvietený vладыka rozhodol, aby:

- Každý učiteľ málotriednej školy a pri plnotriednych jeden, podľa možnosti stále najstarší učiteľ, bol vymenovaný za riaditeľa svojej školy a nech sa k tomu vydá zákonný dekrét.
- Riaditeľ vo všetkých administratívnych záležitostiach školy samostatne a ihneď komunikoval s civilnými a cirkevnými úradmi, keďže u neho sa nachádzali všetky školské pečiatky.
- Výplata za prácu riaditeľa školy nemala byť presunutá na plecía národa, ale eparchiálny úrad spolu s učiteľmi mal zakročiť na ministerstve školstva, aby na to boli vyhradené prostriedky v rámci štátneho školského rozpočtu, v zmysle školského zákona č. 104 –1926.
- Bolo pripravené otvorenie knižného obchodu, z ktorého čistý zisk sa mal použiť na pomoc chrámom, cirkevným školám a internátom.¹⁶

Hlavnou úlohou tohto kongresu bolo, aby vznikla harmonická spolupráca medzi duchovenstvom a učiteľským zborom, nakoľko išlo o vážne spoločné záujmy. To nebolo možné hľadať v eventuálnych chybách, netaktnosti z jednej alebo z druhej strany, ktoré sa stali, ale bolo potrebné zabudnúť na skutočné krivdy, podávajúc si navzájom ruky ako spolupracovníci jednej a tej istej ideí a v láske a porozumení naďalej spolupracovať.¹⁷

Spoločné hľadisko medzi kňazmi a učiteľským zborom sa vzdialovalo hlavne z dôvodov:

- stanovenia štóly (rozhodnutie spoločného kongresu);

¹⁶ In: Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 394 –396.

¹⁷ In: Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 387 – 388.

- na úradné listy zo školského inšpektorátu vzhľadom na ich zodpovednosť odpovedali učitelia;
- školský rok sa mal začínať a končiť slávnostnou liturgiou s homíliou o vážnosti štúdia a vzdelávania sa;
- školská mládež so svojimi učiteľmi najmenej štyri razy do roka mala spoločne pristupovať k sviatostiam;
- kňazom bola uložená povinnosť, aby prísne dodržiavali hodiny náboženstva, vyučovali katechizmus, dodržiavali presne hodiny, prednášaný materiál zapisovali do triednej knihy, a to všetko na konci školského roka predložili eparchiálnemu úradu;
- bolo vydané rozhodnutie ohľadom zloženia sľubu vernosti a uvedenia novovymenovaných učiteľov (rozhodnutie o tom pozri medzi rozhodnutiami spoločného kongresu);
- kňazi sa zaviazali na základe žiadosti učiteľov za zosnulých učiteľov v Syropôstnu sobotu odslúžiť jednu svätú liturgiu s panychídou;
- učiteľa žiadali, aby z fondu sv. liturgii dostali plat, aký sa im odsúhlasí;
- učiteľa žiadali, aby mohli dostať od štátu riaditeľský príplatok 200 Kč. a eparchiálny úrad mal ohľadom dotknutých riaditeľov predložiť žiadosť na školský úrad;
- učitelia žiadali, aby bol ustanovený bez nároku na výplatu inšpektor pri eparchiálnom inšpektoráte škôl v úlohe druhého hlavného inšpektora a aby bol z učiteľského zboru;
- v otázke jazyka, pri vyučovaní na školách, právo rozhodnúť neprináležalo eparchiálnemu úradu, ale školským senátom, preto školské senáty vyzvali, aby k zákonom (XXVII. 1907.), ktoré im garantovali ich práva pristupovali zodpovedne a eparchiálnemu úradu navrhli riešenia pre ďalší postup;
- duchovní otcovia boli povzbudzovaní, aby sa spolu s učiteľmi zúčastňovali na národno-vzdelávacích kurzoch a prednáškach.¹⁸

Cirkevná disciplína a disciplína duchovenstva

Nakoľko nemravný duch novej doby sa vtláčil aj do Cirkvi a medzi duchovenstvo, túto skutočnosť dosvedčuje aj to, že poslušnosť k vrchnosti začala upadať, bázeň k vykonávaným kňazským funkciám taktiež a ani vysoko dôstojným otcom dekanom sa nepreukazovala taká pocta, aká im mala patriť. Aby bola pozdvihnutá autorita cirkevnej vrchnosti, boli úradne udelené okresným dekanom, ako zástupcom biskupa, nasledujúce právomoci:

1. Môžu dišpenzovať sobášiacich sa v svojom okrese od tretej ohlášky.
2. Požehnávať kalichy po pozlátení. (Nové čaše zvyčajne konsekruje biskup)
3. Požehnávať kríže a zvony.
4. Vysluhovať sviatosť myropomazania deťom starším ako jeden rok.
5. Udeliť dovolenku farárom do štyroch – piatich dní.

¹⁸ In: Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 388 – 389.

Okrem udelených právomocí sa požadovali od okresných dekanov aj povinnosti:

- prísne kontrolovať vybavenie chrámov, katechizáciu, homílie kňazov a tak tiež ich privátny život;
- pri správe farskej a školskej pokladne žiadať dva kľúče tak, aby jeden mal farár a druhý bol u kurátorov;
- každý rok kontrolovať farské účty a účty cirkevných škôl vo svojom okrese;
- včas informovať úrad o rôznych ľudových hnutiach, ktoré vznikli v ich okrese.

Na kongrese boli prijaté aj nariadenia pre kňazský seminár z dôvodu, že vedomostná úroveň kňazov upadala. Bolo rozhodnuté, že do seminára budú prijatí len mladíci, ktorí urobili maturitnú skúšku na gymnáziu. Ten kto mal diplom z pedagogickej akadémie, musel urobiť gymnaziálnu maturitnú skúšku v priebehu dvoch rokov. Školský rok v seminári trval bez prerušenia od 15. septembra do 15. júna. Od kňazov sa v prípade potreby vyžadovala aj materiálna pomoc pre potreby eparchiálneho seminára. Každý novokňaz bol povinný zložiť synodálnu skúšku zo všetkých cirkevných matérií v priebehu piatich rokov po vysviacke.

Vzhľadom k tomu, že bola rozšírená prax bezdôvodne odkladať kňazskú ordináciu po ukončení seminárnych štúdií a nakoľko to veľmi škodí príprave ku kňazskému stavu, toto sa v budúcnosti nebude tolerovať, a preto boli vydané nariadenia, že:

- ak sa seminarista omešká rok do ordinácie, musí si vykonať osemďňové duchovné cvičenia;
- pre dva roky omeškania musí okrem duchovných cvičení prežiť v seminári jeden mesiac na vlastné náklady;
- pre tri roky omeškania musí okrem duchovných cvičení prežiť dva mesiace v seminári na vlastné náklady.¹⁹

Rôzne – rozličné ustanovenia

Pre materiálnu svojpomoc škôl, internátov a pre iné spoločné potreby boli potrebné nemalé prostriedky. Eparchiálny úrad sa po zvážení všetkých požiadaviek rozhodol urobiť nasledujúce nariadenia:

1. Eparchiálna technická kancelária sa mala rozšíriť aj na kancelárske potreby, učebnice a pod. Prítomní jednohlasne zobrali na vedomie a prisľúbili, že tento obchod budú podporovať a budú z neho kupovať školské a kancelárske potreby.
2. Koncom roka 1926 bola podpísaná zmluva s poisťovacou spoločnosťou *Domov*, ktorou sa vytvorila eparchiálna poisťovacia kancelária, takže sa mali cez uzatvorené súkromné poistenia zabezpečiť určité percentá, ktoré boli poukázané v prospech vyššie spomínaných zariadení a pre potreby

¹⁹ In: Душпастьрь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 390 – 391. Porov. VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovenskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví. Trnava : Dobra kniha, 2000, s. 185 – 186.

eparchie. Všetci prítomní jednohlasne súhlasili, že aj takýmto spôsobom budú pomáhať eparchiálnym zariadeniam.

3. Kňazi eparchie sa dobrovoľne zaviazali, že na tento úmysel každý mesiac obetujú prinajmenšom 1–2 sv. liturgie. Samozrejme, že intencie na tento účel bolo potrebné žiadať od eparchiálneho úradu vopred.²⁰

Kongres kňazov a učiteľov, ktorý sa uskutočnil v dňoch 7. a 8. júna 1927 a môžeme ho nazvať aj Synodou Prešovskej eparchie, mal veľký vplyv na rozvoj miestnej cirkvi. V prvom rade táto synoda mala a ešte stále má vplyv na tvorbu partikulárneho práva, nakoľko to bola prvá synoda, z ktorej máme úplnú synodálnu dokumentáciu. Napriek tomu, že niektoré jej rozhodnutia možno už stratili svoj význam, pre nás by mala byť táto synoda veľkou inšpiráciou ako riešiť problematické otázky aj v súčasnosti. Napriek tomu, že biskup P. P. Gojdič zvolal túto synodu krátko po nastúpení do úradu administrátora Prešovskej eparchie, jej jednotlivé nariadenia výrazne dopomohli, aby sa Prešovská eparchia dostala čím skôr z problémov, v ktorých sa nachádzala.

Ďalším významným aspektom tejto synody bolo to, že sa tu po prvýkrát zúčastnili aj laici, kantori a učiteľ. Synoda riešila zložitú otázku obnovy duchovného života kňazov, finančného odmeňovania pre kantorov–učiteľov, ale aj školskú otázku a nemenej dôležitú disciplínu duchovenstva, ich pastoračnú činnosť a otázku katechizácie veriacich. Takže jednotlivé duchovné a pastoračné nariadenia, ktoré boli prijaté na tejto synode a boli adresované celej Prešovskej eparchii sú drahocenným dedičstvom pre celú miestnu cirkev a sú užitočným prameňom pre tvorbu partikulárneho práva miestnej cirkvi *sui iuris*.

Po skončení Prešovskej synody biskup P. P. Gojdič pokračoval v horlivosti a pozdvihnutí duchovného života duchovenstva aj veriacich Prešovskej eparchie. V decembrovom čísle *Dušpastiera* vydal nariadenie, aby sa dodržiavali rozhodnutia eparchiálneho kongresu pod číslom 3590/27, aby jeho rozhodnutia pozdvihli duchovný život v eparchii a taktiež aj národ po kultúrnej a materiálnej stránke. Ďalej pripomenul jednotlivé nariadenia, ktoré mali byť uvedené do praxe. Uviedol, že niektorí kňazi:

- časoslov (pri najmenšom pol hodiny denne) vynechávajú;
- k svätej liturgii sa v zmysle nariadení nepripravujú a poďakovanie sa nemodlia;
- prinajmenšom raz do mesiaca sa nespovedajú;
- neohlasujú homíliu každú nedeľu a v prikázané sviatky; nerobia pravidelne katechézy v škole;
- rozhodnutie kongresu ohľadne spovednice a večného svetla sa urobilo iba v malom počte chrámov.

Preto vyzval všetkých kňazov a taktiež aj tých, ktorým je zverená *extra curam animarum*, aby rozhodnutia synody uplatňovali. Zvlášť vyzval o. dekanov, aby vo svojich dekanátoch zaviedli do života rozhodnutia synody.

²⁰ In: Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV, s. 391 – 392.

BIBLIOGRAFIA:

AGAP, Bežná agenda, Spisy, r. 1927, inv. č. 443, sign. 1682.

AGAB, Prešov, č.j. 555/1937. *Vpr. oo. Prychodnykam!*

Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove.

CORANIČ, J.: *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1918 – 1939*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov : 2013. ISBN 978-80-86074-30-6.

Dekrét o východných katolíckych cirkvách ORIENTALIUM ECCLESiarum. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/orientaliu-m-ecclesiarum>.

Душпастырь, ч. 4, 1927 рочник. IV

Душпастырь, ч. 6, 1927 рочник. IV

Душпастырь, ч. 7, 1927 рочник. IV

GLEVAŇÁK, M.: Prešovská eparchiálna synoda, jej liturgické ustanovenia a ich implikácia do liturgického života. In: *Theologos*, roč. 8, 1/2006. Prešov : Petra, n.o., 2006. ISSN 1335-5570.

JANOČKO, M.: *Dejiny cirkevného školstva v Prešovskej eparchii do roku 1989*. Prešov : Petra, n.o. Prešov : 2008. ISBN 978-80-8099-019-0.

ŠTURÁK, P.: Pavol Peter Gojdič, OSBM. Prešovský gréckokatolícky biskup(1926 – 1960). Prešov : 2013, ISBN 978 – 80 – 555 – 0903 – 7.

VASIL, C.: Kánonické pramene byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví, Dobrá kniha, Trnava : 2000. ISBN 80 – 7141 – 306 – 2.

Pramene a impulzy evanjelizačnej činnosti

THLIC. DAMIÁN SARAKA

Katedra aplikovanej edukológie

Abstract: Activity of evangelization is the basic essence of Church existence. Its source is the communion of love of the Holy Trinity. The paradigm of evangelization is God's coming to man. The current situation in society requires to accept new ways of bringing God's love effectively to a modern man who is marked by many „diseases“ of Western civilization. Understandable language, coming out to contemporary man, the testimony of word and life and mutual dialogue are tools for evangelistic activity nowadays.

Key words: New evangelization. Evangelistic mission. Catholic Church. Man. Dialogue. Testimony.

Úvod

Globálna, sekularizovaná, postmoderná, liberálna spoločnosť je priestorom, v ktorom Katolícka cirkev hľadá nové formy a spôsoby ohlasovania evanjelia. Aj Katolícka cirkev na Slovensku čelí týmto novodobým fenoménom. Naše územie, ktoré je charakteristické mnohovekou kresťanskou tradíciou je v prítomnosti silne poznačené sekularizačným procesom. Kresťanské dedičstvo otcov, ktoré nevládal zničiť totalitný režim dnes nahľadávajú typické znaky západnej spoločnosti: relativizmus, konzumizmus a hedonizmus.

Emeritný pápež Benedikt XVI. v liste slovenským biskupom pri ich návšteve „*Ad limina*“ v roku 2007 poukázal na to, že odpoveďou na súčasné náboženské a kultúrne smerovanie slovenskej spoločnosti je nanovo potrebné oživenie a aktualizovanie evanjelizačného posolstva svätých spolupatrónov Európy Cyrila a Metoda. Táto aktualizácia vyžaduje prechod cestou obnovy, ktorú naznačil Druhý vatikánsky koncil – ochranu vlastného vzácneho duchovného dedičstva a jeho modernizáciu.¹ V tejto línii bol vypracovaný aj Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku pre roky 2007–2013. Autori Pastoračného plánu skrze kvantitatívne a kvalitatívne prieskumy, diskusie a rozhovory s kňazmi v pastorácii, činnými laikmi a odborníkmi sa pokúsili poodhaliť pozitívne, ale aj tienisté hľadiska momentálnej situácie Cirkvi na Slovensku. Pochopenie a porozumenie všetkých negatívnych javov, ich príčin a následkov v našom prostredí je jednou z najdôležitejších úloh a výziev pre Katolícku cirkev. Táto činnosť odhaľuje kresťanské korene a objavuje cesty autentickej viery, ktoré sú zakotvené v najkrajších tradíciách a zvyklostiach slovenského národa.² Pre-

¹ Porov. *Benedikt XVI. slovenským biskupom*. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20070615021>. (20.10.2019).

² Porov. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007-2013*. Trnava : SSV, 2007. s. 15-16.

tože celá činnosť a aktivita Cirkvi je vyjadrením lásky, ktorá sa namáha o neoddeliteľné dobro človeka evanjelizáciou skrze ohlasovanie Božieho Slova a sviatostí. V tejto optike je láska službou Cirkvi, ktorá s odvahou vychádza k potrebám a utrpeniu človeka.³ Kardinál Joachim Meisner prirovnáva toto vychádzanie Cirkvi k človeku obrazu posadenia sa do auta, ktoré vystihuje toto „prenesenie sa“ do situácie súčasných ľudí. Je to ochota snažiť sa vidieť svet a človeka očami dnešných ľudí.⁴ Ježiš Kristus pri pohľade na zástupy, ktoré za ním šli je pohnutý v srdci, pretože vidí, že sú zmorení a sklesnutí. Zároveň vyhlasuje známu vetu: „*žatva je obrovská, ale robotníkov málo*“ (porov. Mt 9,36–37), ktorá je ústrednou motiváciou k evanjelizačnému poslaniu a nadšeniu Katolíckej cirkvi.

Pramene evanjelizačného nadšenia

Aktuálny stav spoločnosti sa z jednej stany môže zdať alarmujúci a negatívny, ale na druhej strane je výzvou pre obnovenie a naštartovania evanjelizačného nadšenia. Cirkve sa podľa slov svätého pápeža Jána Pavla II. nikdy nesmie vzdať úlohe robiť odvážnu diagnózu spoločnosti, ktorá umožňuje zavádzanie adekvátnej liečby. Znepokojujúce črty dnešnej európskej spoločnosti poukazujú, že súčasný človek prežíva obdobie bezradnosti. Dezorientácia, neistota a beznádej sa dotýka nielen neveriacich, ale aj mnohých veriacich sa nachádza v podobnom stave. Spoločným prvkom je sklamanie, strata kresťanskej pamäti a náboženská ľahostajnosť. Ovocím tohto stavu spoločnosti je strach a obavy z budúcnosti. Obraz zajtrajška je pre moderného človeka vyblednutý a nejasný. Myšlienka na budúcnosť a zajtrajšok je preniknutá skôr strachom ako očakávaním a do tohto stavu vnika prázdnota a strata zmyslu života. Reálnym prejavom týchto obáv je dramatický úbytok pôrodnosti, zostup kňazských povolání a odmietanie robiť životné rozhodnutie týkajúce sa manželstva. Kríza rodiny, etnické konflikty, egocentrizmus, mravná ľahostajnosť, individualizmus, nárast agresivity kreujujú našu spoločnosť, ktorú Ján Pavol II. definuje ako „*kultúru smrti*“. Napriek tomu človek nemôže žiť bez nádeje a bez vyhladky budúcnosti. Nádej, ktorú však človek chce obmedziť len na priestor pozemského života bez transcendentna je len honbou za konzumom, umelo podnietenými pocitmi šťastia a hľadaním rôznych podôb ezoterickej duchovnosti. Tieto paradigmy však nedokážu uhasiť smäd človeka po pokoji, radošti a šťastí.⁵

Tieto skutočnosti nesmierne poukazujú na evanjelizačné poslanie Katolíckej cirkvi, ktoré pramení z jej misijného príkazu a poslania, ktorý dostala od svojho Zakladateľa – „*Chodte teda a získavajte mi učeníkov vo všetkých národoch...*“ (Mt 28,19). Prameňom evanjelizačného poslania Cirkvi je večná láska Najsvätejšej Trojice, z ktorej Cirkve odvodzuje svoj pôvod a cieľom evanjelizačnej misie je to, aby sa ľudia podieľali na spoločensťve a láske, ktorá existuje medzi Otcom a Synom v ich

³ Porov. BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est.* čl. 19. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>. (20.10.2019).

⁴ Porov. MEISNER, J.: *Myšlenky k Nové evangelizaci Evropy*. Olomouc : Matice Cyrilometodějská s.r.o, 1998. s.63.

⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ecclesia in Europa*. Posynodálna apoštolská exhortácia - Cirkve v Európe. čl. 7-15. Trnava : SSV, 2004. s.50.

Duchu lásky. (porov. KKC 849–851). Prežívanie tohto spoločenstva lásky sa realizuje skrze nasledovanie Ježiša Krista.

Členovia prvotnej Cirkvi boli presvedčení, že sú „poslaní“. Ako Boh Otec poslal svojho Syna Ježiša na svet a splnomocnil ho misiou, rovnako aj Ježiš vysielal Cirkev do sveta a dáva jej misijnú úlohu. (porov. Sk 13,2n). V tomto aspekte je dôležité si uvedomiť, že evanjelizácia je pohybom Boha ku svetu a Cirkev je nástrojom tejto misie. Evanjelizácia vyviera z Božej lásky, ktorá je jej najhlbším prameňom. Evanjelizovať teda znamená byť účastným prúdenia Božej lásky k človeku.⁶ Svätý pápež Pavol VI. zdôrazňuje evanjelizačné poslanie Cirkvi slovami: „*Príkaz ohlasovať evanjelium všetkým ľuďom je prvotnou a prirodzenou povinnosťou Cirkvi. Cirkev je tu na hlásanie evanjelia, aby k nám cez ňu prišiel dar milosti...*“⁷

Každý kresťan môže konkretizovať misijný spôsob života skrze existujúce svoje sociálne vzťahy. Ak silnie vo vzťahu s Ježišom, je stále viac schopný zdieľať jeho lásku vo svojich osobných vzťahoch. Pre tento štýl nie je bezpodmienečná dlhoročná teologická formácia, alebo rozvíjanie mimoriadnych osobnostných dispozícií alebo najmodernejších a technologických metód. Postačuje otvorenosť a ochota k zdieľaniu viery s ostatnými. Najefektívnejšia evanjelizácia v každodennom živote je tá, ktorá zasahuje tých, s ktorými sa veriaci pravidelne stretáva (rodinní členovia, priatelia, spolupracovníci, susedia...) Evanjelizačný životný štýl je najspontánnejší spôsob akým možno osloviť iných.⁸ To, čo častokrát veriacim bráni v evanjelizačnom úsilí, je vedomie a skúsenosť s vlastnou slabosťou a hriešnosťou. Ježiš však neposiela apoštolov k evanjelizačnej misii preto, že boli dokonalí a bez chýb. Evanjelium apoštola Marka v 16 kapitole ukazuje práve na tento moment, kedy sa po vzkriesení Ježiš zjavuje apoštolom a vyčíta im nevieru a tvrdosť srdca, ale napriek tomu ich posiela hlásať, zveruje im evanjelizačnú misiu. „*Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému tvorstvu.*“ (Mk 16,15) V tejto línii pápež Pavol VI. predstavuje Katolícku cirkev ako spoločenstvo, ktoré sa nikdy neuzatvára do seba, ale jeho vnútorný život tvorený modlitbou, načúvaním Slova a apoštolského učenia, eucharistie dosahuje plnú moc len vtedy, keď prechádza do svedectva, kázania a ohlasovania evanjelia. Paradigmou evanjelizačnej činnosti je neustály kolobeh ohlasovania evanjelia, pričom je Cirkev a jej členovia sú neustále zahrnutí do vlastnej konverzie a obnovy, ktorá je postavená na ohlasovaní Slova sebe samej. Ovocím tohto vnútorného ohlasovania a obnovy je potom sila, nadšenie a oduševnenosť k evanjelizácii.⁹ Kľúčovým prameňom evanjelizačného nadšenia popri aktuálnej situácii ľudskej spoločnosti, jediného poslania Katolíckej cirkvi je vplyv Svätého Ducha. Apoštolská exhortácia *Evangelií nuntiandi* Pavla VI. v článku 75 zdôrazňuje, že „*bez pôsobenia Svätého Ducha evanjelizácia nikdy nebude možná*“. Rovnakým spôsobom ako pôsobil v prvotnej

⁶ Porov. BUČKO, L.: *Na ceste k oslobodeniu – základy misiológie*. Nitra : Spoločnosť Božieho Slova, 2003. s.155.

⁷ PAVOL VI.: *Evangelií nuntiandi*. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete. čl 14. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. s.19.

⁸ Porov. MORAN, M.: *Evangelizace s odvahou a citem*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2015. s.19.

⁹ Porov. PAVOL VI.: *Evangelií nuntiandi*. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete. čl 15. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. s.21.

Cirkvi aj v súčasnosti pôsobí v každom ohlasovateľovi evanjelia, vnuká správne slová a dotýka sa srdca ľudí počúvajúcich posolstvo Evanjelia. Tajomné pôsobenie Svätého Ducha nemôže nahradiť ani najdôkladnejšia príprava, najdokonalejšie prostriedky a najaktuálnejšie sociologické či psychologické schémy. Evanjelizačná činnosť bola spustená práve pod jeho vplyvom na Turíce (porov. Sk 2) a on je jej fundamentálnym pôvodcom a protagonistom. „*Svätý Duch vlieva silu na ohlasovanie evanjelia s odvahou, nahlas a na každom mieste.*“¹⁰ Svätý pápež Ján Pavol II. na Svetovom kongrese cirkevných hnutí vo Vatikáne v roku 1998 zdôrazňuje pôsobenie Svätého Ducha v evanjelizácii ako rozhodujúci faktor pôsobenia Cirkvi na misijnom poli. Opisuje ho ako prudký vietor, ktorý zachytáva a ťahá osoby v ústrety radikálnej službe evanjeliu a jeho ohlasovaniu.¹¹ A preto je nutné dôverovať Svätému Duchu, ktorý prichádza na pomoc ľudskej slabosti a dôverovať jeho vedeniu, impulzom a smerovaniu. (porov. Rim 8,26)

Impulzy v evanjelizačnej činnosti

Evanjelizácia a misijná činnosť je podľa slov Pavla VI. bohatá, zložitá a dynamická skutočnosť. Katolícka cirkev v súčasnosti je denne konfrontovaná moderným a technologicky vyspelým svetom, ktorý je formovaným médiami a postmodernou kultúrou. Evanjelizácia v tomto prostredí vyžaduje veľkú dávku odvahy a kreativity, aby bola radostná zvesť evanjelia prinášaná človeku pohybujúcemu sa v modernom prostredí. *Spôsoby hlásania evanjelia sa menia podľa miesta, času a ľudských kultúr; a provokujú naše schopnosti, aby hľadali najvhodnejšie a najúčinnnejšie spôsoby, ako hlásať evanjeliové posolstvo ľuďom dnešných čias.*¹² Nové metódy a formy ohlasovania evanjelia zdôrazňuje aj súčasný pápež František, ktorý poukazuje na obnovu autentickú sviežosť evanjelia skrze tvorivé cesty, rôzne vyjadrovacie podoby, veľavravnejšie znaky a slová naplnené obživeným zmyslom pre terajší svet. Je preto dôležité prijať pre evanjelizačnú činnosť nové impulzy, ku ktorým nás vyzývajú authority Katolíckej cirkvi a byť citlivými pre „vanutie“ impulzy Svätého Ducha.

Druhý vatikánsky koncil výzvu vedieť rozoznávať znamenia čias vyjadril slovami: „*všetok Boží ľud, najmä duchovní pastieri a teológovia, majú s pomocou Svätého Ducha pozorne počúvať, rozoznávať a vysvetľovať rozličné spôsoby vyjadrovania našej doby a vedieť ich posúdiť vo svetle Božieho slova, aby sa zjavená pravdy mohla dôkladnejšie poznávať, lepšie chápať a vhodnejšie predkladať.*“¹³

Na základe dokumentov pápežov Pavla VI. a Františka je dobré si všimnúť nové impulzy pre evanjelizačnú činnosť:

- *Svedectvo*, ktoré má v sebe náboj skrze život vo vernosti Ježišovi privádzať svet k evanjeliu. Evanjelium sa hlása sa najmä svedectvom vlastného živo-

¹⁰ FRANTIŠEK: *Evangelií gaudium*. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete. Trnava : SSV, 2015. s.179.

¹¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Prihovor pápeža Jána Pavla II. na svätodušnú vigíliu 30.05.1998*. In: Svetový kongres cirkevných hnutí Vatikán 27-29. mája 1998. Trnava : SSV, 1998, s.55.

¹² PAVOL VI.: *Evangelií nuntiandi*. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete. čl 40. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. s.47.

¹³ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu. *Gaudium et spes*. čl 44. Pastoralna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete. Trnava : Spolok Svätého Vojtecha, 2008. s.248.

ta skrze chápanie ostatných, vlúdne zaobchádzanie s blížnymi, záujmom o život druhých. Svedectvo života má byť nevyhnutne spojené aj s ohlasovaním Slova – kerygmy. Je to zdôvodnenie nádeje, ktorá je vo veriacom členovi Cirkvi. (porov. 1Pt 3,15) (porov. EN 22–23) Pápež František definuje vydávanie svedectva ako ponúknutie a odovzdanie osobnej skúsenosti s Ježišovou zachraňujúcou láskou. (porov. EG 121). Zároveň vyzdvihuje dôležitosť vydávania svedectva skrze bratské spoločenstvo, ktoré má žiarit skrze gestá a znaky vzájomnej lásky, povzbudenie a sprevádzania. (porov. EG 99)

- *Využívanie komunikačných prostriedkov*, ktoré sú charakteristické pre ľudí súčasnej doby. Až donekonečna sú schopné rozšíriť oblasti, v ktorých môžu šudia počuť, vidieť a zachytiť posolstvo Božieho Slova. Ony sa stali „modernou kazateľnicou Cirkvi“ a skrze nich Cirkev ohlasuje „zo striedch“ evanjelium (porov. Mt 10,72). Netreba však zabúdať, že okrem nás ľudí, ktorým sa týmto spôsobom prináša evanjelium má byť v centre pozornosti jednotlivec, do srdca ktorého smeruje posolstvo blahozvesti, a ktorý má k nemu získať osobný vzťah (porov. EN 45).
- *Osobné sprevádzanie*, je v postmodernej anonymnej spoločnosti priestorom pre blízkosť, vzájomné prežívanie radosti evanjelia, povzbudenie, úctu a starostlivosť prijímateľa evanjelia. Toto sprevádzanie vyžaduje zobutie sandálov pred svätou zemou druhého človeka“ (porov. Ex 3,5). Sprevádzanie vyžaduje od ohlasovateľov evanjelia umenie cvičiť sa v načúvaní druhému, komunikácii a schopnosti srdca, ktorá umožňuje blízkosť k druhému. (porov. EG 169,171)
- *Pretlmočenie jazyka*, ktorým sa ohlasuje evanjelium je ďalším impulzom pre efektívnu evanjelizáciu činnosť. Evanjelizácia citeľne stráca na účinnosti, ak sa neberie ohľad na to, komu sa ohlasuje. Preto je potrebné používať jazyk, symboly a myslenie kultúr, skupín, ale aj rozlišovanie generačných stupňov ľudí (porov. EN 63). Pápež František vyzýva k odvahe hľadať nové znaky, symboly a priestor na vtelenie odovzdávaného Slova, aby sa evanjelium pre poslucháčov stalo prítlačlivým. (porov. EG 167)

Záver

Týchto niekoľko impulzov poukazuje na aspekt novosti evanjelizácie, pričom dôležité je to, že v žiadnom prípade nejde o ohlasovanie nového posolstva evanjelia, ale o hľadanie a nachádzanie nových foriem, metód a prostriedkov, skrze ktoré sa evanjelium môže šíriť v súčasnej spoločnosti. Moderný človek potrebuje stretnúť Krista a jeho zachraňujúcu moc pre svoj život a Nová evanjelizácia je nádhernou formou akou sa môže Katolícka cirkev prítlačlivým spôsobom dotknúť srdca postmoderného človeka. Pápež František vyzýva každého veriaceho, aby objavil krásu svojho povolania byť kresťanom a vykročiť k modernému hľadajúcemu človeku slovami: „*Nedá sa evanjelizovať teoreticky. Evanjelizácia sa uskutočňuje tak trochu od tela k telu – osobne. Máme evanjelizovať svojim životom, svojim príkladom a tiež svojimi slovami. Vstať a ísť, pripojiť sa a pritom vychádzať do konkrétnej situácie. Ježiš vždy*

*takto evanjelizoval. Bol stále na ceste, bol blízko ľuďom a vždy vychádzal z konkrétnych situácií. Duch nás núti vstať, pripojiť sa a vychádzať zo situácie.*¹⁴

BIBLIOGRAFIA:

- BENEDIKT XVI.: Deus caritas est. In: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/encyklika-deus-caritas-est-boh-je-laska>. (20.10.2019).
- Benedikt XVI. slovenským biskupom. In: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20070615021>. (20.10.2019).
- BUČKO, L.: Na ceste k oslobodeniu – základy misiológie. Nitra : Spoločnosť Božieho Slova, 2003. 545 s. ISBN 80-85223-34-1.
- DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu. Trnava : Spolok Svätého Vojtecha, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7126-738-8.
- FRANTIŠEK: Evangelii gaudium. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete. Trnava : SSV, 2015. 201 s. ISBN 978-80-8161-158-2.
- FRANTIŠEK: Nie je možné evanjelizovať teoreticky, ale od tela k telu. In: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27519>. (25.10.2019).
- JÁN PAVOL II.: Ecclesia in Europa. Posynodálna apoštolská exhortácia – Cirkev v Európe. Trnava : SSV, 2004. 116 s. ISBN 80-7162-478-0.
- KATECHIZMUS KATolíCkej cirkvi. Trnava : SSV, 1999. 918 s. ISBN 80-7162-259-1.
- KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: Pastoračný plán Katolíckej cirkvi na Slovensku 2007-2013. Trnava : SSV, 2007. 80 s. ISBN 978-80-7162-695-4. MEISNER, J.: Myšlenky k Nové evangelizaci Evropy. Olomouc : Maticе Cyrilometodějská s.r.o, 1998. 95 s. ISBN 80-238-3476-2.
- MORAN, M.: Evangelizace s odvahou a citem. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľství, 2015. 109 s. ISBN 978-80-7195-861-1.
- PAVOL VI.: Evangelii nuntiandi. Apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. 113 s. ISBN 80-7162-266-4.
- SVETOVÝ KONGRES CIRKEVNÝCH HNUTÍ 27-29.MÁJA 1998: Trnava : SSV, 1998, 68 s. ISBN 80-7162-239-7.
- ŠTUDIJNÁ BIBLIA. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2015. 2514 s. ISBN 978-80-8156-052-1.

¹⁴ FRANTIŠEK: *Nie je možné evanjelizovať teoreticky, ale od tela k telu*. In: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=27519>. (25.10.2019).

Vnútoraná sloboda v procese duchovnej premeny človeka¹

THDR. RADOVAN ŠOLTÉS, PHD.

Katedra filozofie a religionistiky

Abstract: *Each of us was born potentially free, but to what extent will our freedom develop, it depends on our decisions and actions. This text will deal with the issue of internal freedom, which is a specific domain of human. It is not only a freedom from something negative, but especially about freedom that is a manifestation of human maturity and spirituality. It concerns a freedom that is the opposite of sticking by anything that has the character of finality, which manages us for the experience of knowing the life fullness that culminates in a mystical meeting with God in our everyday common days.*

Key words: *Freedom. Spirituality. Human maturity. Sticking. God.*

Dennodenne sme postavení pred mnoho vecí, osôb, udalostí a situácií, ale aj našich plánov, túžob a predstáv. Sme obklopení svetom. Avšak len skrze tento svet, ktorého sme súčasťou, môžeme prísť k Bohu. Musíme však najprv prijať samých seba s celou svojou obmedzenosťou, únavou, zlyhaniami, ale i s túžbami a možnosťami.² Prijat' seba a svoj život je prvou úlohou, pred ktorou stojíme v duchovnom živote a od ktorej sa odvíja aj to, ako prijímame Boha, druhých ľudí a všetky udalosti a veci v našom živote. Prijat' seba však znamená stať sa vnútorne slobodným.

Koľko energie sme v živote už vynaložili na to, že skúmame, čo si o nás myslia druhí. V istom zmysle ide o dôležitý mechanizmus, ktorý nám pomáha vytvárať vzťahy a kooperovať, ale teraz hovoríme o tej stratégii, ktorá nás skôr zväzuje a spôsobuje, že prestávame žiť svoj život a začíname žiť život druhých. Budeme skúmať a správať sa tak, ako si myslíme, že to od nás očakáva okolie. Robíme to vedome, ale aj podvedome. Boli sme tak často formovaní.³

Zároveň máme svoje túžby, plány, sny, ale aj väzby k druhým ľuďom, veciam, postaveniu a pod., ktoré považujeme za dôležité a často od nich očakávame šťastie. V skutočnosti práve tento rozmer našej povahy nám spôsobuje problémy, ktorých výsledkom je, že nám šťastie akosi uniká pomedzi prsty. Čim to môže byť? Nuž práve našim postojom k spomenutým túžbam, plánom veciam, kariére... (všetko to bude-

¹ Čiastočne upravená a skrátená verzia textu z knihy ŠOLTÉS, R.: *O Božej blízkosti v nás. Duchovné sprevádzanie v adventnom období podľa ignaciánskych duchovných cvičení*. Prešov : GTF PU, 2019. 127 s. ISBN 978-80-555-2191-6.

² Porov. BOROS, L.: *Osvobození k životu*. Praha : Zvon, 1994, s. 10.

³ Porov. HERMAN, M.: *Najděte si svého Martana. ...co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli...* Olomouc : Apak, 2014, s. 131.

me jednoducho nazývať slovom „veci“). Nejde však len o to, aby sme dokázali rozlíšiť, ktoré veci sú a ktoré nie sú pre nás dobré, ale o samotný *postoj* k veciam, ktorý však nikdy nebude bezproblémový.

Sloboda podľa Ignáca z Loyoly

Svätý Ignác z Loyoly považoval etapu usporiadania hodnôt a budovania zrelého vzťahu k svetu v duchovnom živote za fundamentálnu. Jej obídenie alebo preskočenie môže viesť k tomu, že aj z náboženstva si môžeme vytvoriť priestor vlastnej realizácie, úkrytu, uspokojenia..., bez toho, aby sme poznali, čo je vôľou nášho Otca, aby sme došli k zjednoteniu s ním – teda, k vnútornej slobode, len v ktorej dokážeme prijať lásku Boha tak, ako sa nám dáva.

Tento základ nemôžeme obísť najmä preto, lebo mapuje naše základné nastavenie vo vzťahu k svetu a k nám samým. Týka sa našej antropológie a spôsobu uvažovania, ktorý nás môže klamať, ak do popredia postavíme prostriedok namiesto už vyššie spomenutého cieľa, ktorým je stotožnenie sa s obrazom Boha v nás. Ignác to vyjadril v nasledujúcom texte Duchovných cvičení (DC), ktorý nazval *fundamentom*: „Človek je preto stvorený, aby chválil Boha, nášho Pána, vzdával mu úctu a slúžil mu a takýmto spôsobom si spasil dušu; a ostatné veci na povrchu zeme sú stvorené pre človeka, aby mu pomáhali dosiahnuť cieľ, pre ktorý je stvorený. Z toho vyplýva, že človek má stvorené veci natoľko používať, nakoľko mu pomáhajú k jeho cieľu, a natoľko sa ich zrieknuť, nakoľko mu v tom prekážajú. Preto je potrebné, aby sme sa urobili indiferentnými voči všetkým stvoreným veciam, vo všetkom tom, čo je ponechané slobode našej ľubovôle a nie je jej to zakázané; takže z našej strany nechceme radšej zdravie ako chorobu, radšej bohatstvo ako chudobu, radšej česť ako potupu, radšej dlhší ako kratší život a tak dôsledne vo všetkom ostatnom, túžiac po tom a voliac si jedine to, čo nás viac vedie k cieľu, pre ktorý sme stvorení.“ (DC 23)

Predstavený text môže na prvý pohľad viesť k tomu, že budeme obozretnejší v používaní a výbere vecí, ktoré sú pre nás, aby sme takpovediac neminuli cieľ, ale celkom tak tomu nie je. Kľúčovým slovom celého textu je slovo *indiferencia*.

Indiferencia asi patrí medzi najfrekvencovanejšie slová ignaciánskej spirituality. Vyjadruje vnútornú slobodu voči všetkým „veciam“, ktoré sú prijímané alebo odmietané v súlade s cieľom. Na Východe tomuto slovu zodpovedá termín „*apátheia*“, ktorý používali Otcovia, ale na Západe ho Hieronym nesprávne interpretoval a tak použitie výrazu „*apatia*“ má u nás skôr negatívny význam.⁴ Pojem *indiferencia* sa objavuje už u stoikov v súvislosti s požiadavkou dosiahnutia duševného pokoja (*ataraxia*). Ataraxia je pre nich konečným cieľom a cestou k blaženosti, ktorú je možné dosiahnuť ovládaním vášní, čo je znakom mudrca.⁵ Pre Ignáca však indiferencia nie je cieľ, ale *prostriedok* pre dosiahnutie iného cieľa, ktorým je zrelý a slobodný vzťah s Bohom.

Indiferencia nie je iba predsavzatie nenechať sa strhnúť druhými, či nechať plynúť veci v naivnej dôvere, že Boh sa postará; a už vôbec nie je ľahostajnosťou, či stoickým „pokojom“. Je skôr existenciálnym odstupom od vecí, ktoré nás robia

4 Porov. ŠPIDLÍK, T.: *Ignác z Loyoly a spiritualita Východu*. Velehrad : Refugium, 2001, s. 38 – 39.

5 Porov. Stoici. In: Antológia z diel filozofov. Od Aristotela po Plotina, 2006, s. 484, 496 – 501.

vnútorne neslobodnými. Zároveň však človek neostáva v pasivite, ale objavuje Božie dary v živote a celý život so všetkými vecami sa snaží zamerať na neho. Indiferencia neznamená jednotvárnosť. Karl Rahner upozorňuje: „*Chráňme sa pred vnútorným skostnatením, ktoré môžeme niekedy spozorovať u ľudí, ktorí si myslia, že majú „patent“ na svoju askézu. Nesmieme sa stať povýšenými skostnatelcami!*“⁶

Indiferencia preto v istom zmysle znamená oddelenie vášne od myšlienky. Je to teda schopnosť myslieť na veci a pritom *nebyť ovládaný* pozitívnymi alebo negatívnymi citmi k nej, hoci city prítomné budú.⁷ To neznamená, že sa nemôžeme radosť z vecí. Samozrejme, že môžeme, ale nemáme byť na nich závislí. V opačnom prípade budeme vždy sklamaní, keď o ne prídeme.

Indiferencia je najviac preskúšaná práve v najdôležitejších situáciách nášho života, týkajúcich sa zdravia, ekonomickej istoty, postavenia a života. Sú to „veci“, ktoré často stoja v pozadí našich rozhodnutí. Preto z tohto dôvodu je dôležitá reflexia našich reakcií v situáciách, keď zakusujeme sociálnu alebo ekonomickú nespravodlivosť, keď zistíme, že niekto o nás zle hovoril, keď nám hrozí strata zdravia, postavenia alebo dôležitého vlastníctva a pod. Tieto okolnosti však môžu byť pre nás veľmi užitočné, pretože nám napomáhajú odhaliť našu mentalitu a náš spôsob uvažovania.⁸ Vzhľadom k tomu, že všetky spomenuté „veci“ majú spoločného menovateľa, ktorým je ich *konečnosť*, potrebujeme objavovať hlbší základ nášho života, až z ktorého sa môžeme premieňať na slobodných a zreých ľudí.

Cesta k vnútornej slobode

Veľmi často vedome alebo intuitívne veríme stratégii: *chceme* → *dosťávame* → *sme šťastní*. Takto to však nefunguje. V skutočnosti je to presne naopak: *chceme* → *lipneme (na získanom)* → *trpíme (pretože máme strach, že o to prídeme)*. Prítom emocionálne stopy dobrých období vymiznú rýchlejšie než očakávame. Navyše, často chceme *nesprávne*. Šťastné okamžiky nám síce môžu spôsobiť na čas radosť, ale nevedú k hlbšiemu sebaoznaniu, rastu a slobode,

Naše „emočné predpovede“ potom prirodzene ovplyvňujú naše rozhodovanie. Pokiaľ preceníme intenzitu a trvalosť potešenia alebo pozitívnej udalosti, ktorou môže byť napríklad kúpa novej veci, realizačný plán, ktorý sa nám javí ako perfektný a pod., môže sa stať, že budeme neuvážene investovať energiu vzhľadom k tomu, čo skutočne dosiahneme. Často zvykneme hovoriť: „*Múdry sa učí na chybách druhých!*“ V skutočnosti sa neraz nepoučíme ani na vlastných, keď sa necháme uniesť našimi emočnými predpoveďami. Cestou k duchovnej zrelosti bude objavovanie toho, čo nás robí skutočne slobodnejšími a vyhýbanie sa tomu, čo nás bude zväzovať.

Antony de Mello sa, ako málokto, veľmi zaujímavým spôsobom týmto zaoberal v knihe *Znovobjavenie života*. Opisuje stretnutie s istým mužom z Kalkaty, ktorý sa živil ťahaním ríkše. Bola to veľmi ťažká práca. Hovorí sa, že odo dňa, keď takýto úbo-

⁶ RAHNER, K.: Rozjímaní podle Exercií sv. Ignáce, 2001, s. 18 – 23.

⁷ Porov. ŠPIDLÍK, T.: *Ignác – starec*. Velehrad : Refugium, 2005, s. 44.

⁸ Porov. RUPNIK, M. I.: *O duchovním rozlišování – Cesta ke zralosti*. Velehrad : Refugium, 2002, s. 59.

hý človek začne ťahať rikšu, začne sa mu jeho životnosť počítať do desať až dvanásť rokov. Viac títo ľudia nevydržia. Dostanú tuberkulózu a zomrú.

Aj muž menom Ramchandra už mal tuberkulózu a rikšu ťahal desať rokov. Mal ženu, deti a žil v biede, v utrpení a v neistote. Keď som sa ho opýtal, hovorí Mello, či nie je nahnevany, odpovedal: „*A prečo? Robím, čo môžem, ale zvyšok je v Božích rukách.*“ A na otázku o chorobe, ktorá ho predsa musí trápiť, odpovedal podobne: „*Trošku, ale musím brať život taký, aký je.*“ Mello ešte dodáva, že ho nikdy nevidel v zlej nálade.⁹

Ako je možné, že tento človek napriek všetkému utrpeniu a neistote prežíval pokoj a šťastie? Nebola tu žiadna rezignácia, ale úprimný vyrovnaný postoj k životu. Bol to vlastne život sám, jeho podstata, o akej nám hovoril Ježiš: „*Nebudte ustarostení o svoj život, čo budete jesť, ani o svoje telo, čím sa zaodujete. Či život nie je viac ako jedlo a telo viac ako odev?... Hľadajte teda najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše.*“ (Mt 6, 25,33)

V našej kultúre to vyznieva veľmi nedôveryhodne, až čudácky, ale to je aj podstata *fundamentu života*, o ktorom hovoril Ignác a mnohí Otcovia v dlhej kresťanskej tradícii. Naša západná kultúra sa technologicky a ekonomicky nesmierne posunula dopredu, ale môžeme povedať, že došlo úmerne aj k zníženiu osamelosti, strachu, prázdnoty a smútku? Prišlo k zlepšeniu v otázkach chamtivosti, závidi, nenávisti, konfliktov? Je menej vojen? Je menej krutosti? Sú naše rodiny spokojnejšie a manželské vzťahy pevnejšie a stabilnejšie? Sme spokojnejší so svojím životom? Vôbec nie. Práve naopak.

V čom je teda problém? Nuž pravdepodobne v tom, že sme prestali žiť ako slobodní ľudia. Ježiš o sebe hovoril, že je *cesta, pravda a život* (porov. Jn 14,6). Čo znamená pravda alebo cesta, to nám môže byť ako tak zrejmé, ale čo to znamená, že je Život? Aký život? Na čom je postavený? Na Bohu? Zaiste, ale v akom zmysle?

Nemecký existenciálny filozof Karl Jaspers vo svojich úvahách riešil otázku takzvaných *hraničných situácií* v našom živote. Ide o situácie, ktoré prídu, ale nemáme nad nimi moc. Napríklad nevyliciteľná choroba, smrť, násilné vonkajšie obmedzenie, ako to zažíval aj on ako žid, ale aj mnohí ľudia počas totalitných režimov. Situácia jednoducho príde a môže vás zlomiť, ale aj nemusí, ak jej dáte zmysel. Iná cesta nie je a vyhnúť sa jej nedá. To však neznamená, že sa upriamime na niečo, čo je opäť vystavené stroskotaniu, ale že naša nádej bude smerovať za hranice akejkoľvek konečnosti. To je podľa Jaspersa podstatou viery. No človek môže veriť aj preto, že sa bojí zatratenia a záhuby v pekle. Takáto viera ho však nerobí slobodným a v konečnom dôsledku mu ani neuľahčuje situáciu v živote.

Ak sme zviazaní strachom, môže nás to síce viesť k tomu, že nespáchame zlo, ale motiváciou bude len vyhnutie sa utrpeniu v pekle, nie život, o akom hovoril Ježiš. Žiaľ, takáto vízia posmrtného života straší mnohých veriacich a výsledkom je, že sa síce hlásia k religiozite, ale v podstate akosi z „donútenia“, pretože akákoľvek iná voľba pre nich znamená peкло. Milujúci Boh je z toho „smutný“, podobne ako aj my sme smutní, keď sa k nám niekto správa úctivo len preto, že sa nás bojí a my vieme, že s ním nemôžeme nadviazať hlbší vzťah, kým bude v zajatí strachu. Lenže život podľa

⁹ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 8.

Ježiša je životom v slobode a preto ak chceme žiť život Božích detí, potrebujeme našu slobodu starostlivo preskúmať.

Základy našej slobody

Byť slobodným znamená byť šťastným a byť šťastným znamená byť slobodným. Šťastie samozrejme nie je emocionálne uspokojenie a radosť. To je len eufória, nálada, akokoľvek príjemná, ale eufória, ktorá pomíne rýchlejšie, než by sme čakali. No priznajme si, že eufória je pre nás lákavejšia, než skutočné šťastie. Je to podobné ako v prípade, keď človeka trápi nejaký psychologický problém, úzkosť, strach, depresia a pod. Každý hovorí, že si želá byť vyliečený, ale v skutočnosti nechce byť vyliečený, chce iba pocítiť úľavu. Liečenie totiž naňho kladie nároky, ktoré nie sú príjemné, ale sú naopak ťažké, pretože si vyžadujú prácu na zmene zabehnutých návykov, spôsobe konania, myslenia či zaužívaných stratégií, v ktorých sa cíti aspoň ako-tak isto.¹⁰

Podobne je to aj s našou slobodou. Ak ju chceme naozaj získať, musíme si najprv priznať, že niečo v našom živote nie je v poriadku. Zároveň, že sme sa za tie roky nášho života tak usadili v našom zabehnutom spôsobe prežívania, že problém ani nemusíme vidieť a preto ho ani nemôžeme, alebo ani nechceme vyriešiť. Ludovo povedané: „*Košľa je nám bližšia, než kabát.*“ V „košeli“ sa cítime aspoň ako-tak poistení pred chladom, ale o „kabáte“ nevieme nič a preto prirodzene pochybujeme.

V textoch o spiritualite sa často spomínajú etapy rastu v duchovnom živote, ktoré obvykle začínajú *etapou konverzie* a na ňu nadväzujúcou *etapou očisťovania*. Očisťovanie však predpokladá identifikáciu „nečistoty“. Je to najťažšia úloha, pred ktorou stojíme na ceste k Bohu. Čo je „nečisté“, teda, čo potrebuje uzdravenie, totiž veľmi často nie je na duchovnej ceste úplne zrejmé. Navyše máme vytvorené mnohoraké obranné stratégie a mechanizmy ako náš problém sublimovať alebo ho preniesť na vonkajšie príčiny. Chce to odvalu pozrieť sa pravde o nás do očí. Máme na to naozaj chuť? Túžime po tom? Urobme malý pokus a uvidíme, či je náš život v poriadku.

Ako môžeme preskúmať našu slobodu? Skúsme si položiť nasledujúce otázky:

- *Nahnevalo nás už niečo alebo niekto?* – Áno? Nie sme potom slobodní. Prečo? Pretože nič a nikto nás nemôže nahnevať, ak to nedovolíme a neotvoríme sa pre hnev sami. Hnev je vlastne reakciou na vonkajší podnet, ktorý nás nejakým spôsobom ohrozuje, ale žiadny vonkajší podnet nemá moc vziať nám pokoj, ak mu to nedovolíme. Ak sa hneváme, je to naša reakcia, nie nutná kauzálna súvislosť. Radi však robíme zodpovednými za svoj hnev svet, život, ľudí alebo aj Boha. To neznamená, že hnev nepríde, ale že teória o tom, že sa niekedy jednoducho musíme hnevať je našou falošnou projekciou ospravedlňujúcou našu neslobodu.
- *Boli sme smutní, úzkostliví, sklamaní, ak sme niečo stratili?* – Áno? Nie sme slobodní. Nikdy nebudeme skutočne žiť, kým budeme lipnúť na veciach, o ktoré môžeme reálne prísť. Táto hrozba straty spôsobuje, že budeme viac alebo menej vedome alebo podvedome prežívať strach, že sa to stane a preto nebudeme šťastní. Budeme trpieť vždy, keď sa takáto hrozba objaví,

¹⁰ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 18.

a ona sa naozaj stopercentne objaví. Skutočne vlastníme iba to, čoho sme schopní sa vzdať. V opačnom prípade tá vec vlastní nás.

- *Je naša radosť v tom, keď dostaneme to, čo sme tak veľmi chceli?* – Áno? Nie sme slobodní a nebudeme ani šťastní. Prečo? Lebo na tom lipneme. Na lipnutí je tragické, že ak predmet po ktorom túžime nezískame, spôsobuje nám to bolesť.¹¹ Všetko, čo sme takto získali síce spôsobilo radosť, ale len na chvíľu, pretože potom prišla všednosť, znudenosť a podstata našich problém sa nezmenila. Získali sme chlapca alebo dievča ktoré sme chceli? Máme auto, ktoré sme chceli? Máme dom, chatu, zážitok z luxusnej dovolenky? Dosiahli sme vzdelanie, ktoré sme chceli? Podarilo sa nám vybudovať dobré postavenie, povest'? Ako dlho trvala tá radosť niekoľko minút, dní?
- *Záleží nám na uznaní, pochvale, úspechu alebo popularite?* – Áno? Nie sme slobodní. Budeme totiž vždy sledovať, čo si o nás druhí myslia a staneme sa závislí na ich názore. Koľko z toho, čo sme urobili nebolo zaťažené túžbou po vzrušení z pochvaly, odmeny, popularity, úspechu, moci a to aj pred Bohom. Áno, aj Boha dokonale vtáhuje do tohto nášho umelého sveta, ktorý si vymyslela kultúra a spoločnosť, aby prinášal zážitky vzrušenia a nakoniec prázdnotu.
- *Žiarlili sme niekedy?* – Áno? Nie sme slobodní, pretože lipneme na niečom (alebo niekom) o čo sa bojíme, že to môžeme stratiť; že nám to niekto môže vziať. Skutočná láska dokáže povedať druhej osobe: „*Želám ti všetko dobré, buď slobodný/á. Ak chceš, môžeš aj odísť.*“ Láska totiž nechce vlastniť a ovládať podľa seba, ale praje druhému dobro.
- *Sme presvedčení, že svet a ľudia okolo nás sa musia zmeniť?* – Áno? Nie sme slobodní a ani šťastní. Prečo? Šťastnými a slobodnými nás totiž nerobí svet a ľudia okolo nás, ale to, čo sa odohráva v našej mysli. Ak by sa totiž svet a ľudia v tejto chvíli aj zázračne premenili podľa našich predstáv, ani trochu nás to nezmení, neurobí zrelšími a teda ani šťastnejšími ľuďmi. To neznamená, že máme byť ľahostajní voči problémom okolo nás. Vôbec nie. Nemáme však byť ľuďmi, ktorým pokazí deň poznanie, že svet nie je taký, aký by mal podľa nás byť. Paradoxom je, že keď zmeníme seba a staneme sa slobodnými ľuďmi, už nebudeme svet súdiť a lámať nad ním palicu tak, ako pred premenou, ale budeme súciteľne chápať bolesti a utrpenie, ktoré si aj sám spôsobuje. Už nebudeme druhých vidieť ako opovrhnutiahodných, ale skôr ako duchovne hendikepovaných a bude nám ich ľúto. Skutočne môžeme svetu pomôcť až vtedy, keď najprv pomôžeme sebe. Až keď premeníme seba, uvidíme ako sa premieňa svet okolo nás.
- *Obávame sa budúcnosti? Cítíme aspoň malý závan úzkosti, strachu a nervozity?* – Áno? Nie sme slobodní. Niečo v nás nie je v poriadku, pretože sa viažeme na čosi, čo spájame s našou budúcnosťou. V skutočnosti nemáme z budúcnosti pod kontrolou ani jednu minútu. Je to len náš zvyk projektovať budúcnosť podľa zážitkej minulosti a viera, že sa to tak stane. Napä-

¹¹ Porov. De MELLO, A.: *Cesta k láske*. Brno : Cesta, 1996, s. 33.

tie z možnosti, že sa veci predsa len nevyvinú tak, ako by sme chceli, nás potom viac alebo menej vnútorne znepokojuje a preto nedokážeme byť šťastní a slobodní ako nás k tomu pozýva Boh. Paradoxom je, že s budúcnosťou v našej myšli veľmi často „narábame“ tak, ako nám to vyhovuje. Buď ju vidíme strašidelne, keď cítime neistotu alebo ju, naopak, vidíme bezproblémovo, keď sledujeme naše túžby a náklonnosti opreté o pozitívne emócie. Samozrejme, že obozretná múdrosť je na mieste, ale strach má pôvod v našej myšli.

Zaiste strach, starosť o budúcnosť je prirodzenou emóciou, ktorá nám možno už neraz zachránila život, ale len ten fyzický život, a to je v poriadku, je to jeho funkcia. Podobne budeme mať dobrý pocit, keď zjeme chutný koláč, pretože chuťové receptory fungujú správne. Nie sme a ani nemôžeme byť kameňom. Emócie sú neodmysliteľnou súčasťou nášho života a bez nich by sme sa nedokázali ani správne rozhodovať. Bez emócií by sme vlastne neboli ľuďmi. Problém, na ktorý upozorňuje spiritualita spočíva v tom, keď sa emócie stanú našim kompasom na ceste života. Nemôžeme sa teda tváriť, že ich nemáme ani ich úplne potlačiť (nakoniec by to mohlo viesť k ešte horšej patológii v našom myslení a konaní). Môžeme však pracovať na tom, aby sme mali emócie pod kontrolou. Nemôže byť od nich závislý náš život ako celok, život ako taký, pretože to by viedlo len k neustálej nespokojnosti.

Cesta k nášmu uzdraveniu nie je komplikovaná, ba naopak je veľmi jednoduchá, ale azda práve preto je náročná. Podstata nášho nešťastia totiž spočíva v tom, že náš život sme popretkávali toľkými väzbami, ktoré nás oberajú o radosť Božích detí a slobodu, pre ktorú sme všetci disponovaní. Naše väzby však robia svoje a sú koreňom všetkých našich strachov, smútkov, obáv, hnevu, závidi, nenávisti, žiadostivosti, potreby vyniknúť, presadiť sa.

Žiaľ, aj keď sa nikto z nás so žiadnymi väzbami (okrem tých, ktoré psycho-biologicky formujú náš temperament) nenarodil, máme ich nadmieru a naša kultúra nás v tom navyše podporuje. Vlastne „podporuje“ je veľmi slabé vyjadrenie. Lepšie je povedať „vnucuje“ a preto ich považujeme za dôležité pre náš život – tak tomu sa hovorí paradox. Naša kultúra nás od mala trénuje, aby sme dosahovali, aby sme vyhrávali, aby sme sa presadzovali (niekedy sa povie „vedeli predať“), aby sme boli obdivovaní, aby sme boli považovaní za dôležitých, aby sme sa len tak nedali, aby sme produkovali, aby sme konzumovali, aby sme jednoducho boli „in“ a od toho všetkého sa bude odvíjať naša hodnota a ocenenie, ktorú nám dá. To nič, že budeme nešťastní, to nikoho ani vlastne nezaujíma. Najdôležitejšie je kráčať s dobou a nevybočovať z cesty. Odbočenie bude viesť k penalizácii zo strany inštitúcií či druhých ľudí. Ak naša predstava o šťastí bude taká ako predstava davu, bude to dav vlastným spôsobom oceňovať.

Nebrániť sa proti takému „programovaniu“ nám však až tak neprekáža. Spôsobuje nám to totiž dobrý pocit. Cítíme sa dobre, keď nás chvália, keď dosiahneme úspech, vrchol, triumf, víťazstvo. Keď s nami súhlasia, oceňujú nás, dávajú nám silu, povest', slávu a prestíž – sme nadšení. Je to ako droga, po ktorej sme sa začali cítiť dobre a začali sme si uvedomovať, aké je úžasné byť slávnym, úspešným, populárnym, dôležitým. Keď si na to zvykneme a zrazu sa nám ocenenia nedostáva alebo

nám chýba to, čo chceme, máme abstinенčné príznaky, začne nás mučiť smrteľná agónia a neraz sa plazíme späť k uspokojeniu našou drogou.¹²

Takže naozaj chceme byť šťastní a slobodní podľa Ježiša? Môže to mať dôsledky. Sme na to pripravení? Mello navrhuje malý test:¹³

- Predstavte si, že ste mohli byť absolútne šťastní, ale nezískali by ste vysokoškolské vzdelanie. Ste pripravení vymeniť titul za šťastie?
- Nestretnete v živote vysnivaného priateľa alebo priateľku. Ste ochotní vymeniť jeho alebo ju za šťastie?
- Nebudete úspešní, budete neúspešní a ľudia vás budú považovať za hlupákov, ale budete šťastní (nakoniec to sa stalo aj Ježišovi). Vaše „celosvetové“ ocenenie sa nebude konať, ale budete šťastní. Ste pripravení vymeniť pozitívnu mienku ľudí o vás za šťastie?
- Predstavte si, že budete ťažko chorí, ale budete šťastní. Tvrdá predstava, však? A s Ignáčom by sme mohli ešte dodať – „*Predstavte si, že budete chudobní, nevyjde vám kariéra, budete chorí a budete krátko žiť, ale budete slobodní a šťastní.*“ (porov. DC 5-7)

Chceme ešte byť šťastní? Nie je cena slobody a šťastia pre nás privysoká? Niektorý by asi naozaj mohol povedať: „*Nie, radšej chcem zlatú medailu z olympijských hier. Radšej chcem, svoje peniaze. Radšej chcem svoje postavenie a kariéru. Radšej chcem svoje zdravie. Radšej chcem dlhý život...*“

Áno, cena za šťastie a vnútornú slobodu nie je malá, pretože ani nemôže byť malá. Ide tu totiž o *všetko* alebo o *nič*. Nemôžeme byť len *trochu slobodní* a popritom *trochu viazaní* na veci. Len *trochu šťastní*, tak akurát, a trochu aj nešťastní. Trochu slobody nie je sloboda, ale ilúzia slobody a trochu šťastia nie je šťastie!

Zaiste slobodní nie sme, ale sa takými stávame, ak na tom pracujeme. Takže máme pred sebou možno dlhú, možno kratšiu, ale cestu, na ktorej potrebujeme objavovať naše väzby, aby sme vedeli, čoho sa máme vzdať. Najprv ich však musíme identifikovať a spoznať. Lebo ak svoje väzby nespoznáme, nemôžeme ich ani opustiť a oslobodiť sa od nich.

Proces uzdravenia a premeny je ťažký, ale jeho ovocím bude sloboda a láska. Láska, ktorá už nebude manipulovať druhými, ani sebou, ani Bohom. Áno, aj Bohom sa dá manipulovať. Napríklad v modlitbe, ktorá sleduje naše náklonnosti a záujmy, a keď sa náhodou splnia, môžeme dokonca uveriť, že ony sú vlastne Božím dielom a vôľou. A v tom sme naozaj dobrí – všímame si, keď sa veci plnia a korešpondujú s našimi predstavami; a ignorujeme, prehliadame alebo sa systematicky vyhýbame situáciám a faktom, ktoré ukazujú, že sa veci nevyvíjajú alebo nesplnili tak, ako sme chceli my.

Čo z toho všetkého vyplýva? Nuž základná pravda: „*Šťastie nemôžeme získať, pretože ho už máme a to dokonca aj v tejto chvíli, ale blokuje ho. Prestaňme s tým a budeme šťastní.*“ O tom hovorí aj verš jedného mystického indického básnika, ktorý znie: „*Smial som sa, keď mi povedali, že ryba je vo vode smädná.*“¹⁴ Môže byť ryba

¹² Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 98 – 99.

¹³ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 18 – 20.

¹⁴ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 46.

vo vode smädná? Samozrejme, že nie. Prečo potom nie sme slobodní a šťastní aj my, keď sme svojím bytím ponorení v Bohu?

Keď za duchovným majstrom prišiel žiak, majster sa ho opýtal: „*Prečo si sem prišiel?*“ Žiak odpovedal: „*Prišiel som pre slobodu.*“ „*Pre slobodu*“, vraví majster. „*Hmmm. Tak choď a nájdí toho, kto ťa zviazal.*“ „*Nik, ma nezviazal*“, odpovedal po meditovaní žiak. „*Tak potom načo potrebuješ slobodu?*“, opýtal sa majster. V tej chvíli sa žiakovi otvorili oči a bol slobodný.¹⁵

Mnohí duchovní otcovia hovoria, že Boh je nám bližšie, než sme si my sami. Čo to ale znamená? – Nuž, že Boha nemôžeme „získať“, pretože ho už „máme“. Ako hovorí Pavol: „*V ňom žijeme, hýbeme a sme*“ (Sk 17,28). Problém je, že tento vzťah blokuje z rozličných dôvodov, možno aj naučených z istej náboženskej výchovy. „*Boh je večná prítomnosť*“, hovorí Kasián v Smolenovej knihe *Buď, kde si*. „*Ale ja – pokiaľ som vnútorne nestabilný – stále utekám z prítomnosti niekde inde. Namiesto toho, aby som sa tu a teraz stretával s Tým, ktorý je, spriadam si fantázie o tom, čo bolo, čo má byť a môže byť.*“¹⁶

Keď si uvedomíme a prijmeme skutočnosť, že naše túžby a väzby sú založené na falošnej viere, že bez niečoho, hocičoho, nemôžeme byť šťastní, vtedy sa staneme slobodnými. Samozrejme chce to čas, ale cestu už poznáme. Ostáva len vykročiť. Ovocím tejto cesty bude sloboda Božích detí. Pokojne nás môžu druhí považovať za bláznov a vôbec nás to nerozhodí. Nebude nás trápiť, či sme na niekoho zapôsobili alebo nie. Nebudeme nikoho preklínať ani nikomu ukazovať hrubé gestá, keď o nás niečo povie. Nebudeme trpieť nutnosťou premieňať svet podľa našich predstáv proti jeho vôli. Nebudeme sa trápiť tým, či nám niečo alebo niekto vyhovuje alebo nie, či bude s nami súhlasiť alebo nie... lebo budeme poznať našu skutočnú hodnotu. To je sloboda.¹⁷

Mať a byť

A nakoniec, čo znamená byť slobodný a šťastný výstižne dokresľuje príbeh o stretnutí jedného muža a túlavého asketického žobráka. Je to najobľúbenejší príbeh Anthonyho de Mella, ktorý objavil:

Bol istý muž, ktorý na svojej ceste stretol túlavého žobráka, ktorému sa v Indii hovorí *sannyasi*, a povedal:

„*Nemôžem tomu uveriť!*“

„*Čo je to, čomu nemôžeš uveriť?*“ – spýtal sa *sannyasi*.

„*Dnes v noci – hovorí muž – sa mi o tebe snívalo a boh Višnu mi v sne povedal: «Zajtra okolo jedenástej odídeš z dediny a tvoja cesta sa skriži s potulným žobrákom.» No a teraz som ťa stretol.*“

„*Čo ti ešte povedal Višnu?*“ – spýtal sa *sannyasi*.

Muž odpovedal: „*Ak ti tento muž dá drahý kameň, stane sa z teba najbohatší muž na svete.*“ „*Dal by si mi ten kameň?*“

¹⁵ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 49 – 50.

¹⁶ Porov. SMOLEN, Š.: *Buď, kde jsi*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 69.

¹⁷ Porov. De MELLO, A.: *Znovuobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013, s. 32.

„*Počkaj chvíľu.*“ – odpovedal sannyasi a začal sa prehrabávať vo svojom malom batohu. O chvíľu vytiahol drahý kameň a opýtal sa: „*Môže to byť ten kameň?*“

Muž neveril vlastným očiam, pretože sa pozeral na najväčší diamant na svete. Držal ho v rukách a s chvením sa spýtal: „*Môžem si ho vziať?*“

„*Samozrejme, zober si ho, nech sa páči. Našiel som ho v lese.*“ – odpovedal pokojne sannyasi.

Muž nadšený odišiel. Držal v rukách najväčší diamant a cítil neopísateľnú radosť. (Môžeme sa tu zastaviť a opýtať sa sami seba, ako by sme sa cítili my na mieste toho muža? Nezažili sme niekedy podobnú radosť? Áno? Kedy to bolo? Ako dlho nám vydržala?)

Muž mal teda diamant, ale namiesto toho, aby s ním utekal domov, sadol si pod strom a celý deň tam sedel ponorený do myšlienok. Keď nadišiel večer, vstal a išiel k stromu, pod ktorým sedel sannyasi. Vrátil mu diamant a opýtal sa ho:

„*Mohol by si pre mňa spraviť láskavosť?*“

„*Akú?*“ – spýtal sa sannyasi.

„*Mohol by si mi dať bohatstvo, ktoré máš v sebe, vďaka ktorému je pre teba také jednoduché vzdať sa tak ľahko tohto vzácneho kameňa?*“¹⁸

A možno len s Pavlom dodať:

„*Telesný človek neprijíma veci Božieho Ducha; sú mu bláznovstvom a nemôže ich pochopiť, lebo ich treba duchovne posudzovať.*“ (1Kor 2,14)

BIBLIGRAFIA:

Antológia z diel filozofov. Od Aristotela po Plotina. Bratislava : Iris, 2006.

BOROS, L.: *Osvobození k životu*. Praha : Zvon, 1994.

De MELLO, A.: *Cesta k láske*. Brno : Cesta, 1996.

De MELLO, A.: *Znovobjavenie života*. Bratislava : Eastone Books, 2013.

HERMAN, M.: *Najdte si svého Martana. ...co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli...* Olomouc : Apak, 2014.

SV. IGNÁC: *Duchovné cvičenia – exercície*. Trnava : Dobrá kniha, 1995.

RAHNER, K.: *Rozjímání podle Exercicií sv. Ignáce*. Velehrad : Refugium, 2001.

RUPNIK, M. I.: *O duchovním rozlišování – Cesta ke zralosti*. Velehrad : Refugium, 2002.

SMOLEN, Š.: *Bud', kde jsi*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2016.

ŠPIDLÍK, T.: *Ignác – starzec*. Velehrad : Refugium, 2005.

ŠPIDLÍK, T.: *Ignác z Loyoly a spiritualita Východu*. Velehrad : Refugium, 2001.

Eucharistia ako základný pilier spirituality bl. biskupov P. P. Gojdiča a V. Hopka

MONS. PROF. THDR. PETER ŠTURÁK, PHD.

Katedra historických vied

Abstract: *The lives of the beatified Bishops P.P. Gojdič and V. Hopko are like a perpetual fount of wisdom and inspiration for people, even today. They are shining examples for all of us for their perseverance in faith and loyalty to the Church. The depth of their spirituality is also a great inspiration for everyday life of priests. The characteristic feature of their spiritual lives was the reverence for the Eucharist that manifested itself in their many spiritual activities and pastoral letters in which they encouraged their flock to see the Eucharist as the heart of the Mother Church from which she lives and breathes, just as Saint John Paul II highlighted in his encyclical Ecclesia de Eucharistia. .*

Key words : *Church. Greek Catholic Church. Gojdič. Hopko. The Eucharist.*

Svätý pápež Ján Pavol II. vo svojej encyklike pod názvom *Cirkev žije z Eucharistie* hneď v úvode v prvom bode zdôrazňuje túto skutočnosť týmito slovami: „*Cirkev žije z Eucharistie. Táto pravda nevyjadruje len každodennú skúsenosť viery, ale synteticky zhrňa aj jadro tajomstva Cirkvi. V rozmanitých podobách s radosťou zakúša, ako sa neustále potvrdzuje prísľub: «A hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta» (Mt 28, 20), no vo svätej Eucharistii, kde sa chlieb a víno premieňajú na Pánovo telo a krv, sa mimoriadne teší z tejto prítomnosti. Odvtedy, čo na Turíce Cirkev – ľud Novej zmluvy – začala svoje putovanie k nebeskej otčine, božská sviatosť neustále ožarovala jej dni a naplňala ich dôveryplnou nádejou. Druhý vatikánsky koncil právom vyhlásil, že eucharistická obeta je «prameň a vrchol celého kresťanského života»¹. Osobitným spôsobom sa tieto slová vzťahujú na kňazov ako to pripomína Svätý Otec v encyklike, keď píše: „Ak je Eucharistia vrcholom a centrom života Cirkvi, podobne je ním aj v kňazskej službe. Preto s vďakou voči Ježišovi Kristovi, nášmu Pánovi, opätovne potvrdzujem, že Eucharistia je «základný a ústredný dôvod existencie sviatosti kňazstva, ktorá sa skutočne zrodila vo chvíli ustanovenia Eucharistie a spolu s ňou»².*

Osobitnú úctu a lásku k Eucharistii vidíme v životoch našich blahoslavených biskupov Pavla Petra Gojdiča OSBM a Vasiľa Hopka. Eucharistiu chápali ako neoceניתelný dar a z nej čerpali silu. Už spomenutý svätý Ján Pavol II v encyklike *Cirkev žije*

¹ JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, bod. 1.

² JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, bod. 31.

z Eucharistie zdôrazňuje túto skúsenosť aj vo svojom živote, keď svedčí: „Koľko krát som mal tú skúsenosť a načerpal som z nej silu, potechu a podporu.“ Ďalej pokračuje týmito slovami: „Najmilší bratia a sestry, vstúpme do školy svätých, veľkých interpretov pravej eucharistickej zbožnosti. V nich dosiahla teológia o Eucharistii plnú krásu, prenesenú do života, je pre nás nákazlivá a takpovediac, zahrieva“³

Poznávajúc hlbšie životy našich blahoslavených biskupov Gojdiča a Hopka, môžeme presvedčivo tvrdiť, že charakteristickým znakom duchovnosti a spirituality obidvoch blahoslavených biskupov bola ich hlboká úcta k Eucharistii. Tá ich sprevádzala po celý život.

Eucharistia v živote blahoslaveného biskupa Pavla Petra Gojdiča OSBM

Prvý menovaný z nich blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič OSBM⁴ počas svojej biskupskej služby na rozvinutie eucharistického kultu zaviedol poklony k Najsvätejšej Eucharistii, predovšetkým vo sviatok Krista Kráľa, kedy v bohosloveckom seminári a u sestier Rádu svätého Bazila Veľkého, bola celonočná poklona.⁵ V nedeľu po večerňach boli slúžené suplikácie a na duchovné posilnenie biskup Gojdič podporoval časté sväté prijímanie veriacich.⁶

V roku 1932 vydal biskup Gojdič pastiersky list pod číslom 3600/32, v ktorom vyzýval kňazov a veriacich, aby konaním eucharistických pobožností odprosovali Boha za hriechy sveta a vyprosovali si jeho požehnanie. Okrem iného píše: *„Čítame, že v Starom zákone, pokým Izraeliti verne slúžili Bohu, dodržiavali Jeho prikázania, viedlo sa im dobre, ale Boží trest na nich prišiel vždy, keď na Boha zabudli a odvážili sa šliapať po jeho prikázaniach. Tak teraz, okrem vojny, zemetrasení, rôznych prírodných katastrof, o ktorých čítame každodenne v časopisoch, Pán Boh poslal na hrdý svet nezamestnanosť a s ním súvisiace nedostatky, že milióny ľudí nemajú každodenného chleba a odevu. Preto sme povinní, my veriaci, modliť sa a uprosovať Pána Boha, aby nás ochránil od týchto nešťastí. Do tejto požehnanej práce nás pozýva aj najvyšší*

³ JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, bod 62, s. 66

⁴ Pavol Peter Gojdič OSBM sa narodil 17. júla 1888 v Ruských Pekľanoch v gréckokatolíckej kňazskej rodine. Po absolvovaní základného a stredného vzdelania študoval teológiu v rokoch 1907 – 1911 v Prešove a Budapešti. Za kňaza bol vysvätený 27. augusta 1911 v Prešove. Zastával mnohé funkcie v biskupskej kúrii, počnúc aktuárom a končiac ako riaditeľ biskupskej kancelárie. Dňa 20. júla 1922 vstúpil do kláštora oo. baziliánov na Černečej hore pri Mukačeve. Za apoštolského administrátora Prešovskej eparchie bol menovaný 14. septembra 1926. V tom istom roku 28. novembra zložil večné sľuby v reholi svätého Bazila Veľkého. Konsekrovaný na biskupa bol v chráme svätého Klementa v Ríme 25. marca 1927. Ako biskup veľmi horlivo pôsobil, zaslúžil sa o duchovné povznesenie duchovenstva a veriacich, významné boli jeho aktivity v oblasti sociálnej, cirkevného školstva a pod. Menovaný za sídelného prešovského biskupa bol 17. júla 1940. V roku 1950 po smutne známych udalostiach tzv. Prešovského sobora začína jeho internácia a následne pobyt vo väzeniach Československa. Dňa 15. januára 1951 bol odsúdený Štátnym súdom v Bratislave na trest doživotného odňatia slobody, stratu občianskych práv a konfiškáciu majetku. Zomrel ako mučeník vernosti Cirkvi a Svätému Otcovi dňa 17. júla 1960 vo väzení v Leopoldove. Vyhlásený za blahoslaveného bol Svätým Otcom Jánom Pavlom II. dňa 4. novembra 2001 v Ríme.

⁵ J.E. PAVEL GOJDIČ, ČSVV. *K jeho dvadcaťročnomu jubileju so dňa jep. posväščenija*, Prjašev, 1947, s. 45.

⁶ ŠTURÁK, P.: *Pavol Peter Gojdič OSBM prešovský gréckokatolícky biskup (1926 – 1960)*. Prešov : GTF PU v Prešove, 2013, s. 60.

Pastier všetkých kresťanov, námestník Ježiša Krista, pápež Pius XI“. Vo svojej encyklike *Charitate Christi compulsi* poukazuje na prostriedky, ktorými možno priniesť pomoc tomuto svetu. „*Nie hrdí, bezbožní diplomati, nie slávni, alebo neveriaci ministri, ktorí bez Boha, bez Ježiša sa snažia ozdraviť skazený, vážne chorý ľudský rod, ale bohabojní veriaci, svätí ľudia, ktorí nie po Ženevách, nie po Lozanach a Parížoch budú zaslepovať svet svojou pozemskou chytrosťou, ale modlitbou a pôstom sa uzdraví skazený svet, vyprosiac od Pána Boha lepšiu prítomnosť a krajšiu budúcnosť*“. My všetci, kňazi a veriaci spoločne sa vezmime do práce, aby sme odprosili Pána Boha a vyprosili jeho požehnanie. Začínajúc od sviatku Krista Kráľa, cez celý rok budeme sa modliť a uprosovať Eucharistického Spasiteľa v celej prešovskej eparchii tak, aby každý deň jeden kňaz hodinu a každú nedeľu a sviatok všetci veriaci tej, ktorej farnosti pol dňa adorovali pred Sviatostným Spasiteľom“.⁷

Podobne v roku 1936 pod číslom 1059/36 vydal otec biskup pastiersky list o Eucharistii. Okrem iného v ňom píše: „*Tak, ako nás učí aj Matka Cirkev, aj my veríme, že Najsvätejšia Eucharistia pod spôsobom chleba a vína, to je ten samý Ježiš Kristus, ktorý v plnosti času sa narodil z Panny*“. (Gal 4,4).⁸

Vyvrcholením jeho snáh bolo vyhlásenie Eucharistického roku v celej eparchii v ťažkých vojnových časoch v roku 1943, a to vydaním arcipastierskeho listu, v ktorom sa otec biskup prihovára veriacim takto: „*Drahí moji veriaci! Uplynulo už skoro 2000 rokov odvtedy, čo sa Kristus plavil so svojimi apoštolmi po Galilejskom mori, keď prišla búrka... Preľaknutí apoštoli začali volať: «Pane, zachráň nás, lebo hynieme»... Ako sa kedysi apoštoli obrátili na Spasiteľa, aj my sme povinní sa tiež naňho obrátiť v tejto strašnej svetovej búrke... Chceme a budeme ho odprosovať za naše hriechy a hriechy iných a to predovšetkým uctievaním, vzývaním a poklonou Najsvätejšej Eucharistii*“.⁹ Eucharistický rok bol slávnostne ukončený v Prešove na sviatok Eucharistie 18. júna 1943 kongresom. Bolo to veľké dielo. Dokonca aj sám Svätý Otec Pius XII. ocenil pochvalným listom túto veľkú a hodnotnú duchovnú aktivitu.

Istý kňaz si spomína na otca biskupa Gojdiča, ktorý sa zúčastnil pohrebných obradov v nitrianskej katedrále arcibiskupa Karola Kmeťku v roku 1948 takto: „*Biskup Gojdič po príchode na svoje miesto do chrámu uprel svoj zrak na bohostánok a nič ho od neho neodtrhlo. Podobne, keď ho niekto hľadal v biskupskej rezidencii, vždy ho našiel v hlbokoj adorácii pred Spasiteľom v biskupskej kaplnke*“.¹⁰

Ďalšie krásne svedectvo o jeho úcte k Eucharistii bolo vypovedané v príhovore pri príležitosti jeho šesťdesiatin v roku 1948. „*Sme vďační za takého biskupa. Jeho vlastným domovom, kde sa najviac zdržuje je kľakatko pred bohostánkom. On je mužom – biskupom Eucharistie. Jeho najväčšou starosťou je priviesť veriacich k bohostánku*“.¹¹ Na základe jeho pastierskych listov, ako aj z uvedených svedec-

⁷ POTÁŠ, M.: *Dar lásky*. Prešov : USPO, 1999, s. 92 – 93.

⁸ AABÚ v Prešove : *Vozľublenny moji virnyki*, sign. č. 1059/36.

⁹ ŠTURÁK, P.: *Pavol Peter Gojdič OSBM prešovský gréckokatolícky biskup (1926 – 1960)*. Prešov : GTF PU v Prešove, 2013, s. 62.

¹⁰ LETZ, R. – ŠTURÁK, P.: Pavol Peter Gojdič, OSMB. Biskup zlatého srdca. In : LAGOVÁ, V. a kolektív.: *Smrť za mrežami*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 193.

¹¹ JUDÁK, V.: *Priatelja Boží*. Bratislava : Lúč, 1995, s. 173 – 4.

tiev môžeme konštatovať, že v hlbokej duchovnosti biskupa Gojdiča mala osobitné miesto úcta k Eucharistii. Je to veľký príklad pre všetkých kňazov, aby nasledovali biskupa Gojdiča aj v tejto charakteristickej črte jeho duchovnosti.

Úcta k Eucharistii v živote blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka

Osobitnú lásku k Najsvätejšej Eucharistii vidíme aj v živote blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka.¹² Eucharistiu považoval za najväčšie bohatstvo. Ona bola zdrojom jeho svätosti, jednoty s Kristom i s ľuďmi.

Na miestach svojho kňazského pôsobenia vždy dbal o to, aby Eucharistia bola dôstojne uložená. Počas prešovského pobytu viac času trávil pred Eucharistiou v seminárnej kaplnke ako vo vlastnom byte. Aj svoje rozhodnutie pre biskupskú hodnosť riešil pred svätostánkom.¹³

V prvom svojom pastierskom liste (1947), ktorý adresuje veriacim hneď po svojom vymenovaní za pomocného biskupa Prešovskej eparchie, o. i. napísal: *„Všetci máme byť naplnení duchom živej viery. Táto živá viera sa má prejavovať v modlitbe, v eucharistickom živote, v láske k Bohu (to znamená chrániť sa od hriechu) a v láske k blížnemu (byť aktívni v sociálno-charitatívnom duchu). Všetci sme povinní byť naplnení bratskou láskou! Jednoduchí i učení ľudia, robotníci i roľníci, kňazi a učiteľia, všetci si podajme ruky k spolupráci, aby sme pozdvihli náš národ v prvom rade morálne a nábožensky, čo bude základom pre zdravú kultúru. K tejto spolupráci pozývam všetkých, komu je drahý náš národ, k čomu s pokorou skrz orodovanie našej Božej Matky vyprosujem pomoc a požehnanie Všemohúceho Boha Otca i Syna i Svätého Ducha“!*¹⁴

Po príchode do svojej rodnej obce Hrabské vždy navštívil chrám a vedel dlho zotrvať pred svätostánkom, pred ktorým sa vždy trikrát hlboko poklonil, tak ako je to dávnym zvykom vo východnej cirkvi. Eucharistiu chápal ako neoceniteľný dar nielen vtedy, keď ju slávime, ale aj keď spočívame pred ňou mimo svätej liturgie, aby sme načerpali z toho istého prameňa milosti.¹⁵

¹² Vasil' Hopko sa narodil 21. apríla 1904 v rusínskej obci Hrabské, neďaleko Bardejova. Základné a stredoškolské vzdelanie získal v Bardejove a v Prešove, kde maturoval na maďarskom evanjelickom gymnáziu. Teologické štúdium ukončil v Prešove v roku 1928. Za kňaza ho vysvätil biskup Gojdič 3. februára 1929. Jeho prvým pôsobiskom až do roku 1936 bola pražská farnosť. V tomto roku ho biskup Gojdič povolal do Prešova, kde sa stal špirituálom kňazského seminára. Gojdič si ho vyberá za svojho tajomníka, po získaní doktorátu z teológie súčasne prednáša morálku na Vysokej škole bohosloveckej v Prešove. Dňa 2. januára 1947 bol Svätou Stolicou vymenovaný za pomocného prešovského biskupa a 11. mája 1947 konsekrovaný biskupom Gojdičom. Po tzv. Prešovskom sobore – 28. apríla 1950 bol zatknutý a odsúdený na 15 rokov. Pre zlý zdravotný stav mu bol v roku 1964 trest prerušený, dočasne bol umiestnený do kláštora v českom Oseku. Definitívne na slobodu bol prepustený v roku 1968. Dňa 2. apríla 1969 ho pápež Pavol VI. vymenoval za svätiaceho biskupa Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Zomrel 23. júla 1976. Jeho telesné pozostatky sú uložené v krypte katedrálneho chrámu v Prešove. Dňa 14. septembra 2004 ho Svätý Otec Ján Pavol II. vyhlásil v Bratislave – Petržalke za blahoslaveného.

¹³ HROMNÍK, M. SJ.: Duchovný odkaz blahoslaveného Vasiľa Hopka. In: *Blahoslavený biskup Vasil' Hopko (1904 – 1976)*. Zborník prednášok z vedeckej konferencie. Prešov: PETRA, 2004, s. 55.

¹⁴ Vozľublennyje naši virniki! Pastiersky list. In: *Blahovistnik*. Prjašev, roč. 2, 25. január 1947, s. 2.

¹⁵ DANCÁK, F.: Eucharistia v živote blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka. In: *Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka (1904 – 1976) v procese eurointegračného procesu*.

O úcte k Najsvätejšej Eucharistii vydal aj svoje nábožensko-poučné diela: *Christos posredi nas* (1947) a *Christos v nas* (1948). Jeho poslednou publikáciou bola knižička s názvom *Christos za nas žertvujetsja*. Tieto knihy sa stali obľúbeným čítaním pre gréckokatolíckych veriacich a mnohí si ich chránili po dlhé roky ako cenného duchovného priateľa.

V prvej z nich pod názvom *Christos posredi nas* vysvetľuje, čo je Eucharistia, ako sa máme pripraviť, aby sme ju vždy „s Božou bázňou a s vierou“ prijímali. Poukazuje tiež na to, že hoci ju ľudia prijímajú, ich duchovný život nenapreduje. Píše: „*Chyba nie je v Eucharistii, chyba je v nás, u človeka. Zvlášť v tom, že naša príprava a vzdávanie vďaky je v nás povrchné, slabé, a preto z tohto veľkého tajomstva nemáme úžitok, tak, ako je to potrebné a možné*“.¹⁶

V ďalšej knižičke *Christos v nas* o živej viere v Najsvätejšiu Eucharistiu napísal: „Najprv musíme vedieť, že v našom živote niet väčšieho, cennejšieho bohatstva ako je Eucharistia. Sväté prijímanie nie je nič iné, než zjednotenie Pána Boha s človekom – skrze to, keď prijímame Telo a Krv Ježiša Krista. Pri svätom prijímaní je Ježiš v nás a my v ňom. Toto nie sme schopní poznať v tomto živote. Pochopíme to až vo večnosti. Napríklad tak, ako sme ráno zvyknutí vypiť šálku kávy, bez ktorej by sme sa cez deň necítili dobre. Niektorí ľudia pozerajú na sväté prijímanie ako na každodenné raňajky. Prijímajú, nie zo zbožnosti, ale preto, že sú na to zvyknutí. Žiaľ, ako bez pôžitku mechanicky (zavretými očami) vypijú kávu, podobne bez pôžitku, bez modlitby, bez rozmyšľania prijímajú, pretože to patrí k ich dennému poriadku. Toto sa nesmie stať s nami! Tieto rozjímania s modlitbami nám majú pomôcť, aby sme denne obnovovali živú vieru v prítomnosť Ježiša Krista v Najsvätejšej Eucharistii, aby sme si denne cenili veľkú milosť, že Ježiš prichádza z neba do nášho srdca. Rozjímania nám majú pomôcť aj v tom, že aj naša Svätá liturgia chce, aby sme „s Božou bázňou a s vierou“, no pritom aj s veľkou láskou pristupovali k Prameňu nášho života, k Drahému Spasiteľovi“.¹⁷

Ďalej biskup Hopko pokračuje týmito slovami: „*Aby sme dosiahli tento cieľ, využime nový spôsob modlitby. Vždy z inej strany sa pozerajme na Krista, ktorého prijímame do nášho srdca vo svätom prijímaní. Ako tomu treba rozumieť? Vieme, že Ježiš je pre nás Bohom (to znamená Stvoriteľom, Vykupiteľom, Posvätitelom), ale vieme aj to, že Ježiša možno nazvať aj Lekárom, pretože liečil; Priateľom, pretože pre nás urobil veľa dobrého, a chce nám darovať šťastie; Učiteľom, pretože učil; naším Bratom, podľa tela, atď. Všetky tieto pomenovania Ježiša sú pre nás príležitosťou, aby sme svoje myšlienky s týmto pomenovaním spájali, vždy z inej strany sa na Ježiša pozerali, a vždy mali nové myšlienky. Chceme dosiahnuť, aby príprava, poďakovanie, boli vždy svieže a živé. Preto sa každý deň treba na Ježiša pozeráť iným spôsobom a s novými myšlienkami*“.¹⁸

Prešov : GTF PU v Prešove, 2009, s. 70.

¹⁶ DANCÁK, F.: *Aby všetci jedno boli*. Prešov : Petra, 2007, s. 87.

¹⁷ DANCÁK, F.: Eucharistia v živote blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka. In: *Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka (1904 – 1976) v procese eurointegračného procesu*. Prešov : GTF PU v Prešove, 2009, s. 70 – 71.

¹⁸ DANCÁK, F.: *Aby všetci jedno boli*. Prešov : Petra, 2007, s. 88.

Aj v ďalšej časti tejto knihy sa venuje praktickému rozmeru úcty k Eucharistii, keď píše: „*Od kedy sa máme pripravovať a ako dlho sa máme poďakovať*“? Na túto otázku odpovedá takto: „*Je to ďaleká i bližšia príprava. Ďaleká príprava nie je nič iné, než celý náš život prežiť v posväcujúcej modlitbe. Bližšia príprava pozostáva v modlitbách, v spytovaní svedomia, v rozmyšľaní pred svätým prijímaním (pred dňom i tento deň). Už večer myslí na to, že zajtra chceš ísť na sväté prijímanie, t. j. byť prítomný na veľkej hostine. Mysli na to pri spytovaní svedomia, či môžeš pristúpiť k svätému prijímaniu? Či máš čisté svedomie? Pod čistým svedomím sa myslí, či nemáš ťažký hriech. Ak nie, potom môžeš ísť na sväté prijímanie. Večerné spytovanie svedomia, večerné modlitby, rozjímanie je takto nasmerované na zajtrajšie sväté prijímanie. Ráno nech našou prvou myšlienkou bude: dnes pristúpim k svätému prijímaniu, Ježiš príde do môjho srdca! Rozjímanie, ranné modlitby, nech budú v spojení so svätým prijímaním. Aj Svätá liturgia nech bude nasmerovaná k tomu. Keď spievaš, alebo hovoríš Pane, zmiluj sa, myslí na to, že tento Pán, ku ktorému sa s pokorou modlíš, bude onedlho v tvojom srdci. Keď počuješ slová Vezmite a jedzte..., myslí na to: Počúvam ťa, Ježišu, idem a chcem jesť tvoje Telo a piť tvoju Krv. A modlíš sa, alebo lepšie povedané, hovoríš s Ježišom ako len najlepšie vieš. Po svätom prijímaní neodchádzaj hneď! Ježiš je v tvojom srdci. Využi toto šťastie! Pokiaľ sa v tebe Eucharistia nepremení na pokrm, Kristus je v tebe ako v svätostánku na oltári. Pekne je modliť sa v prírode, pretože všade vidíš Božie stopy; krajšie je modliť sa v chráme, pretože v tvojej blízkosti žije na oltári sám Pán Boh neobyčajným spôsobom. Ale najlepšie je modliť sa po svätom prijímaní, pretože nie je v tvojej blízkosti iba na oltári, ale je v tebe, v tvojej duši, v tvojom srdci. Už ani nemôže byť bližšie k tebe! Preto aj duchovní spisovatelia hovoria, že hoci by si žil sto rokov, nenájdeš svätejší čas, ako ten, keď máš Ježiša vo svojom srdci v podobe Eucharistie*“.¹⁹

Blahoslavený biskup Vasil' Hopko upriamoval pozornosť aj na krásu a dôstojnosť mesta Eucharistie – na Boží dom.. Pripomína, že spoločenstvo sa má postarať o to, aby v chráme bolo vždy čisto a upratané. Bohoslužobné odevy a predmety majú byť udržiavané v dôstojnom poriadku. Samotný chrám má byť zvonku aj zvnútra obnovený, opravený a vymalovaný. Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať prestolu, na ktorom je svätostánok s Eucharistiou.²⁰

Vďaka týmto myšlienkam o Eucharistii i hlbokému prežívaniu každej svätej liturgie, ktorú blahoslavený Vasil' kdekoľvek slávil počas svojho života, si môžeme dnes utvoriť aspoň čiastočný obraz o jeho vysokom duchovnom profile, aj o tom, ako jasne chápal Eucharistiu, po ktorej túžil do konca svojho života: „*Je obetou vzdávania vďaka Otcovi, je dobrorečením, ktorým Cirkev vyjadruje svoju vďačnosť Bohu za všetky jeho dobrodenia, za všetko, čo vykonal stvorením, vykúpením a posvätením*“ (KKC 1360). Boh mu preto doprial tej milosti, že mohol ešte i v posledný deň svojho života sláviť Eucharistiu – v piatok ráno 23. júla 1976. Popoludní okolo 3-tej hodiny zomrel.²¹

¹⁹ HOPKO, V.: *Christos v nas*. II. Prešov, 1948, s. 9.

²⁰ BOHÁČ, V.: *Blahoslavený Vasil' Hopko a svätá božská liturgia*. Nyíregyháza, 2012, s. 20.

²¹ DANCÁK, F.: Eucharistia v živote blahoslaveného biskupa Vasila Hopka. In: *Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasila Hopka (1924 – 1976) v procese eurointegračného procesu*.

Na základe jeho teologickej tvorby, ako aj svedectiev zo života blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka, môžeme vidieť v akej úcte mal Eucharistiu a akú vážnosť pripisoval jej sláveniu. To celkom koleruje so slovami svätého Jána Pavla II., ktorý v encyklike *Cirkev žije z Eucharistie* v 52 bode píše: „Z uvedeného možno pochopiť veľkú zodpovednosť, akú majú pri slávení Eucharistie najmä kňazi, ktorým prináleží predsedáť mu in persona Christi, zaručujúc svedectvo a službu spoločenstva nielen komunite, ktorá má priamu účasť na slávení, ale aj všeobecnej Cirkvi, ktorá je povolaná vždy, keď ide o Eucharistiu. Cítim preto ako svoju povinnosť vysloviť vrúcnu žiadosť, aby sa pri eucharistickom slávení s veľkou vernosťou zachovávali liturgické predpisy. Sú konkrétnym vyjadrením autentickej ekleziálnosti Eucharistie; to je ich najhlbší zmysel. Liturgia nie je súkromným vlastníctvom ani celebranta, ani komunity, v ktorej sa tajomstvá slávia. Apoštol Pavol bol nútený obrátiť sa plamennými slovami na komunitu v Korinte pre vážne nedostatky v ich slávení Eucharistie, ktoré viedli k roztržkám (skísmata – schizmy) a vytváraniu siekaj v našich časoch by mala byť opäť objavená vernosť liturgickým predpisom a chápaná ako odlesk a svedectvo jednej a všeobecnej Cirkvi, ktorá sa stáva prítomnou pri každom slávení Eucharistie. Kňaz, ktorý slúži bohoslužbu verne podľa liturgických predpisov, a komunita, ktorá sa im prispôsobuje, tichým, no výrečným spôsobom dokazujú svoju lásku k Cirkvi.“²²

Záver

Blahoslavení biskupi Pavol Peter Gojdič OSMB a Vasiľ Hopko sú pre celú Gréckokatolícku cirkev sui iuris, ale nielen pre ňu, ale aj pre celú Cirkev a ľudí dobrej vôle na Slovensku, veľkým príkladom svojím životom, ľudskosťou, ale aj hlbokou spiritualitou, v ktorej osobitné miesto mala úcta k Eucharistii. Na základe jej poznania môžeme konštatovať, že obidvaja blahoslavení biskupi akoby „predbehli“ svojom spiritualitou a úctou k Eucharistii svoju dobu a žili ju v kontexte slov encykliky svätého Jána Pavla II., ktorý v jej 62 bode zdôraznil dôležitosť a výnimočnosť Eucharistie v živote kresťana aj v dnešnom svete týmito slovami: „Na úsvite tohto nového tisícročia sme my všetci synovia Cirkvi vyzvaní s obnoveným nadšením kráčať kresťanským životom. Aktualizácia tohto programu obnoveného nadšenia v kresťanskom živote prechádza cez Eucharistiu. Každé úsilie o svätosť, každá aktivita zameraná na uskutočňovanie poslania Cirkvi, každé napĺňanie pastoračných plánov musí čerpať potrebnú silu z eucharistického tajomstva a musí k nemu smerovať ako k svojmu vrcholu. V Eucharistii máme Ježiša, máme jeho vykupiteľskú obeť, máme jeho zmŕtvychvstanie, máme jeho dar Ducha Svätého, máme adoráciu, poslušnosť a lásku k Otcovi.“²³

BIBLIOGRAFIA:

- AABÚ v Prešove : *Vozľublený moji virnyki*, sign. č. 1059/36.
 Vozľublenýje naši virniki! Pastiersky list. In: *Blahovistnik*. Prjašev, roč. 2, 25. január 1947.
 BOHÁČ, V.: *Blahoslavený Vasiľ Hopko a svätá božská liturgia*. Nyiregyháza, 2012.

Prešov : GTF PU v Prešove, 2009, s. 74.

²² JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, bod. 60.

²³ JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003, bod. 60.

- DANCÁK, F.: Eucharistia v živote blahoslaveného biskupa Vasíľa Hopka. In: *Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasíľa Hopka (1924 – 1976) v procese eurointegračného procesu*. Prešov : GTF PU v Prešove, 2009.
- DANCÁK, F.: *Aby všetci jedno boli*. Prešov : Petra, 2007.
- HOPKO, V.: *Christos v nas*. II. Prešov, 1948.
- HROMNÍK, M. SJ.: Duchovný odkaz blahoslaveného Vasíľa Hopku. In: *Blahoslavený biskup Vasíľ Hopko (1904 – 1976)*. Zborník prednášok z vedeckej konferencie. Prešov : PETRA, 2004.
- JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia. Cirkev žije z Eucharistie*. Trnava : SSV, 2003.
- J.E.Pavel Gojdič, ČSVV. *K jeho dvadcaťročnému jubileju so dňa jep. Posväščenija*, Prjašev, 1947.
- JUDÁK, V.: *Priatelja Boží*. Bratislava : Lúč, 1995.
- LETZ, R. – ŠTURÁK, P.: Pavol Peter Gojdič, OSMB. Biskup zlatého srdca. In : LAGOVÁ, V. a kolektív.: *Smrť za mrežami*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.
- POTÁŠ, M.: *Dar lásky*. Prešov : USPO, 1999.
- ŠTURÁK, P.: *Pavol Peter Gojdič OSMB prešovský gréckokatolícky biskup (1926 – 1960)*. Prešov : GTF PU v Prešove, 2013.

Objavujme bohatstvo liturgickej katechézy

DOC. THDR. PETER TIRPÁK, PHD.

Katedra aplikovanej edukológie

Abstract: *The effect of the liturgy of the human soul is considerable. On the side, it is made visible to the eyes, in front of the world and also hidden, causing internal conversion of the one who is open to Christ in godly reverence. Such a state of conversion requires that the man must be the most sympathetic in the celebration of the liturgy, in which will listen carefully to the lyrics, contemplate a prayer on the one hand point in the liturgy of God's power and wisdom, while, on the other hand, describes the worship of man to the Creator.*

Key words: *Rite. Liturgy of St John Chrysostom. Liturgy of the Word. Liturgy of the Eucharist.*

Vzťah katechézy a liturgie

Katechéza je jednou z foriem ohlasovania Božieho slova. Jej cieľom je ohlásenou kerygmou (radostnou zvestou) oživovať vieru medzi ľuďmi a pomocou vhodného vyučovania robiť ju živou a činnou. Katechéza podobne ako evanjelizácia privádza spoločenstvá a jednotlivých kresťanov k dospelosti vo viere. Katechetická úloha v Cirkvi je veľmi široká a uskutočňuje sa v mnohých formách: súkromne alebo verejne, spontánne alebo inštitucionálne, príležitostne alebo systematicky. Má formu vyučovania, povzbudenia, svedectva, uvažovania, prorocstva a pod. V konečnom uvažovaní je ale súčasťou budovania nového života – života podľa Ducha. Profesor Taft vo svojej reflexii o *Živote v liturgii* píše, že kerygma je hlásanie radostného posolstva, aby sa vzbudila viera ako odpoveď na novú správu. Na druhej strane, písaná a opakovane ohlasovaná kerygma v liturgickom zhromaždení, ako pripomienka nášho prirnutia k radostnej zvesti vo viere, ktorá je počutá a prijatá – je anamnésis (ἀνάμνησις) – inými slovami liturgia.¹ Hlavný obsah kerygmy sa musí zhodovať s podstatou kresťanského posolstva, t.j. so základnými prvkami viery.

Jeden z dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu s názvom *Orientalium ecclesiarum* si kladie za cieľ priblížiť hĺbku bohatstva východných katolíckych cirkví tým, že pripomína ustanovizne, liturgické obrady, cirkevné tradície a spôsob života východných cirkví. Keďže tieto cirkvi vynikajú úctyhodnou starobylosťou, prejavujú sa v nich tradícia, pochádzajúca od apoštolov, sprostredkovaná cirkevnými otcami tvorí časť božsky zjaveného a nedeliteľného dedičstva univerzálnej Cirkvi.² Hneď

¹ Porov. TAFT, F. R.: *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu*. Refugium Velehrad – Roma, 2008, s. 19.

² DRUHÝ VATKÁNSKY KONCIL: *Orientalium ecclesiarum* – dekrét o východných katolíckych cirkvách (čl. 1). <http://www.kbs.sk/?cid=1118413292> (16.12.2011).

v úvode spomínaného dekrétu sa spomína termín, ktorý si vyžaduje hlbšie poznanie. Ide tu o časť, kde sa hovorí o obrade.

Vnímanie obradu – cesta k pochopeniu

Obrad je Cirkvou ustanovený poriadok verejných bohoslužieb. Je to vlastne katolicizmus taký, aký sa vyvinul v súlade s kultúrou a duchom určitých ľudí. Teda obrad to nie je len liturgia, ako sa mnohí domnievajú, ale skôr je to komplexná katolícka tradícia, v ktorej sa odráža to, ako isté spoločenstvo veriacich vníma, vyjadruje a prežíva svoj život v rámci mystického Kristovho tela. Je pravdou to, že rozmanité cirkevné obrady najlepšie spoznáme cez ich liturgiu. Veď liturgia je najdokonalejší a môžeme povedať, že aj „oficiálnym“ vyjadrením ducha, ktorý oživuje každú tradíciu. Všetky obrady sú zjednotené v Kristovej Cirkvi pod vedením rímskeho biskupa, všetky majú tie isté sviatosti, tie isté dogmy, ten istý morálny kódex. Veď aj v dekréte o východných cirkvách môžeme čítať: *„Tieto miestne cirkvi tak východné, ako aj západné, hoci sa medzi sebou odlišujú obradmi, liturgiou, cirkevnou disciplínou a duchovným dedičstvom, predsa sú rovnako zverené dušpastierskemu vedeniu rímskeho pápeža, ktorý je z vôle Božej nástupcom blaženého Petra v prvenstve nad celou Cirkvou. Preto sú miestne cirkvi rovnaké čo do dôstojnosti, takže ani jedna z nich nemá prednosť pred inými pre svoj obrad a všetky majú tie isté práva aj tie isté povinnosti, i čo sa týka hlásania evanjelia po celom svete, pod správou rímskeho pápeža.“*³ Môžeme akoby doplniť Druhý vatikánsky koncil, že rozdiely medzi jednotlivými cirkvami či obradmi sú iba v spôsobe zdôrazňovania, keď každý obrad zvyrazňuje odlišné hľadisko spoločnej tradície.

Svätý Otec vo svojom apoštolskom liste charakterizuje východného kresťana ako človeka, ktorý má vlastnú metódu ako vnímať a chápať svoj vzťah k Spasiteľovi, a preto aj pôvodný spôsob tento vzťah žiť. V charakteristike podstatných rysov spirituálnej a teologickej tradície pokračuje Svätý Otec pomocou dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu o ekumenizme: *„Všeobecne je známe, s akou láskou slávia východní kresťania liturgické slávnosti, najmä slávnosť Eucharistie, tohto prameňa života Cirkvi a záruky budúcej slávy, pri ktorej veriaci majú, zjednotení so svojím biskupom, prístup k Bohu Otcovi skrze Syna, vtelené Slovo, ktorý trpel a bol oslávený, v zoslaní Ducha Svätého, a tak dosahujú spoločenstvo s Najsvätejšou Trojicou, pričom sú účastní hodov lásky.* Teda ak chceme rozprávať o východnom obrade, nemôžeme rozprávať iba o odlišnom spôsobe slúženia svätej liturgie, ale ide tu o niečo viacej. Jedná sa o „špeciálne dedičstvo“ s vlastnými sviatkami a pôstmi, sviatkami... Je to napr. aj pobožnosť k Matke Božej bez ruženca, modlitba ku svätým bez novény, modlitba pred Eucharistiou bez vystavenia alebo požehnanja... Je to skrátka iný „duch“ a iný „temperament“. Podobne túto skutočnosť osobitosti ducha a temperamentu vníma aj Kongregácia pre východné cirkvi, ktorá v jednom zo svojich dokumentov píše, že východné cirkvi si zachovali nielen biblickú symbolickú teológiu, ktorá bola od dávna vysvetľovaná otcami Cirkvi, ale taktiež texty, ktorých duch zachováva v bohatých a skutočne pôsobivých formulách zmysel bohoslužby ako nepretržitej doxoló-

³ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: *Orientalium ecclesiarum* – dekrét o východných katolíckych cirkvách (čl. 2). <http://www.kbs.sk/?cid=1118413292> (16.12.2011).

gie, a ako prosbu o odpustenie a ustavičnú epiklézu, v ktorej Svätý Duch prichádza s mocou.⁴

Liturgia ako prejav obradu

Gréckokatolícka cirkev je súčasťou Katolíckej (všeobecnej) cirkvi. Je špecifická svojím východným byzantským *obradom*, to znamená vonkajším usporiadaním bohoslužieb, spiritualitou, teológiou, vlastným cirkevným právom a historickým a kultúrnym dedičstvom. *Byzantský obrad* je liturgický obrad, ktorý používajú kresťanské cirkvi, ktoré majú svoj pôvod v konštantínopolskej tradícii. Vyznačuje sa značným dôrazom na slávnosť služby. Spev má pri slávení prednosť pred jednoduchým recitovaním bohoslužobných textov. Špecifikom byzantského obradu je, že pri bohoslužbách nepoužíva hudobné nástroje a využíva iba ľudský hlas. Medzi bohoslužby byzantského obradu patria napríklad večiereň a utiereň. Usporiadanie chrámu v byzantskom obrade je tiež špecifické. Dominantným prvkom je v ňom ikonostas (ikony – obrazy, ktoré oddeľujú loď od svätyne a vyjavujú udalosti zo života Krista, Bohorodičky a zobrazujú svätých ako aj starozákonné výjavy, v ktorých sa zobrazujú dejiny spásy.) K ďalším osobitnostiam byzantského obradu patria aj sviatky počas liturgického roka a pôstna disciplína. Byzantský obrad je jedným zo siedmich východných obradov: arménsky, asýrsky (tiež chaldejský alebo východosýrsky), byzantský, etiópsky, koptský, maronitský, západosýrsky (niekedy tiež sýrsky).

Centrom kresťanského kultu východného (byzantského obradu) je slávenie božskej liturgie. Titul božská liturgia uvádzaný v CCEO nie je nijako výlučný. Najmä v cirkvách gréckeho pôvodu, ale aj v iných tradíciách sa používa spolu s inými, ako sú žertva, posvätenie, tajomstvá, obeta alebo dar, Eucharistia alebo vďakvyzdanie, lámanie chleba a iné. Teda liturgia z gr. *λειτουργία* (leitourgía) je vo svojej podstate verejná služba, ktorá je tu pre ľud. Hoci tieto termíny pripomínajú skôr sviatosť tela a krvi nášho Pána, označujú aj slávenie v jeho celistvosti, rozčlenené na dve časti, pričom prvá je sústredená na Božie slovo a druhá na eucharistický obrad. Koncilová konštitúcia *O posvätnéj liturgii* nás učí, že Kristus je prítomný vo svojom slove, keďže je to on, ktorý hovorí, keď sa v Cirkvi číta Písmo.⁵ Ďalej dodáva, že kázeň je doplňujúcou časťou liturgického úkonu a nalieha, aby sa konala verne a správnym spôsobom. Pritom nech sa čerpá v prvom rade zo zdrojov Svätého písma a liturgie, aby sa ohlasovali podivné Božie diela v dejinách spásy. Bohatstvo druhej časti božskej liturgie, obzvlášť prijímania, ktoré ju korunuje, je nádherne vyjadrené slovami Mikuláša Kabasilasa: *„Tak dokonalé je toto tajomstvo, tak úžasne vyvýšené nad všetky ostatné sväté obrady, že vedie k vrcholu všetkých dobier. Tu je konečný cieľ každej ľudskej túžby. V ňom dosahujeme samého Boha a Boh sa s nami spája v najdokonalejšej jednote. Ved' nebolo možné, aby sme my vystúpili do účasti na jeho dobrách, je to on, ktorý zostúpil až k nám a prežíva naše postavenie, a tak úzko sa spája s touto prijatou prirodzenosťou, že keď nám dáva telo a krv, ktorú od nás prijal, dáva nám seba*

⁴ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví. Vatikán : Libreria editrice Vaticana, 1998, s. 11.

⁵ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Sacrosanctum concilium* (7). Rím : SÚSCM, 1968.

samého. Takže zatiaľ čo prijímame ľudské telo a krv, prijímame do duše Boha, Božie telo nemenej ako ľudské telo, Božiu krv a dušu, Božiu myseľ a vôľu nie menej ako ľudskú“.⁶ Prostredníctvom Krista máme prístup k Otcovi a iba v spojení s Kristom nadobúda naša modlitba a obeta cenu a hodnotu. Liturgické úkony, ktoré sú vlastné každému obradu, nie sú len úkonom jednotlivca, ale úkonom celého cirkevného spoločenstva. Potvrďuje to aj konštitúcia o posvätnnej liturgii, v ktorej sa píše, že „*duhovní pastieri sa majú horlivo a trpezlivo usilovať o liturgickú formáciu a vnútornú i vonkajšiu aktívnu účasť veriacich, primeranú ich veku, povolaniu, spôsobu života a stupňu náboženskej vyspelosti, čím plnia jednu z hlavných úloh verného správcu Božích tajomstiev. A svoje stádo majú v tomto viesť nielen slovom, ale aj príkladom.*“⁷ V tejto úlohe dušpastierov (v kontexte výchovy vzťahu k liturgii) dozrieva tiež ten fakt, že každodenná bohoslužba viacerými spôsobmi a v rozmanitých momentoch buduje z tých, ktorí sú v Cirkvi, svätý chrám Pánov.

Liturgia sv. Jána Zlatoústeho – prejav moci v slove

Eucharistická obeta je podľa vyhlásenia Druhého vatikánskeho koncilu „*zdrojom a vrcholom celého kresťanského života.*“⁸ Práve východné cirkvi sú známe tým, že si vždy zachovávali prvenstvo bohoslužby, ktorá bola pre nich vrcholom kresťanského života. A to pretrvávalo už od čias cirkevných otcov. Na bohoslužbe bol vždy priestor na katechézu, náboženské učenie, ohlásenie a komentovanie slov zo Svätého písma a miesto mala aj príprava katechumenov, ktorí sa pripravovali na prijatie iniciačných sviatostí. Z toho sa dá usúdiť, že naozaj v bohoslužbe bol zahrnutý a sústredený život Cirkvi. Nastali aj také obdobia, kedy život východných cirkví bol obmedzený iba na slávenie bohoslužby a ostatná pastorálna a duchovná činnosť zaostávala. Dôvodom takéhoto počínania boli nepriateľské režimy, ktoré prenasledovali východné cirkvi. Ale aj napriek tomu, základným posilňovaním viery pre východného kresťana bola práve bohoslužba.

Liturgia, ktorú slávime dnes, je výsledkom Tradície. Niektoré jej prvky siahajú až do najstarších čias života Cirkvi, ba dokonca až do obdobia apoštolov. Modlitba Cirkvi sa však vyvíjala a stále vyvíja, hoci nebadane, na základe živej Tradície. Preto môžeme povedať, že Tradícia, ktorá bola prijímaná, strážená, ďalej odovzdávaná a hlavne potvrdená, vedená a osvetľovaná Svätým Duchom, nás spája s obdobím apoštolov a potvrdzuje vierohodnosť slávenia bohoslužby. Primárnou podmienkou života, ktorý túži rásť podľa Ducha, je obrátenie. Ono je aspektom, čo charakterizuje celú kresťanskú existenciu. Mnohí duchovní spisovatelia budovali svoj život podľa tejto teologickej súradnice, ktorá nachádza v liturgických textoch početný výskyt.⁹

V predložennom príspevku sa chcem zaoberať vybranými časťami textov z liturgie svätého Jána Zlatoústeho, ktorých vnímanie človeka disponuje k vnútornému

⁶ KABASILAS, N.: *Život v Kristovi*, IV, 10. 26

⁷ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Sacrosanctum concilium* (19). Rím : SÚSCM, 1968.

⁸ DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Lumen gentium* (11). Rím : SÚSCM, 1968.

⁹ AUGÉ, M.: *Liturgická spiritualita*. Trnava : Dobrá kniha, 2001, s. 74.

zamýšľaniu sa a následnému obráteniu, pričom sa budem opierať o zložky troch základných častí liturgie:

- proskomídia
- liturgia katechumenov (liturgia slova)
- liturgia verných (liturgia Eucharistie)

Proskomídia

Názov proskomídia pochádza z gréckeho slova *Προthesis (Prothesis)*, čo znamená úmysel, teda v našom prípade príprava, ktorou kňaz v samostatnom obrade pred liturgiou pripravuje dary – chlieb a víno – k premeneniu na svätej liturgii. Pôvod proskomídie pochádza z ranokresťanského obradu, kedy veriaci prinášali do chrámu rôzne dary. Nad týmito darmi sa biskup alebo kňaz modlil a spomínal pritom mená ľudí, ktorí ich do chrámu doniesli. Pozostatok tejto starobylej praxe rezonuje v doteraz používanej modlitbe na záver proskomídie:

„Bože, Bože, ty si celému svetu poslal za pokrm nebeský chlieb, nášho Pána a Boha Ježiša Krista, Spasiteľa, Vykupiteľa a Dobrodincu, ktorý nás požehnáva a posväcuje. Ty sám požehnaj tieto dary a prijmi ich na svoj nebeský žertveník. Pamätaj, dobrý a láskavý Pane, na tých, čo ich priniesli, aj na tých, za ktorých sú prinesené a nás zachovaj neodsúdených pri posvätnom konaní tvojich božských tajomstiev.“¹⁰

Liturgia katechumenov

Hlavnou náplňou liturgie katechumenov je ohlásenie Božieho slova. Ježiš Kristus k nám prichádza v podobe slova a prihovára sa k nám aj cez homíliu. Táto časť liturgie začína úvodným zvolaním *„Požehnané kráľovstvo Otca i Syna i Svätého Ducha teraz i vždycky i na veky vekov“* a končí malou ekténiou a druhou modlitbou veriacich pred Cherubínskym hymnom. Týmito slovami (*Požehnané kráľovstvo...*) kňaz ohlasuje začiatok svätej liturgie. Prostredníctvom vtelenia Syna bolo svetu objasnené tajomstvo Najsvätejšej Trojice. Z tejto príčiny predchádza a prežaruje začiatok všetkých úkonov trojičné zvolanie. Pre prítomný veriaci ľud je to výzva, aby sa odpútal od všetkého a preniesol sa do kráľovstva Najsvätejšej Trojice. Liturgia katechumenov vznikla pod vplyvom starozákonnej synagogy. Židia sa schádzali do synagógy v každú sobotu na modlitby, spevy, žalmy, čítania a výklad Svätého písma. Aj Ježiš sa so svojimi apoštolmi zúčastňoval týchto sobotňajších obradov (porov. Lk 4, 16–21). Prví kresťania prevzali túto bohoslužbu a dali jej vlastný zmysel a náplň. Liturgia katechumenov pripravuje zhromaždenie na druhú časť svätej liturgie a to na Eucharistiu.¹¹

Malý vchod

Malým vchodom sa nazýva sprievod s Evanjeliárom okolo oltára za účasti duchovenstva, ktoré slávi liturgiu. Obchádza sa oltár, a to proti smeru hodinových ručičiek a vychádza sa severnými dverami ikonostasu pred kráľovské dvere. Koná sa

¹⁰ SVÄTÁ BOŽSKÁ LITURGIA NÁŠHO OTCA SV. JÁNA ZLATOÚSTEHO. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998.

¹¹ Porov. GOGOL, N.V.: *Rozjímaní o božské liturgii*. Velehrad : Refugium, 1996, s. 26-27.

počas spevu tretej antifóny. Malý vchod symbolizuje začiatok verejného účinkovania Ježiša Krista, ktorý prichádza, aby sprostredkoval svoju náuku. Kňaz, ktorý v rukách prenáša Evanjeliár, vychádza tzv. severnými (diakonskými) dvermi a zastavuje sa pred kráľovskými dverami, pričom sa potichu modlí modlitbu:

„Vládca, Pane a Bože náš, ty si na nebesiach ustanovil zbory anjelov i archanjelov, aby slúžili tvojej sláve. Pripoj k nášmu vchodu sprievod svätých anjelov, aby sme ti spolu s nimi slúžili a velebili tvoju dobrotu. Lebo tebe patrí všetka sláva, česť a poklona, Otcu i Synu i Svätému Duchu, teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.“

Výzva kňaza „*Premúdrosť*“ naznačuje, že Božie slovo je večná Múdroosť, ktorá prišla svetu na známosť prostredníctvom evanjelia a výzva „*Stojme úctivo!*“ znamená, aby veriaci sa vzchopili, povstali zo svojej lenivosti, zo svojho nedbalého stavu. A zhromaždený ľud povstáva na duchu, keď vzyva so zborom: „*Podte, pokloňte sa a padnime pred Kristom. Spas nás, Synu Boží, obdivuhodný vo svojich svätých, tebe spievame: Aleluja.*“

Modlitba pred čítaním evanjelia

Kňaz počas spevu veršov a aleluja okiada chrám podľa poriadku, potom sa postaví pred svätú trapézu a pred čítaním evanjelia sa modlí modlitbu:

„Láskyplný Pane, rozsviet v našich srdciach neuhasiňajúce svetlo tvojho božského poznania a otvor náš duchovný zrak, aby sme chápali tvoju evanjelióvu náuku. Vlož do nás bázeň pred tvojimi prikázaniami, aby sme premáhali žiadosti tela, viedli duchovný život a vo všetkom zmyšľali a konali tak, ako sa to páči tebe. Veď ty si svetlo našich duší a tiel, Kriste Bože, a my ti vzdávame slávu i tvojmu Otcovi, ktorý nemá počiatku, s tvojím presväтым, dobrým a životodarným Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.“

V tejto modlitbe kňaz prosí Boha, aby osvietil mysle všetkých prítomných veriacich svetlom Božej rozumnosti, aby sa tak prítomní stali múdrymi v poznaní evanjeliových tajomstiev. Aby umiestnil do ich srdc bázeň a nábožnosť k zákonu, aby odvrhli telesné túžby a žili život duchovne, aby mysleli a konali iba skutky, ktoré sú milé Bohu. Simeón Solúnsky vysvetľuje, prečo sa najprv číta čítanie zo Skutkov apoštolov alebo z Listov takto: „*Samotné čítanie svätého evanjelia označuje zvestovanie posolstva svätými apoštolmi na celom svete. Preto sa najprv čítajú apoštolské listy alebo ich skutky, potom sväté evanjelium, lebo najprv boli učenici poslaní a potom obišli celý svet, ohlasujúc blahozvest.*“

Liturgia verných (liturgia Eucharistie)

Liturgia verných sprítomňuje život Ježiša Krista. Predstavuje nám tajomstvo nášho vykúpenia, Poslednú večeru, utrpenie, smrť, pochovanie, slávne vzkriesenie a nanebovstúpenie Pána. Tu sa uskutočňuje Eucharistia, živý vzkriesený Kristus, ktorý je prítomný medzi nami pod spôsobmi chleba a vína. Teda náplňou liturgie verných je tajomná nadprirodzená premena chleba a vína na telo a krv Ježiša Krista. Tým sa však Eucharistia nekončí. Premena má pokračovať v tých, ktorí prijímajú telo a krv Krista „*na občerstvenie duše, na odpustenie hriechov, na spoločenstvo vo [...] Svätom Duchu, na uskutočňovanie nebeského kráľovstva, na posilnenie dôve-*

ry“ v Boha, „*nie na súd alebo odsúdenie.*“ Východný teológ Mikuláš Kabasilas hovorí o kráse tohto veľkého tajomstva:

„Tak dokonalé je toto tajomstvo, tak úžasne vyvýšené nad všetky ostatné sväté obrady, že vedie k vrcholu všetkých dobier. Tu je konečný cieľ každej ľudskej túžby. V ňom dosahujeme samého Boha a Boh sa s nami spája v najdokonalejšej jednote. Ved' nebolo možné, aby sme my vystúpili do účasti na jeho dobrách, je to on, ktorý zostúpil až k nám a prežíva naše postavenie, a tak úzko sa spája s touto prijatou prirodzenosťou, že nám dáva telo a krv, ktorú od nás prijal, dáva nám seba samého. Takže zatiaľ čo prijímame ľudské telo a krv, prijímame do duše Boha, Božie telo nie menej ako ľudské telo, Božiu krv a dušu, Božiu myseľ a vôľu nie menej ako ľudskú.“

Veľký vchod

Veľkým vchodom sa nazýva sprievod, ktorý sa koná po zaspievaní prvej polovice Cherubínskej piesne. Vtedy kňaz slávnostne prenáša pripravené dary – chlieb a víno zo žertveníka cez severné dvere na oltár.

Pri pohľade na Kráľa nad všetkými neseného v pokornej podobe baránka, ležiacoho na diskose ako na štíte, obkoleseného nespočetne veľkým množstvom neviditeľných vojsk a hodnostárov, skláňajú všetci pokorne hlavy. Pred kráľovskými dverami sa celý sprievod zastavuje. Kňaz využíva tento okamih, aby spomenul pred Bohom mená všetkých kresťanov a začína tými, ktorí dostali najťažšiu povinnosť, lebo majú zodpovednosť nielen za spásu svojej duše, ale aj za spásu duší ostatných veriacich. V prvom rade prosí Boha, aby si spomenul vo svojom kráľovstve na pápeža, na ktorého pripadá najväčšia zodpovednosť za všetkých veriacich, potom na biskupa, na kňazov, diakonov, rehoľníkov, na tých, ktorí spravujú a ochraňujú krajinu, na zakladateľov a dobrodincov chrámu i na všetkých prítomných kresťanov.

Dary kňaz prenesie na oltár, ktorý symbolizuje kríž a hrob Spasiteľa. Kňaz zloží prikrývku z čaše a z diskosa a uloží ich vedľa čaše. Symbolika prikrývok sa mení v zmysle vývoja udalostí života Ježiša Krista. Väčšia prikrývka symbolizuje pohrebnú plachtu, do ktorej bolo zavinuté mŕtve telo Kristovo a menšia prikrývka symbolizuje šatku, ktorú mal Ježiš na hlave. Obetné dary prikrýva kňaz vrchnou prikrývkou – vozduchom. Vozduch tu symbolizuje kameň na hrobe Ježiša Krista.

Eucharistický dialóg (začiatok anafory)

Po skončení vyznania viery kňaz (resp. diakon) spieva: „*Stojme dôstojne a v bázeni vnímajme, aby sme v pokoji prinášali sväté vďakyvzdávanie.*“ Týmito slovami sa začína eucharistický dialóg a zároveň sa začína takzvaná *anafora* (z gr. *ἀναφορά*). Anafora je názov pre eucharistickú modlitbu, ktorej podstatou je vďakyvzdanie nášmu Bohu za jeho stvoriteľskú a spasiteľnú činnosť, za jeho prozreteľnosť, sprítomnenie ustanovenia Eucharistie slovami ustanovenia, epikléza, spomienka na živých ako aj na mŕtvych a obetovanie svätej liturgie za nás.

Samotná výzva („*Stojme dôstojne...*“) nabáda veriacich, aby predstúpili pred Boha ako sa patrí, so smelosťou ducha, oslavujúceho Boha, so znovuzískanou harmóniou pokoja v srdci, lebo bez pokoja nie je možné povzniesť sa k Bohu. A ako odpoveď na túto výzvu celý chrám prináša „obetu chvály“: „*Milosť pokoja, žertvu chvály.*“ Tieto

slová objasňujú, z čoho má pozostávať naše vďakyvzdávanie, a to z darov spoločenstva, vzájomnej lásky a z obety chvály, prinášanej na Božiu slávu.

Ďalej kňaz zvolá: *„Milosť nášho Pána Ježiša Krista a láska Boha Otca i spoločenstvo Svätého Ducha nech je s vami všetkými.“* Tieto slová sa zhodujú so slovami apoštola Pavla, ktorými v rôznych obmenách začína a končí svoje apoštolské listy (porov. Rim 1, 7; 1 Kor 1, 3; 2 Kor 13, 13). Kňaz, aby pripomenul Spasiteľa, pozdvihuje oči k nebu a zvoláva: *„Hore srdcia.“* A každý, kto je v chráme,¹² by sa mal zamýšľať nad tým, čo sa má stať, že v tomto okamihu Boží Baránok ide, aby sa dal za každého zabiť, že božská krv samého Pána sa vlieva do kalicha na očistenie veriacich, a že sa všetky nebeské sily spojili s kňazom a modlia sa za neho. Ľud obracia svoje srdcia od zeme k nebu, od tmy ku svetlu a zvoláva: *„Máme ich u Pána.“* Hore srdcia môžeme mať tiež preto, že to „hore“, ako určenie miesta „neba“, je v nás samých, medzi nami, že nám zostalo vrátené a ustanovené pre nás, ako miesto domova, ktoré nám pripravil Otec.¹³

Kňaz opäť oslovuje veriacich zvolaním: *„Vzdávajme vďaky Pánovi.“* Je to skrátené vďakyvzdávanie, ktoré vykonal Ježiš Kristus pri Poslednej večeri. Ľud slovami: *„Je dôstojné s správne...“* potvrdzuje, že je to naozaj tak, aby vzdával vďaky Bohu za každé Božie dobrodenie. Modlitba vďaky je výzvou k radostnej službe Bohu počas nášho života tu na zemi. Kňaz sa počas spevu ľudu modlí modlitbu vďakyvzdávania, v ktorej sú tri základné motívy a to oslava Božej vznešenosti a všemohúcnosti, poďakovanie za dielo stvorenia sveta a poďakovanie za vykúpenie ľudského pokolenia. Modlí sa: *„Naozaj je dôstojné a správne ospevovať ťa a zvelebovať, chváliť ťa a vzdávať ti vďaky, i klaňať sa ti na každom mieste tvojho panovania, lebo ty si Boh nevýslovný, večný si a nemeniteľný, ty i tvoj jednorodený Syn i Duch tvoj Svätý. Ty si nás z nebytia priviedol k bytiu a tých, čo padli, znova si pozdvihol a neprestajne si konal všetko, aby si nás voviedol do neba a daroval nám svoje budúce kráľovstvo. Za toto všetko vzdávame vďaky tebe i tvojmu jednorodenému Synovi i Svätému Duchu, za všetky dobrodenia, ktoré sa nám dostali, známe i neznáme, zjavné i skryté. Velebíme ťa aj za túto službu, ktorú si sa rozhodol prijať z našich rúk, hoci ťa obklopujú tisíce archanjelov a desaťtisíce anjelov, šestorokridlí, mnohoolí a na perutiach sa vznášajúci cherubíni a serafíni. Táto modlitba má nesmierne veľkú hĺbku a je potvrdením toho, že Boh si naozaj zaslúhuje najväčšiu chválu a vďaku, akú mu dokážeme dať, lebo on vykonal v živote každého jedného z nás to, čo nikto iný. On nás priviedol z nebytia k bytiu cez svoje sebadarovanie, a aj keď znova a znova padáme do svojich hriechov, pozdvihuje nás a neprestajne robí všetko preto, aby vovádzal všetkých kresťanov do neba a daroval nám svoje budúce kráľovstvo. Boh nepotrebuje našu liturgiu. On má okolo seba tisíce archanjelov a desaťtisíce anjelov, vznášajúcich sa cherubínov a serafínov, ktorí ho neprestajne oslavujú, zvelebujú, klaňajú sa mu. Ale Boh prijíma aj túto našu službu takú, aká je.“*

¹² SLIVKA, D.: Posvätné miesta v Izraeli – Jeruzalemský chrám a chrámová hora. In: *Dom Pana*. XIX. Miedzynarodowe seminarium sacrum i przyroda. Kraków - Prešov : Uniwersytet Papieski Jana Pawła II W Krakowie, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. s. 131 - 142.

¹³ Porov. SCHMEMANN, A.: Eucharistia – misterium królestva. Białystok : Orthdruk, 1997, s. 130.

Anamnéza a epikléza

V modlitbe anamnézy (z gréckeho slova *ἀνάμνησις*), čo znamená sprítomnenie, resp. spomienka, kňaz pripomína odkaz Ježiša Krista, aby sa na jeho pamiatku prinášala eucharistická obeta. Anamnéza pochádza z apoštolských čias. Je doplnením, rozvinutím a pokračovaním eucharistickej modlitby premenenia. *„Pripomínajúc si toto spasiteľné prikázanie a všetko, čo sa pre nás stalo: kríž, hrob, vzkriesenie na tretí deň, vystúpenie na nebesia, zasadnutie po pravici a druhý a slávny príchod.“* Eucharistia nie je spomienkou, ale je sprítomnením tej istej obety, ktorú krvavým spôsobom raz a navždy priniesol za nás všetkých Ježiš Kristus – náš Spasiteľ.

Názov epikléza pochádza z gréckeho slova *ἐπίκλησις*, čo znamená privolávanie, vyzývanie a vo všeobecnosti znamená vyzývanie Svätého Ducha na predložené eucharistické dary chlieb a víno. Epikléza je pokračovaním Kristových slov ustanovenia Eucharistie a anamnézy. Kňaz sa počas nej modlí:

„Prinášame ti túto duchovnú a nekrvavú službu, vyzývame, prosíme a úpenlivo ťa žiadame: Zošli svojho Svätého Ducha na nás i na tieto predložené dary.“ „A učíš tento chlieb drahocenným telom tvojho Krista.“ „A čo je v tejto čaši, drahocennou krvou tvojho Krista.“ „Premeň ich Duchom tvojím Svätým.“ „Nech sú prijímajúcim na občerstvenie duše, na odpustenie hriechov, na spoločenstvo v tvojom Svätom Duchu, na posilnenie dôvery i teba, nie na súd alebo odsúdenie.“

Sv. Ján Zlatoústý hovorí: To, že sa predložené dary stávajú Kristovým telom a jeho krvou, nespôsobuje človek, ale sám Kristus, ktorý bol za nás ukrižovaný. Kňaz, ktorý ho predstavuje, vyslovuje tieto slová, ale ich účinnosť a milosť sú od Boha.¹⁴

Modlitba pred lámaním chleba

Kňaz sa modlí týmito slovami: *„Pane Ježišu Kriste, Bože náš, zhladni na nás zo svojho svätého príbytku, z prestola slávy tvojho kráľovstva. Príď a posväť nás. Ty tróniš na výsostiach s Otcou a tu s nami neviditeľne prebývaš. Ráč nám svojou štedrou rukou podať svoje prečisté telo a presvätú krv a skrze nás aj všetkým ľuďom.“*

Slúžiaci kňaz sa v tejto modlitbe obracia s prosbou na Pána všetkých vekov, Ježiša Krista, aby od neho dostal požehnanie na začatie eucharistickej večere. Prosi ho, aby sám Pán prišiel a podal mu Eucharistiu a skrze neho aj všetkým, ktorí pristúpia k prijatiu Eucharistie. Príchodom Ježiša Krista je posvätenie každého človeka. On je tým, ktorý očisťuje duše od hriechných návykov a svetských starostí.

Lámanie eucharistického chleba a zmiešavanie

Lámanie chleba má svoj pôvod v Poslednej večeri. Ježiš Kristus lámal chlieb a dával každému zo svojich učeníkov, ktorí s ním boli pri tejto večeri (porov. Mt 26, 26). U Židov sa začínala každá večera, každé stolovanie lámaním chleba. Tento zvyk zachoval aj Ježiš Kristus pri Poslednej večeri, keď ako otec rodiny lámal chlieb a rozdeľoval ho medzi svojich učeníkov. V súčasnosti lámanie chleba koná kňaz ako zástupca Boha na zemi. Pozorne a s bážňou láme svätý chlieb na štyri časti. Pritom sa modlí: *„Láme a rozdeľuje sa Baránok Boží, láme sa a nedelí, ustavične sa požíva, ale nikdy ho neubúda a prijímajúcich posväcuje.“* Týmto lámaním sa neláme samotné

¹⁴ Porov. KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI. Trnava : SSV, 1999, čl. 1375.

telo Krista, lebo na ňom nebola zlomená žiadna kosť (porov. Jn 19, 36). I v najmenšej čiastočke je prítomný celý Kristus, rovnako ako v každom úde tela človeka je prítomná tá istá duša, nerozdelená a celistvá. Časti Baránka kladie kňaz na diskos v tváre kríža. Časť s označením *IC* (Ježiš) potom vloží do čaše, časť s označením *XC* (Kristus) rozdelí pre kňazov a diakonov, a časti s označením *NI* a *KA* (víťaz) sú pre prijímajúci ľud.

Po rozdelení Baránka na štyri časti časť s označením *IC* vkladá kňaz do čaše a pritom vyslovuje slová: „*Plnosť Svätého Ducha.*“ Vtedy nastáva spojenie tela a krvi Ježiša Krista. Zaujímavý je tu názor niektorých teológov, ktorí tvrdia, že toto spojenie symbolizuje vzkriesenie Ježiša Krista, lebo v tomto momente sa spája telo s dušou Kristovou. Súčasní teológovia sú toho názoru, že obrad spojenia Darov s vyslovením predpísaných slov poukazuje, že sväté Dary sú „*plnosťou Svätého Ducha.*“ To znamená, že tieto Dary zahŕňajú v sebe „plnosť Božej priazne, Božej milosti a plnosť darov Svätého Ducha. Teda tieto slová poukazujú na milostiplné pôsobenie Svätého Ducha a dôsledky posvätených Darov v životoch veriacich, prijímajúcich Sväté Dary. Svätá Eucharistia sa tak stáva prameňom a studnicou Božej milosti pre veriacich.“

Užívanie teploty

Tento obrad užívania teploty je charakteristický iba pre byzantský obrad. Nasleduje hneď po vložení eucharistického chleba. Pozostáva z vlievania teplej vody do čaše po spojení svätých Darov. Kňaz pritom hovorí: „*Nech je požehnaná horlivosť tvojich svätých, teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.*“ Čo sa týka symboliky obradu teploty je viacej výkladov:

- teplota sa vlieva do čaše, aby naznačila životodarnú silu vody, ktorá vytekla spolu s krvou z boku Spasiteľa, ktorá obmýva naše hriechne rany;
- teplota sa vlieva do čaše, aby prijatím svätých Darov sme mali pocit, že prijímame naozaj živého Ježiša Krista;
- teplota, ktorá sa vlieva do čaše, symbolizuje zoslanie Svätého Ducha na apoštolov. Samotné teplo je symbolom ohnivých jazykov, v podobe ktorých zostúpil Svätý Duch na apoštolov;
- teplota je tiež symbolom Cirkvi, ktorá prijíma Svätého Ducha skrze prijatie svätých Darov;
- teplota je symbol lásky a horúcej viery, s akou majú veriaci pristúpiť k prijímaniu.

Na základe vyhlásenia hierarchov na spoločnom kňazskom dni 21. januára 1998 sa však prijala dohoda, že „*teplota sa nebude používať*“¹⁵. Súčasná prax však ukazuje na isté nezrovnalosti vzhľadom na toto nariadenie.

Záver

Liturgia je slávením veľkého tajomstva našej spásy, ktorá bola dokonaná v Pasche Ježiša Krista, v jeho poslušnosti k nebeskému Otcovi a v slávnom zmŕt-

¹⁵ Porov. *Úpravy pre slávenie svätej liturgie v Prešovskej eparchii a Košickom exarcháte (12.11.1997)*, č. 23, b. 5. Tieto úpravy boli schválené Spoločnou liturgickou komisiou pod predsedníctvom Mons. Jána Hirku a Mons. Milana Chautura.

vychvstání nášho Pána. Slávenie sa uskutočňuje skrze pôsobenie Svätého Ducha. Liturgia je univerzálny kult. Nie je len udalosťou spoločenstva na určitom mieste, ale je tiež kultom otvoreného neba, čiže je zjednotením neba a zeme na oslave Spasiteľa. Sláviť Eucharistiu znamená vstúpiť do oslavy Boha, ktorá je obklopená nebom a zemou. Liturgia je „činnosť“ úplného Krista. Tí, čo ju teraz slávia vnímaním jej textov, sú už akoby v nebeskej liturgii, kde nám Svätý Duch a Cirkev dávajú účasť na prijímaní tajomstva spásy.¹⁶ V konečnom dôsledku treba tiež uznať, že liturgia sa nesnaží iba o odovzdávanie kultúrneho dedičstva – ako to neraz máme možnosť vnímať pri slávení liturgie v cirkevnoslovanskom jazyku – ale v aktívnom slova zmysle chce vychovávať, a to podnecovaním účastníkov, aby dokázali texty liturgie konfrontovať s vlastným životom a cítili tak moc i prítomnosť Krista, ktorý je ten istý včera, dnes i na veky.¹⁷

BIBLIOGRAFIA:

- AUGÉ, M.: *Liturgická spiritualita*. Trnava : Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-341-0.
- CLERC, P.: *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-453-9.
- DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Lumen gentium*. Rím : SÚSCM, 1968.
- DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Orientalium ecclesiarum*. <http://www.kbs.sk/?cid=1118413292>
- DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánskeho koncilu: *Sacrosanctum concilium*. Rím : SÚSCM, 1968.
- GOGOL, N.V.: *Rozjímání o božské liturgii*. Velehrad : Refugium, 1996. ISBN 80-901957-7-6.
- KABASILAS, N.: *Život v Kristovi*, IV, 10. 26
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ Cirkvi. Trnava : SSV, 1999. ISBN 80-7162-259-1.
- KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ Cirkvi: Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví. Vatican : Libreria editrice Vaticana, 1998.
- SCHMEMANN, A.: *Eucharystia – misterium kráľovstva*. Białystok : Orthdruk, 1997. ISBN 83-85368-40-X.
- SLIVKA, D.: Posvätné miesta v Izraeli – Jeruzalemský chrám a chrámová hora. In: *Dom Pana*. XIX. Miedzynarodowe seminarium sacrum i przyroda. Kraków – Prešov : Uniwersytet Papieski Jana Pawla II W Krakowe, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. s. 131 – 142. ISBN 978-83-7438-281-63
- SVÄTÁ BOŽSKÁ LITURGIA NÁŠHO OTCA SV. JÁNA ZLATOÚSTEHO. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998. ISBN 80-88902-03-7.

¹⁶ Porov. KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ Cirkvi. Trnava : SSV, 1999, čl. 1136-1139.

¹⁷ Porov. CLERC, P.: *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2002, s. 11.

Intrapersonálny kajúci rozmer v Liturgii svätého Jana Zlatoústeho

THLIC. MARTIN TKÁČ, PHD.

Katedra aplikovanej edukológie

Abstract: This paper analyzed eucharistic liturgic communion from its personal dimension. The first point was the thought that man becomes the Christ's component part and enters to the church by christening. This is the start for the life of christian. He needs to improve this unity. Christian has to come to eucharistic communion. This essay pointed on the importance of personal and social dimension of St. John Chrysostom's liturgy. The presented paper studied intrapersonal dimension in a more detail.

Key words: Liturgy. Praise and Giving Thanks. Penitent Aspect. Profession of Faith.

Úvod

Prijatím iniciačných tajomstiev sa človek naštepil na Krista ako na osobu ale zároveň aj do jeho mystického tela, ktorým je Cirkev. Naštepnenie na Krista v krste znamená aj to isté ako vstúpiť do Cirkvi.¹ Stáva sa novým stvorením ako to opisuje svätý apoštol Pavol vo svojich listoch porov. napr. Rim 8,21; 2Kor 5,17; Gal 6,15; Ef 2,15; 4, 24; Kol 3,10. Toto nové stvorenie žije v cirkevnom spoločenstve, v ktorom sa zároveň uskutočňuje i prežíva spoločenstvo s Kristom² ako osobným Pánom, ale aj jeho mystickým telom. Toto dvojaké a predsa jedno spoločenstvo môžeme označiť za jednotu. Túto jednotu kresťan žije najmä v liturgickom spoločenstve. To má viacero rozmerov. V tejto štúdiu sme sa zamerali najprv len na jednu časť tohto zjednocovania sa s Kristom, ktorá je vyjadrená v kajúcom intrapersonálnom rozmere v liturgii sv. Jána Zlatoústeho. Najprv si však pripomeňme iniciáciu, konkrétne krst a myropomazanie, pri ktorých zaznieva táto stať zo Svätého písma. *Malý trebník I.* pri udeľovaní spomenutých iniciačných tajomstiev uvádza:

„Bratia, ktorí sme pokrstení v Krista Ježiša, v jeho smrť sme pokrstení. Krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrť, aby sme tak, ako Kristus vstal z mŕtvych Otcovou slávou, aj my žili novým životom. Ak sme sa mu totiž stali podobnými v jeho smrti, budeme mu podobní aj v zmŕtvychvstaní. Veď vieme, že náš starý človek bol s ním ukrižovaný, aby bolo hriešne telo zničené, aby sme už neotročili hriechu. Lebo kto zomrel, je ospravedlnený od hriechu. Ak sme zomreli s Kristom, veríme, že s ním budeme aj žiť. Veď vieme, že Kristus, ktorý vstal z mŕtvych, už neumiera, smrť nad ním

¹ Porov. PALOČKO, Š.: *Katolícka cirkev ako prostriedok záchrany ľudí*. Prešov : Petra, n. o., 2007. s. 47.

² Porov. KUNETKA, F.: *Eucharistie v kresťanské anticé*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 68.

už nepanuje. Ved' keď zomrel, zomrel raz navždy hriechu, ale keď žije, žije Bohu. Tak zmýšľajte o sebe aj vy: že ste mŕtvi hriechu a žijete Bohu v Kristovi Ježišovi, našom Pánovi.“ (Rim 6,3–11).

Text apoštola spolu s evanjeliom od svätého Matúša 28,16–20, ktorý rozpráva o posledných slovách Krista pred nanebovstúpením (o príkaze krstu, zachovávaní jeho prikázania a prítomnosti Krista medzi kresťanmi až do konca sveta) špecifikuje tri oblasti cieľa Eucharistie. Prvou je personálna jednota nového života (nového stvorenia = kresťana) s Kristom a v Kristovi. Tá sa nedá oddeliť od jednoty cirkevnej ako aj jednoty života v Kristovi, v ktorom už niet smrti, teda eschatologickej jednoty. Ak sa kresťan zapojil do tajomného Kristovho tela a aj ho prijal na začiatku svojho nového života, musí sa ním aj naďalej živiť. Život bez zdroja sa totiž rýchlo končí a mení v umieranie.

Personálna jednota kresťana v Kristovi vyjadrená v Liturgii svätého Jána Zlatoústeho

Napojenie na Krista spôsobuje, že kresťan z neho čerpá život. Eucharistia je tak osobné prilnutie ku Kristovi, ktorý dáva život. Očakávať však život a silu z neho, bez pokorného otvorenia sa Kristovi ukazuje na prirodzené náboženstvo a nepochopenie Krista. Eucharistiu a každé sväté tajomstvo, keďže ním prijímame Krista, musíme prežívať osobne, nedajú sa prežívať za niekoho iného. Sväté tajomstvá však nenahrádzajú našu osobnú snahu o úprimný duchovný život.³ Účasť na eucharistickom communii je vždy osobným procesom. Nikdy nie je akýmsi spoločenským rituálom, ktorý sa dá jednoducho vybaviť tak ako iné spoločenské záležitosti. Pri Eucharistii kresťan vstupuje do Krista, ktorý s ním osobne komunikuje. Preto všetky sväté tajomstvá sú vždy tajomstvami duchovného communia.⁴ V prípade prijímateľa svätých tajomstiev, čím s väčšou vierou a oddanosťou ich niekto prijíma, tým plnšie v ňom môžu pôsobiť. Miera osobného otvorenia sa pre Božie pôsobenie je mierou účinku pôsobenia Božej milosti. Personálny rozmer tu je rozhodujúcim aj pre samého Boha, ktorý nekoná proti vôli človeka.⁵

Liturgia v sebe zahŕňa osobnú i spoločenskú rovinu, ktoré medzi sebou prechádzajú ako liturgické „my“ a „ja“. Zdôrazňuje tak, že eucharistické spoločenstvo nie je kolektívom, v ktorom by spoločenstvo vznikalo na základe najmenšieho spoločného menovateľa. Skutočným spoločenstvom sa stáva až tým, že každý je celkom sám sebou. Toto spoločenstvo nevzniká kolektivizáciou, ale tým, že sa sám s celým svojím „ja“ skutočne otvára a vstupuje do tohto nového spoločenstva s Pánom. Tak nevznikne kolektivizácia, ale skutočná vzájomnosť.⁶

Najlepší spôsob, ako vystihnúť túto vzájomnosť a živého ducha cirkvi, je práve cez jej liturgiu. *„To osobitne platí pre Východ, kde dôverná jednota obradu, nábo-*

³ Porov. KOREC, J. CH.: *O Eucharistii*. Bratislava : Lúč, 1997. s. 67–68.

⁴ Porov. RATZINGER, J.: *Vrchol a pramen. Texty o eucharistii*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2009. s. 71.

⁵ Porov. HOSPODÁR, M.: *Pastorálna teológia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2013. s. 18–19.

⁶ Porov. RATZINGER, J.: *Vrchol a pramen. Texty o eucharistii*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2009. s. 71.

ženskej kultúry a ľudskej zbožnosti chránila prvopočiatocnú sústredenosť na liturgiu v náboženskom živote kresťanského spoločenstva. Súčasné húževnaté úsilie na Západe, znova a znova smerujúce k utvoreniu spojnice medzi zbožnosťou a modlitbou v cirkvi osvetľuje ľahkosť, s akou kresťan Východu orientuje svoj duchovný život v rámci svojej liturgickej modlitby. Pre neho liturgia neznamená len jednu z rozličných duchovných povinností. Je to ústredný jav kresťanského spoločenstva, akýsi zvrchovaný výraz jeho života v Bohu. Cieľom zjavenia Božej spásy je predstaviť človeka schopného žiť v Bohu a liturgia predstavuje privilegované zázemie na túto činnosť. Je to miesto pre zbožnosť, na ktorom je človek vovedený do Božieho života účasťou na tajomstve spásy.⁷

Personálny rozmer kresťana si preto môžeme analyzovať na základe dvojakého vzťahu k Eucharistii v komparácii s Liturgiou svätého Jána Zlatoústeho. V každom prípade ho môžeme označiť za dialogický rozmer, ktorý je vyjadrený napríklad aj v poslednej prosbe prositeľnej ekténii: „*Vyprosíš si jednotu vo viere a spoločenstvo Svätého Ducha, sami seba, druh druh a celý náš život Kristu Bohu oddajme.*“ Na túto prosbu ľud odpovedá: „*Tebe, Pane.*“⁸ Kresťan pred Bohom je tak postavený pred intrapersonálny i interpersonálny rozmer svojej existencie. Uvedomuje si, že pred Bohom, ale aj pred sebou, ak chce žiť v šťastí, musí byť „*vysporiadaný*“ sám zo sebou, čo bez odovzdania sa do Božích rúk nie je možné. Stretávajú sa tu dve osoby. Osoba veriaceho kresťana, ktorý si uvedomuje seba samého a osoba Ježiša Krista Božieho Syna, ktorý je podľa záverov Chalcedonského koncilu (451) a viery Katolíckej cirkvi úplne dokonalý Boh a súčasne úplne celý človek. Je teda nositeľom úplnej ľudskej a aj božskej prirodzenosti a je jednou a tou istou osobou.⁹

Osoba je v psychologických príručkách definovaná ako človek (jedinec), ktorý je živý, myslíaci, cítiaci a konajúci.¹⁰ Vtelením Ježiša Krista sa spojili dve osobné spoločenstvá, ktoré sú nesmierne rozdielne, Svätá Trojica Božských Osôb a neprehľadné množstvo osôb ľudí. Toto osobné spojenie vytvoril Kristus s ľuďmi a ustanovil rodinné vzťahy medzi Trojicou a ľuďmi. Uskutočňuje to v liturgii, keď vovádza Božiu svätosť medzi ľudí. Ľudí vovádza do hĺbok Božej svätosti a zjednocuje ich do jednej Božej rodiny.¹¹

Prežívanie osobného spoločenstva v liturgii je mnohokrát dnes podkopávané tézou *Boh áno – Cirkev nie*. Akoby Kristus nebol v zhode s Cirkvou. Táto vnímaná nejednota sa prejavuje vo vonkajšej forme aj v podobe poloprázdnych chrámov. Samozrejme, že plné chrámy automaticky neznamenajú veriace spoločenstvo. Najnovšia štúdia výskumu Sociologického ústavu SAV „*Demokratickosť a občania na Slovensku (DOS 2014)*“ pojednáva o tom, že pravidelne, teda aspoň raz mesačne a častejšie chodí do kostola 40,5% opýtaných. Štvrtina populácie Slovenska do kosto-

⁷ ILKO, M.: *Duch východných obradov*. <http://www.zoe.sk/?lit_duch_vych_obradov>. (10.03.2014).

⁸ *Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998. s. 61.

⁹ Porov. PALOČKO, Š.: *Katolícka cirkev ako prostriedok záchrany ľudí*. Prešov : Petra, n. o., 2007. s. 29.

¹⁰ Porov. RUISEL, I. a kol.: *Úvahy o inteligencii a osobnosti*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2006. s. 20.

¹¹ Porov. KOREC, J. CH.: *O Eucharistii*. Bratislava : Lúč, 1997. s. 151-152.

la nechodí nikdy. Najvyššie zastúpenie tých, ktorí do chrámu chodia mali gréckokatolíci a síce 44,6% opýtaných, potom nasledujú rímskokatolícki veriaci s 39,7%. Tento výskum potvrdil trend, že viera v Boha je najrozšírenejšou vierou. Na otázku do akej miery veríte v Boha sa za určite áno a skôr áno vyjadrilo 66% opýtaných.¹² Problematika ľahostajnosti voči cirkevnému spoločenstvu však nepatrí k novinkám doby, ale mohli by sme ju prirovnať k akejsi turbulencii jednotlivých etáp dejín Cirkvi. Svätý Ján Zlatoústý na výhovorku niektorých členov cirkevného spoločenstva, že modliť sa predsa môžu aj doma odpovedá, že tieto ospravedlnenia sú zbytočné. A každý kto toto tvrdí, klame sám seba. Potvrďuje, že modliť sa síce človek môže aj doma, ale nemôže to robiť tak ako v chráme, kde je množstvo osôb a kde hlas modlitby jednotlivo vystupuje k Bohu. Dodáva, že modlitba samotného človeka nebude vypočítaná rovnakým spôsobom, ako keď sa modlia spolu všetci bratia. V chráme je totiž jednotnosť, zhoda, zväzok lásky a modlitby presbyterov. Takto môžu slabšie modlitby zhromaždenia byť pripojené k modlitbám presbyterov a vystúpiť do neba.¹³ Vidíme tak, že spomenutá téza, ktorá podryvala jednotu spoločenstva svojej doby trápila aj tohto svätca. Za jednotu cirkevných obradov sa vyjadril aj Chomjakov, ktorý tvrdí, že si ju musí vážiť každý kresťan, lebo sa v nej viditeľne prejavuje aj pre neveriaceho jednota ducha a učenia Cirkvi.¹⁴

Jednota človeka – intrapersonálny rozmer vo vzťahu k Eucharistii

Intrapersonálny rozmer človeka zahŕňa v sebe jedného celého človeka, ktorý vystupuje ako jednotlivec bez rozdielu pohlavia. Zahŕňa tak človeka so svojimi duševnými a fyzickými vlastnosťami.¹⁵ Takáto klasická definícia človeka je dobre známa a traduje sa už od nástupu psychológie (koniec 19. storočia) ako vednej disciplíny. Nové vymedzenie, jedného celého človeka je však širšieho charakteru a objavuje sa až po takmer celom storočí. Človek je tak definovaný ako bio–psycho–socio–kultúro–spirituálne bytie.¹⁶ Prvá definícia človeka prinajmenšom teoreticky vymedzila zo spoločenstva, nová prihliada na jeho celistvosť aj z pohľadu kultúry, sociálnych a duchovných vzťahov. Musíme priznať, že táto definícia je bližšia kresťanskému chápaniu človeka už len na základe vyššie spomenutých psychologických skutočností, pretože úplného jedinca ako takého v Cirkvi nenachádzame. Pre porovnanie uvádzame tvrdenie K. Rahnera, ktorý definuje osobu v teologickom zmysle ako seba-vlastnenie subjektu ako takého vo vedomom a slobodnom vzťahu ku skutočnosti

¹² Výskum konaný 29. 05 - 08. 06. 2014, na vzorke 1215 dospelých obyvateľov Slovenka. Terénne spracovanie výskumu zabezpečila agentúra FOCUS. Porov. *Podklady k tlačovej besede Sociologického ústavu SAV k vybraných výsledkoch výskumu „Demokratickosť a občania na Slovensku (DOS 2014)“*. <http://www.lifenevns.sk/sites/default/files/Religiozita%20-%20oprieskum_2014.pdf>. (21.03. 2015).

¹³ Porov. SVÄTÝ JÁN ZLATOÚSTY: O nepochopiteľnosti Boha. Proti Anomejom. In: *Logos. Revue gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. Prešov : Anton Mesároš – Logos, 2005, roč. 6, č. 1, s. 12.

¹⁴ Porov. KOMOROVSKÝ, J.: Jednota cirkvi vo vnímaní Alexeja Stepanoviča Chomjakova. In: *Logos. Revue gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. Prešov : Anton Mesároš – Logos, 2003, roč. 4, č. 4, s. 13.

¹⁵ Porov. *Význam slova osoba*. <<http://slovník.azet.sk/pravopis/slovník-sj/?q=osoba>>. (10.03.2014).

¹⁶ Porov. RUISEL, I. a kol.: *Úvahy o inteligencii a osobnosti*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2006. s. 27. Táto definícia nechce podkopávať kresťanské učenie o človeku. Práve naopak, potvrdzuje jedinečnosť človeka ako bytosti, ktorú dokázal utvoriť len osobný Boh. (pozn. autora).

ako celku a k jej nekonečnému základu, k Bohu.¹⁷ Celistvosť človeka je preto vyjadrená vo všetkých aspektoch fyzického, duševného i duchovného rozmeru vo vzťahu k iným osobám. Známe tvrdenie, ktoré pripomenul Svätý Otec František na Twitteri, že „nikto sa sám nespasí“¹⁸ ukazuje na túto pravdu.

Pre plnší pohľad na človeka ako jedinca si pomôžeme aj biblickým rozmerom. Človeka tvorí telo spolu s dušou a duchom. Tak je často človek vnímaný v trichotómii, ale v biblickej reči Nového zákona, reči Ježiša a apoštola Pavla, znamená telo celého človeka, ktorý žije svoj život v tele, a to v telesnom či smrteľnom stave.¹⁹ Človek „je telo“, a nie „má telo“, alebo „je duša“ a nie „má dušu“. Človek „je z mäsa“ a nie „má mäso.“²⁰ Preto nie je možné vo Svätom písme človeka striktne rozdeľovať na jednotlivé tri elementy, ktoré sú od seba nezávislé.²¹

Každá liturgia obsahuje dve roviny vzťahu osoby: vzťah medzi človekom a Bohom (to platí aj opačne) a medzi osobami ako blíždymi. Byzantský obrad intrapersonálny rozmer človeka vo vzťahu k Eucharistii najlepšie rozumie práve v jej slávení. Veď samotná účasť veriaceho človeka na jej slávení už predpokladá, že vzťah medzi ním a Kristom je vybudovaný. Toto poznanie sa môže nachádzať na rôznej úrovni ale predsa veriaci už má poznanie Krista.²² O tom svedčí aj otázka kňaza pri krste. Konkrétne pred vyznaním viery sa kňaz pýta: „A veríš mu?“ (Kristovi, pozn. autora). Vyvolený na krst odpovedá: „Verím mu, lebo je Kráľ a Boh.“ a hovorí Nicejsko-carigradske vyznanie viery. Tento krátky dialóg tak potvrdzuje, že nikto bez poznania Krista nemohol byť pokrstený a následne ani nemohol prijať Eucharistiu.²³ Z toho vyplynula potreba poznávania Krista. Mohli by sme povedať učenie sa o ňom na racionálnej úrovni ako aj životnej skúsenosti a to počas obdobia katechumenátu. Emeritný Svätý Otec Benedikt XVI. vo svojej posynodálnej apoštolskej exhortácii o Eucharistii *Sacramentum caritatis* dodáva, že prijímaním tela a krvi Krista sa kresťan zúčastňuje na Božom živote čoraz dospeljším a uvedomejším spôsobom²⁴, lebo nie eucharistický pokrm sa premieňa v človeku, ale človek je ním tajomne premenený. Kristus ho tak živí a tým ho spája so sebou.²⁵

¹⁷ Porov. RAHNER, K. – VORGRIMLER, H.: *Teologický slovník*. Praha : Zvon, 1996. s. 225.

¹⁸ Odkaz Svätého Otca Františka na Twitteri z 31. 01. 2014: Nikto sa nespasí sám! <<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20140131029>>. (10. 04. 2014).

¹⁹ Porov. CANTALAMESSA, R.: *Tajomstvo poslednej večere*. Bratislava : Serafín, 2002. s. 30.

²⁰ Porov. PITTA, A.: *Synopsa Listov sv. Pavla*. Kapušany : Vydavateľstvo Ing. Štefánia Beňová – Bens, 2001. s. 189.

²¹ Tu možno dodať, že takýto postoj k človeku bol aj v patristickej dobe. Napr. Hermasov pastier uvádza v Podobenstve V. (o pravom pôste a čistote), že telo a duch sú tak spojené, že nie je možné poškvrniť jedno a nepoškvrniť druhé. Porov. *Hermův pastýř (Pastor Hermae)*. <http://fatym.com/taf/knihy/patrol/_herpas.htm>. (12. 04. 2014).

²² Porov. KOREC, J.CH.: *O Eucharistii*. Bratislava : Lúč, 1997. s. 60.

²³ Porov. *Malý trebník*. Prešov : Petra, n.o., 2006. s. 29.

²⁴ Toto tvrdenie o stále uvedomejšom a dospeljšom spôsobe prijímania sa zhoduje s Východnou praxou udeľovania Eucharistie deťom neofytom až do prvej spovede. Porov. KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Citta del Vaticano : Libreria Editrice Vaticana, 1998. s. 42-43.

²⁵ Porov. BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2007. s. 86.

Eucharistická liturgia je často nazývaná vďakvyzdaním, čo je vlastne významom slova eucharistia. V liturgii sa však okrem vzdávania vďaky stretáme s chválou, prosbou, odprosovaním ako aj s vyjadrením viery jednotlivca či spoločenstva. Na tomto mieste sa však sústreďme na jednotlivca. Tiež je dôležité pripomenúť, že tak ako nemôžeme striktné deliť človeka na jeho jednotlivé elementy, nemôžeme úplne rozdeľovať ani modlitby či úkony v liturgii, akoby boli iba prejavom vďaky či prosby. Mnohé modlitby síce majú kajúci charakter, ale zároveň sú preniknuté hlbokou vierou či vďakou. Na tomto mieste sa táto štúdia zaoberala len kajúcim rozmerom v liturgii.

Kajúci rozmer

Človek, dokiaľ žije na tejto zemi, je neustále v procese učenia sa. Inými slovami mal by sa oslobodzovať od svojich nedokonalostí a aj takto rásť v ľudskosti. Mal by sa neustále zdokonaľovať. O to viac to platí pre kresťana, pre ktorého jedinou cestou je cesta zbožšťovania. „*Buďte svätí, lebo ja, Pán, váš Boh, som svätý!*“ (Lv 19,2). Tu platí, že človek sa má ustavične skúmať a zdokonaľovať. Ako o tom hovorí apoštol Pavol vo svojom druhom liste adresovanom cirkvi v Korinte. „*Seba samých skúmajte, či máte vieru; sami sa skúmajte. Alebo nepoznáte seba samých, že je vo vás Ježiš Kristus? Ibaže ste nehodní.*“ (2 Kor 19,5) a „*Napokon, bratia, radujte sa zdokonaľujte sa, povzbudzujte sa navzájom, rovnako zmyšľajte, žite v pokoji a Boh lásky a pokoja bude s vami.*“ (2 Kor 19,11). Z doteraz povedaného tak vyplýva, že takáto cesta si vyžaduje kajúci proces obrátenia, čo značí každodennú činnosť, ktorá má *«svoj prameň a svoj pokrm v Eucharistii, lebo v nej sa sprítomňuje Kristova obeta, ktorá nás zmierila s Bohom. Eucharistiou sa živia a posilňujú tí, ktorí žijú z Kristovho života; ona je „protielik, ktorý nás oslobodzuje od každodenných previnení a chráni pred smrteľnými hriechmi.»* (KKC 1436). Znamená to teda, že veriaci okrem prípadu ťažkého hriechu sa má živiť svätými tajomstvami. Kódex kánonov Východných cirkví špecifikuje, že kto „*si je vedomý ťažkého hriechu, nemá sláviť Božskú liturgiu, ani prijímať Božskú Eucharistiu, ak neexistuje vážny dôvod a nie je možné prijať sviatosť pokánia; v takomto prípade si musí vzbudiť úkon dokonalej ľútosti, ktorý zahrňuje predsavzatie čo najskôr pristúpiť k tejto sviatosti.*“²⁶ Cirkev na Východe upozorňovala vo svojich poučeniach, či katechizmoch, že s prípravou i prijímaním tretieho svätého tajomstva je zviazané: tajomstvo pokánia, pôst i zdržanlivosť, ako aj byť v stave dokonalého zmierenia so všetkými ľuďmi.²⁷ Tieto podmienky všeobecného charakteru by sme tak mohli brať ako vstupné podmienky k pristúpeniu k Eucharistii a ako bolo spomenuté aj v histórii aj k cirkevnému zhromaždeniu. No ľudská skúsenosť ukazuje, že človek po sviatosti pokánia nemôže sám o sebe prehlásiť, že je absolútne svätý. Preto samotná Eucharistia má slúžiť k očisťovaniu a zdokonaľovaniu. Pozrime sa teda ako nám to predstavuje samotná liturgia.

Úvodná rubrika Liturgie svätého Jána Zlatoušťa znie: „*Kňaz s úmyslom sláviť božské tajomstvá je predovšetkým povinný byť zmierený so všetkými a nemať nič*

²⁶ CCEO, Kán. 711.

²⁷ Рогов. Православное исповѣдание вѣры, соборныхъ и апостольскихъ Цркви восточныхъ. Москва : Типографія Грекоправославнаго ꙗноуницкагоу, „дѣлѣ“. с. нѣ.

proti nikomu, pričom aj srdce, nakoľko len vládze, má si chrániť od zlých myšlienok, od večera má byť zdržanlivý a zotrvať v striedmosti až do chvíle svätého tajomstva. Keď nastane čas, vojde do chrámu a spolu s diakonom sa tri razy poklonia smerom na východ pred svätými dverami.“

Táto rubrika nás privádza na osobný rozmer kajúcnosti a čistého srdca. Hoci text nám pripomína morálny aspekt zmierenia sa so všetkými a teda na spoločenstvo, je jasné, že sa upriamuje pozornosť na jednotlivca v tomto prípade kňaza, ktorý tak má konať naozaj vo svojej celistvosti. Má si chrániť myseľ, ktorá mu hovorí, či má niečo proti niekomu; srdce, ktoré rozširuje sféru kontroly nad svojimi emóciami a fyzickú oblasť tvorí zdržanlivosť a striednosť v reálnom čase. Takto sa kňaz dáva do služby naozaj celý. Duševné hnutia a fyzická stránka človeka vplýva na jeho duchovný rozmer, čo sa v rubrike prejavuje pod termínom srdce. Základ tohto tvrdenia nájdeme v biblickom chápaní srdca, ktoré vo väčšine prípadov označuje vnútornú podstatu človeka, podobne ako *duša* (hebr. נֶפֶשׁ – nefes) a *duch* (hebr. רוּחַ – ruach), pričom *srdce* (hebr. לֵב – léb) možno chápať ako bezprostredný orgán duše ale aj ducha. Duša a srdce sú preto často vnímané ako rovnocenné výrazy (napr. Ž 24,4; Prís 2,10). Srdce pritom označuje zdroj uvedomelej činnosti, nie iba jednoduchý pud. Označuje osobný ľudský život vo všetkých jeho prejavoch. Hlava ako sídlo rozumu a srdce sú preto v biblickej reči skratkami pre celú ľudskú bytosť.²⁸

Kresťanský Východ srdce zaodieva do dvojakeho významu: je centrom ľudského bytia a zároveň miestom stretnutia ľudskej bytosti s Bohom. V jednom čase je tak srdce miestom extázy človeka, ktorý prekonáva svoju sebalásku, a tiež aj miestom transcencie Boha, jeho kenózy, kde sa Boh stáva človeku blízkym. Obsahom tohto stretnutia človeka a Boha je božská a ľudská synergia, „*spolu-práca*“, teda energia Svätého Ducha, ktorá preniká zvnútra energiu človeka a prispôsobuje ho Kristovi.²⁹

Intrapersonálny kajúci rozmer je tak od začiatku liturgie vyjadrený už aj v modlitbe kňaza po zvyčajnom začiatku a to v kajúcich tropároch a v tropári k úcte Ježiša Krista³⁰ a Bohorodičky pred ich ikonami, ktoré na znak úcty pobožká. Posledné dve spomenuté tropáre sa spievajú počas Veľkého pôstu na 6. hodinke. Nasledujúca rubrika hovorí, že kňaz sa so sklonenou hlavou má modliť: „*Pane, vystri svoju ruku z výšin tvojho svätého príbytku a posilni ma na túto tvoju službu, aby som bez odsúdenia mohol predstúpiť pred tvoj vznešený trón...*“³¹ Uvedená modlitba sa nachádza v liturgických rukopisoch z 11. storočia a patrí medzi najstaršie vstupné modlitby kňaza vo svätej liturgii. Z obsahovej náplne je zrejmé, že kňaz si pred vstupom do svätej modlitby má vzbudiť vedomie pokánia za vlastné hriechy i hriechy ľudí. Po tejto modlitbe sa slúžiaci a ak je prítomný aj diakon ukлонia smerom k ľudu a vchádzajú do svätej hovoriac modlitbu *Vstupujem do tvojho domu...*, ktorá pozostáva zo

²⁸ Porov. NOVOTNÝ, A.: *Biblický slovník*. Praha : Kalich a Česká biblická společnost, 1992. s. 958.

²⁹ Porov. MOJZEŠ, M.: *Spiritualita kresťanského Východu*. Prešov : Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. s. 88-89.

³⁰ Tropár zo sviatku Prenesenia rukou neutvoreného obrazu Ježiša Krista zo 16. augusta a Prvej pôstnej nedele – Nedele o úcte ikon. Porov. *Pane, zmiluj sa. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, n. o., 2009. s. 171 a 395.

³¹ *Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998. s. 5.

Ž 5,8–13. Pripomína vstup starozákonných kňazov do jeruzalemskej svätyne.³² Tým vyjadruje prosbu k Bohu o pomoc a ochranu do služby podľa Božej spravodlivosti.

Uvedomujúc si vlastnú nehodnosť vstupuje kňaz (a ak je prítomný tak aj diakon) do svätyne, kde sa trikrát pokloní pred svätou trapézou a pobožká evanjeliár, svätú trapézu a naprestolný križ. Ide sa obliecť do bohoslužobného rúcha na patričné miesto³³ a v započatom kajúcom duchu sa trikrát pokloní na východ a modlí: „*Bože buď milostivý mne hriešnemu.*“³⁴ Túto modlitbu, v podobe kajúceho povzdychu prednáša kňaz na piatich miestach vo svätej božskej liturgii:

1. pred samotným obliekaním do kňazského rúcha, keď vojde kňaz do svätyne. Tomuto úkonu predchádza modlitba, ktorou prosi Boha, aby ho posilnil a urobil hodným konať sviatostnú nekrvavú obeť;
2. pred samotnou prípravou chleba (prosfory) na proskomídiu;
3. kňaz sa ju modlí pred samotným prenesením darov zo žertveníka na prestol, po Cherubínskej piesni, ktorú sa modlí sám a ľud ju prespevuje;
4. pred výzvou: „*Vnímajme! Sväté svätým!*“ Treba podotknúť, že túto modlitbu na týchto uvedených miestach ľud nepočuje, pretože kňaz sa ju modlí v tichosti alebo na mieste, kde veriaci nie sú prítomní, alebo sa modlia niečo iné;
5. spoločné vyznanie tohto kajúceho povzdychu kňaza a veriacich sa nachádza v modlitbe *Verím Pane a vyznávam* pred svätým prijímaním.

Modlitba *Bože buď milostivý mne hriešnemu* je umiestnená v liturgii na tých miestach, ktoré pripravujú na dôležité momenty: na pristúpenie k oltáru, na stretnutie sa s Bohom. Tento kajúci povzdych nás naučil Ježiš Kristus v podobenstve *O mýtnikovi a farizejovi* (Lk 18, 13). Mýtnik v židovskom prostredí vystupoval ako hriešnik, pretože pracoval aj v sobotu, stretal sa s pohanmi, často krátko vo svojej práci šiel nad jej úkor a okrádal iných. A práve on sa vo svojom svedomí pred Bohom v pokore uznáva za hriešneho. Preto aj slúžiaci, vedomí si vlastných slabostí, má pristúpiť k oltáru v pokore, aby ho Boh povýšil a urobil ho dôstojným na posvätnú službu.³⁵

V spojitosti s modlitbou *Verím Pane a vyznávam* pred svätým prijímaním sa tento kajúci intrapersonálny rozmer vzťahuje na oblasť hriešneho stavu človeka. Pritom si sám jednotlivec a v tomto prípade aj veriaci uvedomuje svoju nedokonalosť a vie, že v takomto rozporení nie je schopný priblížiť sa k Bohu. *Verím Pane a vyznávam* je vlastne kompozíciou viacerých modlitieb a textov zo Svätého písma, ktoré obsahujú najväznejšie city a presvedčenia. Modlí sa ju každý, kto pristupuje

³² Porov. KORMANÍK, P.: *Pravoslávna liturgia I.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1999. s. 39.

³³ Porov. POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Poriadok bohoslužieb večierne, utierne a svätej liturgie (byzantsko-slovanského obradu)*. [online]. Košice : Byzant Košice s. r. o. vydavateľstvo Spolku sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach, 1998, bod 102. [cit. 2014.04.10.] Dostupné na internete: <<http://www.grkat.nfo.sk/Texty/ordo.pdf>>.

³⁴ Kajúci rozmer tejto modlitby ešte dotvára a potvrdzuje aj tá skutočnosť, že počas Veľkého pôstu je táto modlitba súčasťou modlitby svätého Efréma Sýrskeho spojenou s kajúcimi poklonami.

³⁵ Porov. FEDOR, P.: *Proskomídia – „Bože, buď milostivý mne hriešnemu.“* <<http://www.zoe.sk/?zoepedia&heslo=Proskom%EDdia+%06+%84Bo%09Ee%02C+bu%EF+milostiv%FD+mne+hrie%09Anemu%093>>. (02. 04. 2014).

k svätému prijímaniu a to sám za seba, biskup, kňaz, diakon, či laický veriaci. Vyznáva sa v nej hlboká viera v Krista ako Syna živého Boha (Mt 16,16), ktorý je Pánom kráľovstva, Hostiteľom tajomnej večere a Sudcom a Lekárom ľudí.³⁶ V modlitbe sa spája vyznanie hriechnosti s prosbou o zľutovanie, no zároveň vyznanie kresťana, ktorý sám seba označuje za skutočne veriaceho člena Cirkvi. Robí to v opozite voči Judášovi, ktorý zradil Krista. Kajúci charakter modlitby je naznačený v jasných odvolávkach na biblické udalosti: Judášovej zrady (porov. Lk 22,47–48), vyznania svätého Pavla o jeho prvenstve v hriechnosti, ale aj v záchrane (porov. 1Tim 1,15), ako aj v stotožnení sa so zločincem na kríži: „*Ježišu, spomeň si na mňa, keď prídeš do svojho kráľovstva*“ (Lk 23,42). V stotožnení sa so zločincem veriaci uznáva svoju hriechnosť a prosí Pána, aby prijímanie, ku ktorému o chvíľu pristúpi, mu neslúžilo na odsúdenie, ale na uzdravenie celého bytia. Apoštol Pavol vo svojej eucharistickej zmienke v *Liste Korinťanom* vyzýva veriacich, aby sa postavili sami v sebe pred vlastný súd svedomia (1Kor 11,27–32), a uznali, že všetci potrebujeme pomoc Boha, ktorý jediný môže odpustiť a očistiť od hriechov, čo vlastne tvorí záver modlitby *Verím Pane a vyznávam*. Scott Hahn vo svojej knihe *Baránkova večera* podporuje slová svätého Pavla o súde. V knihe okrem iného píše, že kresťan nemusí čakať až do smrti na osobný súd, pretože vždy keď vstupuje do neba, to jest na Eucharistiu, dostaví sa zároveň pred súdnu stolicu. Tam prosí nebeského Otca o úplné milosrdenstvo, ktoré jedine je spravodlivé.³⁷

Celý kajúci rozmer tejto modlitby pred svätým prijímaním dotvára na našom území aj prax modliť sa ju na kolenách³⁸ a pri jednotlivých výpovediach biť sa v prsia³⁹ alebo čoraz viac objavujúce sa prežehňavanie sa. Úkon biť sa v prsia je v liturgii veľmi starobyľého pôvodu. Biblický základ má už v podobenstve o mýtnikovi a farizejovi (Lk 18,13) ako aj v správe pri Ježišovej smrti (Lk 23,48). Tento úkon tak ukazuje na vlastnú poníženosť, pokoru a pre prvotné cirkvi bol tiež prejavom kajúceho zmýšľania. Srdce je totiž biblicky považované aj za zdroj a sídlo hriechu, preto môže byť toto znamenie chápané za presvedčivý výraz úprimného vedomia hriechnosti.⁴⁰

To odkazuje na sviatosť zmierenia. Práve Eucharistia nás vedie k čoraz hlbšiemu oceneniu sviatosti zmierenia, pretože pozýva na cestu pokánia zo svojich hriechov. Hriech podporuje povrchný postoj a vedie k zabúdaniu na potrebu byť v Božej milosti a tým nás odlučuje od pristúpenia k svätému prijímaniu, pristúpenia k Bohu. Eucharistia tak privádza človeka k uvedomeniu si vlastného hriechu a súčasne aj

³⁶ Porov. KORMANÍK, P.: *Pravoslávna liturgia II*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2000. s. 232-233.

³⁷ Porov. HAHN, S.: *Baránkova večera. Svätá omša ako nebo na zemi*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami, 2005. s. 102.

³⁸ V našich modlitebníkoch je táto prax naznačená textom „*Lud si klakne*“. *Pane, zmiluj sa. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, n. o., 2009. s. 86.

³⁹ Bitie v prsia nachádzame aj v židovskej liturgii na sviatok *Jom Kipur*. Počas prednášania dlhého zoznamu hriechov *Al chet* sa udierajú v prsia, čím ukazujú svoju kajúcnosť, ľútosť a skrúsenosť. Porov. NOSEK, B. – DAMOHORSKÁ, P.: *Úvod do synagogálnej liturgie*. Praha : Karolinum, 2005. s. 130.

⁴⁰ Porov. RICHTER, K.: *Liturgie a život*. Praha : Vyšehrad, 2003. s. 259.

Božieho milosrdenstva.⁴¹ Tridentýsky koncil potvrdil mienku, že Eucharistia odpúšťa a ničí ľahké hriechy, ktoré nazývame všednými. To, čo tu vlastne pôsobí je láska, ktorá pomáha očistiť sa z hriechu a zároveň bráni pred budúcim hriechom a pomáha odolávať pokušeniam. V tejto súvislosti môžeme vidieť aj tichú modlitbu kňaza počas spevu *Cherubínskej piesne*: „*Nikto spútaný žiadostivosťou a rozkošami tela nie je hodný predstúpiť ani priblížiť sa k tebe, ani ti slúžiť, Kráľ slávy. [...] Pozri na mňa hriešneho a nepotrebného sluhu a očisť moju dušu i srdce od zlého svedomia, mocou svojho Svätého Ducha ma uschopni, aby som odetý milosťou kňazstva predstúpil pred tento tvoj svätý stôl a obetoval tvoje sväté a prečisté telo i drahocennú krv. Veď prichádzam k tebe skláňajúc sa s prosbou: neodvracaj odo mňa svoju tvár a nevylučuj ma z počtu svojich synov, a prijmi, že ja hriešny a neužitočný sluha prinášam ti tieto dary.*“⁴² Táto jedinečná modlitba, v ktorej citovanej časti kňaz najvýraznejšie prosí za seba, je potvrdením, výnimočnosti kňazského povolania, v ktorom zostáva hriešny. A preto je na mieste, aby prosil za seba, aby skrze pôsobenie Svätého Ducha, ktorý na neho ako osobu zostúpil, Boh prijal prinášané dary.⁴³ Táto modlitba sa spája s proskomídiou, kde pri poslednom uložení častice na diskos kňaz prosí v kajúcom duchu za seba: „*Spomeň si, Pane, podľa svojho veľkého milosrdenstva aj na mňa nehodného a odpusť mi všetky vedomé i nevedomé previnenia.*“

Záver

Štúdia nám ukázala, že napriek tomu, že Liturgia svätého Jána Zlatoústeho tvorí počas liturgického roka centrum verejného kultu byzantského obradu, čím jasne ukazuje na potrebu a význam spoločenstva, predsa v sebe nesie aj intrapersonálny rozmer. Ten je v tejto liturgii prítomný už od prvej rubriky a sprevádza ho naprieč liturgiou v jednotlivých modlitbách, či krátkych vyznaniach ako napr.: „*Bože, buď milostivý mne hriešnemu.*“ Vrcholom tohto kajúceho momentu je prijatie Kristových tajomstiev, v ktorých sa intrapersonálny kajúci rozmer mení na vďaka za zjednotenie s Kristom a skrze neho s celým spoločenstvom.

⁴¹ Porov. BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2007. s. 27-28. K tejto téme porov. JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de Eucharistia*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2003. s. 42.

⁴² „Nikto spútaný žiadostivosťou a rozkošami tela nie je hodný predstúpiť ani priblížiť sa k tebe, ani ti slúžiť, Kráľ slávy. Veď tebe slúžiť znamená aj pre samy nebeské mocnosti veľké a úžasné poslanie. Ty si sa však z nevýslovnej a nesmiernej lásky k ľuďom bez zmeny a premeny stal človekom a našim veľkňazom. Ako Vládca všetkého odovzdal si nám službu a posvätné slávenie tohto liturgického a nekrvavého tajomstva. Veď ty jediný, Pane Bože náš, vládneš nad nebom a zemou, cherubíni ťa nosia na tróne, ty si Pán serafínov a kráľ Izraela. Ty jediný si svätý a vo svätyni prebývaš. Ty jediný si dobrý a ochotný vypočuť ma, preto ťa prosím: *Pozri na mňa hriešneho a nepotrebného sluhu a očisť moju dušu i srdce od zlého svedomia, mocou svojho Svätého Ducha ma uschopni, aby som odetý milosťou kňazstva predstúpil pred tento tvoj svätý stôl a obetoval tvoje sväté a prečisté telo i drahocennú krv. Veď prichádzam k tebe skláňajúc sa s prosbou: neodvracaj odo mňa svoju tvár a nevylučuj ma z počtu svojich synov, a prijmi, že ja hriešny a neužitočný sluha prinášam ti tieto dary.* Veď to ty, Kriste Bože náš, ich prinášaš a si prinášaný, ty ich prijímaš a si rozdávaný, a tebe vzdávame slávu, i tvojmu Otcovi, ktorý nemá počiatku, s tvojím presväтым, dobrým a životodarným Duchom teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.“ Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998. s. 41-41.

⁴³ Porov. SCHMEMANN, A.: *Eucharystia. Misterium królestva*. Białystok : Orthdruk, 1997. s. 86-90.

BIBLIOGRAFIA:

- BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2007. 126 s. ISBN 978-80-7162-659-6.
- CANTALAMESSA, R.: *Tajomstvo poslednej večere*. Bratislava : Serafin, 2002. 126 s. ISBN 80-88944-48-1.
- FEDOR, P.: *Proskomídia – „Bože, buď milostivý mne hriešnemu.“* <<http://www.zoe.sk/?zoepedia&heslo=Proskom%EDdia+%96+%84Bo%9E%2C+bu%EF+milostiv%FD+me+hrie%9Anemu%93>>. (02. 04. 2014).
- FEDOR, P.: *Proskomídia – „Na česť Bohorodičky“.* <<http://www.zoe.sk/?zoepedia&heslo=Proskom%EDdia+%96+%84Na+%E8es%9D+Bohorodi%E8ky%93>>. (10. 04. 2015).
- HAHN, S.: *Baránkova večera. Svätá omša ako nebo na zemi*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami, 2005. 152 s. ISBN 80-968638-4-3.
- Hermův pastýř*. <http://fatym.com/taf/knihy/patrol/p_herpas.htm#p6>. (14. 04. 2015).
- HOSPODÁR, M.: *Pastorálna teológia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2013. 87 s. ISBN 978-80-555-0874-0.
- IEKO, M.: *Duch východných obradov*. <http://www.zoe.sk/?lit_duch_vych_obradov>. (10.03.2014).
- JÁN PAVOL II.: *Ecclesia de eucharistia*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2003. 64 s. ISBN 80-7162-430-6.
- Kódex kánonov východných cirkví. Promulgovaný pápežom Jánom Pavlom II.* Lublin : Prešovská univerzita v Prešove Gréckokatolícka teologická fakulta v spolupráci s Fakultou práva, kánonického práva a administratívy Katolíckej univerzity Jána Pavla II. v Lubline. Vydavateľstvo Gaudium, 2012. 882 s. ISBN 978-83-7548-090-0.
- KOMOROVSKÝ, J.: Jednota cirkvi vo vnímaní Alexeja Stepanoviča Chomjakova. In: *Logos. Revue gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. Prešov : Anton Mesároš – Logos, 2003, roč. 4, č. 4, 24 s.
- KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Citta del Vaticano : Libreria Editrice Vaticana, 1998. 91 s.
- KOREC, J.CH.: *O Eucharistii*. Bratislava : Lúč, 1997. 247 s. ISBN 80-7114-201-8.
- KORMANÍK, P.: *Pravoslávna liturgia I.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1999. 266 s. ISBN 80-88722-84-5.
- KORMANÍK, P.: *Pravoslávna liturgia II.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2000. 296 s. ISBN 80-88885-71-X.
- KUNETKA, F.: *Eucharistie v kresťanské anticé*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 231 s. ISBN 80-244-0920-8.
- Malý trebník*. Prešov : Petra, n.o., 2006. 120 s. ISBN 80-89007-73-2.
- MOJZEŠ, M.: *Spiritualita kresťanského Východu*. Prešov : Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011. 117 s. ISBN 978-80-555-0498-8.
- NOSEK, B. – DAMOHORSKÁ, P.: *Úvod do synagogálnej liturgie*. Praha : Karolinum, 2005. 160 s. ISBN 80-246-0986-X.
- NOVOTNÝ, A.: *Biblický slovník*. Praha : Kalich a Česká biblická společnost, 1992. 1400 s. ISBN 80-900881-1-2.
- Odkaz Svätého Otca Františka na Twitteri z 31. 01. 2014: Nikto sa nespasí sám!* <<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocclanku=20140131029>>. (10. 04. 2014).
- PALOČKO, Š.: *Katolícka cirkev ako prostriedok záchranu ľudí*. Prešov : Petra, n. o., 2007. 247 s. ISBN 978-80-8099-011-4.
- Pane, zmiluj sa. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, n. o. , 2009. 678 s. ISBN 978-80-8099-039-8.
- PITTA, A.: *Synopsa Listov sv. Pavla*. Kapušany : Vydavateľstvo Ing. Štefánia Beňová – Bens, 2001. 313 s. ISBN 80-88998-20-4.
- Podklady k tlačovej besede Sociologického ústavu SAV k vybraných výsledkoch výskumu „Demokratickosť a občania na Slovensku (DOS 2014)“.* <http://www.lifenews.sk/sites/default/files/Religiozita%20-%20oprieskum_2014.pdf>. (21.03. 2015).
- POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Poriadok bohoslužieb večierne, utierne a svätej liturgie (byzantsko-slovanského obradu)*. [online]. Košice : Byzant Košice s. r. o. vydavateľstvo Spolku sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach, 1998, s. 18. ISBN 80-85581-18-3. [cit. 2014.04.10.] Dostupné na internete: <<http://www.grkat.nfo.sk/Texty/ordo.pdf>>.

- Православное исповѣданіе вѣры соборныхъ и апостольскихъ Цркви восточныхъ. Москва : Типографія Грекоправославнаго ꙗѳаннѣцкаго, дѣлѣт. рѣне с.
- RAHNER, K. – VORGRIMLER, H.: *Teologický slovník*. Praha : Žvon, 1996. 426 s. ISBN 80-7113-088-5.
- RATZINGER, J.: *Vrchol a pramen. Texty o eucharistii*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2009. 151 s. ISBN 978-80-7195-327-2.
- RICHTER, K.: *Liturgie a život*. Praha : Vyšehrad, 2003. 293 s. ISBN 80-7021-575-5.
- RUISEL, I. a kol.: *Úvahy o inteligencii a osobnosti*. Bratislava : Slovak Academic Press, 2006. 200 s. ISBN 80-88910-20-X.
- SCHMEMANN, A.: *Eucharystia. Misterium królestwa*. Białystok : Orthdruk, 1997. 199 s. ISBN 83-85368-40-X.
- Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998. 87 s. ISBN 80-88902-03-7.
- SVĚTÝ JÁN ZLATOÚSTÝ: O nepochopiteľnosti Boha. Proti Anomejom. In: *Logos. Revue gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. Prešov : Anton Mesároš – Logos, 2005, roč. 6, č. 1, 86 s.
- VELLA, E.: *Tancovanie v púšti. O eucharistii*. Per immaculatam, 2010. 182 s. ISBN 978-80-970006-8-4. *Význam slova osoba*. <<http://slovník.azet.sk/pravopis/slovník-sj/?q=osoba>>. (10.03.2014).

Vývoj religiozity katolíkov na Slovensku vo svetle 30. výročia nežnej revolúcie

MGR. DANIELA NGUYEN TRONG

Katedra filozofie a religionistiky

Abstract: *The communist regime tried to eradicate religion from society. We can analyze the current situation on the basis of empirical data obtained from the Census. The level of religiosity in Slovakia is still high compared to other countries of European Union. Knowledge of these data will help to understand the current situation of Catholicism in Slovakia.*

Key words: *Religiosity. Rome–Catholic church. Greek–Catholic church. Demography.*

Úvod

V roku 1950 v Československu prebehli posledné štatistické prieskumy religiozity, do roku 1991. Ako veriaci sa deklarovalo 93,9% obyvateľov, z ktorých bolo 76,4% rímskokatolícki veriaci.¹ To, že sa katolícka cirkev stala terčom komunistickej strany, malo niekoľko príčin. V prvom rade je to samotná materialistická a ateistická filozofia komunizmu, ale taktiež musíme brať na ohľad pevnú štruktúru katolíckej cirkvi, ktorá svojím protikomunistickým postojom ovplyvňovala obyvateľstvo (medzinárodné vzťahy, tlač, školstvo, spolky, zdravotná starostlivosť a pod.). Už v roku 1948 boli prijaté prvé zákony, ktorých cieľom bolo odstránenie náboženstva z československej spoločnosti. Na základe cirkevných zákonov z roku 1949 museli duchovní skladať sľub vernosti republike. 32 kňazov odmietlo zložiť sľub. V roku 1950 bola vypovedaná zmluva s Vatikánom, bola zrušená Gréckokatolícka cirkev, boli zrušené kláštory a komunistická strana schválila ďalšie proticirkevné zákony, ktoré viedli k prehĺbeniu perzekúcií. Sloboda náboženského vyznania, ako ju poznáme dnes, prakticky neexistovala. Situácia sa trochu zmenila v roku 1963, kedy boli obnovené styky medzi Vatikánom a Československom, z dôvodu konania II. Vatikánskeho koncilu. V roku 1968 dochádza k krátkemu uvoľneniu pomerov (napr. zverejnenie Otvoreného listu katolíkov väznených pre vieru Alexandrovi Dubčekovi), ale normalizácia zastavila proces revitalizácie cirkvi. Ďalšie rokovania s Vatikánom prebehli až v roku 1971. Ďalšiu etapu rokovaní predstavuje pontifikát Jána Pavla II. 7. júla 1985 sa pri príležitosti 1100. výročia úmrtia sv. Metoda konala Vyšehradská púť, ktorú sa komunistická

¹ Porov. ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD: Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a pohlaví podle výsledků sčítání lidu v letech 1921, 1930, 1950, 1991 a 2001. In: <https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0> (17.11.2019).

strana snažila všetkými prostriedkami obmedziť. Napriek tomu sa púte zúčastnilo obrovské množstvo ľudí (údaje hovoria o 100 – 200 000 zúčastnených), a jednalo sa o najväčšie zhromaždenie do 17.11.1989. V roku 1987 Augustín Navrátil vyhlásil text *Podnety katolíkov k riešeniu situácie veriacich občanov v ČSR*, v ktorom žiadal náboženskú slobodu, menovanie nových biskupov a kňazov a majetkovú reštitúciu. Vo svetle udalostí Nežnej revolúcie sa začala aktivizovať aj katolícka cirkev. Ponovembrové udalosti umožnili obnovenie náboženskej slobody v Československu.²

Rímskokatolícka cirkev

Najväčšia cirkev na Slovensku prežila obdobie komunistickej nadvlády, z hľadiska počtu veriacich, pomerne dobre. K prvému sčítaniu obyvateľstva došlo v roku 1991. Podľa sčítania bolo k 3.3.1991 na Slovensku 3 187 383 veriacich rímskokatolíckeho vyznania, čo predstavovalo 60,43% populácie. Ako bezkonfesijných sa deklarovalo 9,8% populácie a nezistených bolo 17,4%. Na základe toho zisťujeme, že napriek viac ako pol storočí komunistickej nadvlády nad Slovenskom, celková miera religiozity predstavovala 72,8%.³ Sčítanie dokázalo, že napriek dlhým rokom perzekúcií veriacich zo strany vládnucej strany bol katolicizmus stále silnou súčasťou slovenskej identity.⁴

Viac rímskokatolíkov žilo na vidieku, ako v mestách. Najsilnejšími rímskokatolíckymi okresmi boli Čadca – 87% a Dolný Kubín – 82%. Rovnako najväčší počet mestského rímskokatolíckeho obyvateľstva nájdeme na severe Slovenska – Bytča, Čadca a Kysucké nové mesto. Najnižší počet rímskokatolíkov nachádzame na Myjave – 12%, v Starej Turej – 21% a vo Svidníku – 21%.⁵

Podľa sčítania bolo k 26.5.2001 na Slovensku 3 708 120 veriacich rímskokatolíckeho vyznania, čo predstavuje 68,93% populácie. Nastal nárast obyvateľov, ktorí sa deklarovali ako bezkonfesijní a predstavovali 13% populácie, ale na druhej strane len u 3% nebola zistená náboženská príslušnosť. Zo sčítania tak vyplýva, že miera religiozity v roku 2001 predstavovala 84%.⁶ Čo sa týka rozloženia obyvateľstva na mestá a vidiek, tieto údaje ostali v podstate rovnaké, ako v sčítaní z roku 1991.

Zatiaľ posledné sčítanie obyvateľov bolo sprevádzané kontroverziou, ktorá vyplynula z dôvodu rozšírenia klamlivých informácií v súvislosti s ochranou osobných údajov. V dôsledku toho bolo približne 135 000 obyvateľov nesčítaných. Napriek tejto skutočnosti sú výsledky hodnotené ako relevantné.⁷

² Porov. BALÍK, S. – HANUŠ, J.: *Katolícka cirkev v Československu 1945-1989*. Brno : CDK, 2013. s. 16-58.

³ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

⁴ Porov. TÍŽIK, M.: Vplyv právnej regulácie na rozvoj náboženského života v SR. In: *Sociológia: časopis pre otázky sociológie*. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2005. roč. 37, č.1, s.63.

⁵ Porov. KUSENDOVÁ, D. – MAJO, J.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, s. 11.

⁶ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

⁷ Porov. BENKOVIČOVÁ, L.: SODB 2011 – výnimočné sčítanie. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Štatistického úradu SR*. Bratislava : Štatistický úrad SR, 2013. s. 14.

Podľa sčítania bolo k 21.5.2011 na Slovensku 3 347 277 veriacich rímskokatolíckeho vyznania, čo predstavuje 62,02% populácie, čo je oproti predchádzajúcemu obdobiu výrazný pokles. V tomto sčítaní sa k obyvateľom bez vyznania prihlásilo 13,4% obyvateľov a u 10,6% populácie nebola zistená náboženská príslušnosť. Zo sčítania vyplýva, že v roku 2011 predstavovala miera religiozity 76%.⁸ Okresy, v ktorých sa prihlásilo viac ako 90% rímskokatolíckych veriacich boli Námestovo a Tvrdošín.⁹

Podľa informácií Ministerstva kultúry bolo v roku 2017 na Slovensku 3 347 277 veriacich rímskokatolíkov, čo predstavuje 62,02%.¹⁰

Prostriedky zo štátneho rozpočtu pre rímskokatolícku cirkev boli udelené v roku 2000 vo výške 9 935 006 €. V roku 2019 boli prostriedky udelené vo výške 28 021 886 €. ¹¹ K 1.5.2018 bolo pod Rímskokatolíckou cirkvou registrovaných 268 cirkevných právnických osôb.¹² K 31.12.2017 mala Rímskokatolícka cirkev 2334 duchovných v 1238 farnostiach.¹³

Najviac rímskokatolíkov žije v Trnavskom kraji a najmenej v Košickom kraji a vo všeobecnosti môžeme povedať, že najviac rímskokatolíkov žije v regiónoch západného a severovýchodného Slovenska.¹⁴

Gréckokatolícka cirkev

Gréckokatolícka cirkev bola komunistickou nadvládou zasiahnutá najviac. V dôsledku jej zrušenia prešlo 21% veriacich do Pravoslávnej cirkvi. Podľa sčítania bolo k 3.3.1991 na Slovensku 178 733 veriacich gréckokatolíkov, čo predstavuje 3,39% populácie.¹⁵ Najviac gréckokatolíkov žilo vo Svidníku – 39% a v Starej Ľubovni – 28%.¹⁶

Podľa sčítania bolo k 26.5.2001 na Slovensku 219 831 veriacich gréckokatolíkov, čo predstavuje 4,09% populácie, čo predstavuje nárast oproti predchádzajúcemu sčítaniu.¹⁷ Rovnako je zaujímavé, že v okrese Medzilaborce sa gréckokatolíci stali väčši-

⁸ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

⁹ Porov. KUSENOVÁ, D.-MAJOJ.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, s. 12.

¹⁰ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Cirkvi a náboženské spoločnosti v roku 2017*. http://www.culture.gov.sk/extdoc/7334/CNS_2017 (18.11.2019).

¹¹ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: Prostriedky zo štátneho rozpočtu v rokoch 2000-2019 pre cirkvi a náboženské spoločnosti na platy duchovných a prevádzku ústredí. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/financovanie-fa.html> (17.11.2019).

¹² Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Evidencia cirkevných právnických osôb*. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/evidencia-cirkevných-pravnických-osob-1ao.html> (17.11.2019).

¹³ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Cirkvi a náboženské spoločnosti v roku 2017*. http://www.culture.gov.sk/extdoc/7334/CNS_2017 (17.11.2019).

¹⁴ Porov. POLÁČIK, Š.: *Atlas cirkví, náboženských spoločností a religiozity Slovenska*. Bratislava : Chronos, 2000 s. 24.

¹⁵ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

¹⁶ Porov. KUSENOVÁ, D.-MAJOJ.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, s. 19.

¹⁷ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

novou konfesiou – 56%. Mestá s najväčším počtom gréckokatolíckych veriacich boli Stropkov – 41%, Sobrance – 37% a Svidník – 37%. Zo sčítania taktiež vyplýva, že 93% gréckokatolíkov žilo v Košickom a Prešovskom kraji.¹⁸

Podľa sčítania bolo k 21.5.2011 na Slovensku 206 871 veriacich gréckokatolíkov, čo predstavuje 3,83% populácie.¹⁹ Oproti predchádzajúcemu obdobiu sa tak jedná o mierny úbytok veriacich. Najviac gréckokatolíkov žilo vo Svidníku.²⁰

Prostriedky zo štátneho rozpočtu pre Gréckokatolícku cirkev boli udeľované v roku 2000 vo výške 1 536 513 €. V roku 2019 boli udeľované prostriedky vo výške 4900 043€. ²¹ K 1.5.2018 bolo pod Gréckokatolíckou cirkvou registrovaných 25 cirkevných právnických osôb.²² K 31.12.2017 mala Gréckokatolícka cirkev 444 duchovných v 274 farnostiach.²³

Gréckokatolícka cirkev je treťou najväčšou cirkvou Slovenska (po Rímskokatolíckej cirkvi a Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania). Najvýznamnejšie postavenie má na severovýchode Slovenska.

Záver

Hoci žijeme v uponáhľanej, postmodernej dobe, kedy tradície strácajú svoju hodnotu, na príklade spomenutých dvoch cirkví môžeme vidieť, že Slovensko je stále pevne prepojené s kresťanstvom. Hoci by sme mohli polemizovať a aj pochybovať o skutočnej miere prežívanej religiozity, faktom ostáva, že náboženská príslušnosť ostáva súčasťou našej sebaidentifikácie.

BIBLIOGRAFIA:

- BALÍK, S.-HANUŠ, J.: *Katolícka cirkev v Československu 1945–1989*. Brno : CDK, 2013. 399 s. ISBN 978–80–7325–311–0.
- BENKOVIČOVÁ, L.: SODB 2011 – výnimočné sčítanie. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Štatistického úradu SR*. Bratislava : Štatistický úrad SR, 2013. s. 10–18. ISBN 978–80–8121–364–9.
- ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD: Obyvateľstvo podľa náboženského vyznání a pohlaví podle výsledků sčítání lidu v letech 1921, 1930, 1950, 1991 a 2001. <https://www.czso.cz/documents/10180/20548145/4032120119.pdf/c9ea4059-9b9e-467c-8991-1233334b535e?version=1.0> (17.11.2019).
- KUSENDOVÁ, D.-MAJO,J.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, 56 s. ISBN 978–80–8136–052–7.

¹⁸ Porov. KUSENDOVÁ, D.-MAJO,J.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, s. 19.

¹⁹ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).

²⁰ Porov. KUSENDOVÁ, D.-MAJO,J.: *Náboženský atlas Slovenska*. Bratislava : Dajama, s. 21.

²¹ Porov. MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: Prostriedky zo štátneho rozpočtu v rokoch 2000–2019 pre cirkvi a náboženské spoločnosti na platy duchovných a prevádzku ústredí. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/financovanie-fa.html> (17.11.2019).

²² Porov. Ministerstvo kultúry SR – cirkevný odbor: *Evidencia cirkevných právnických osôb*. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/evidencia-cirkevných-pravnických-osob-1ao.html> (17.11.2019).

²³ Porov. Ministerstvo kultúry SR – cirkevný odbor: Cirkvi a náboženské spoločnosti v roku 2017. http://www.culture.gov.sk/extdoc/7334/CNS_2017 (17.11.2019).

- MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).
- MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Cirkvi a náboženské spoločnosti v roku 2017*. http://www.culture.gov.sk/extdoc/7334/CNS_2017 (18.11.2019).
- MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Evidencia cirkevných právnických osôb*. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/evidencia-cirkevných-pravnických-osob-1a0.html> (17.11.2019).
- MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Počet veriacich*. <http://www.culture.gov.sk/extdoc/6627/veriaci> (17.11.2019).
- MINISTERSTVO KULTÚRY SR – CIRKEVNÝ ODBOR: *Prostriedky zo štátneho rozpočtu v rokoch 2000–2019 pre cirkvi a náboženské spoločnosti na platy duchovných a prevádzku ústredí*. <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/financovanie-fa.html> (17.11.2019).
- POLÁČIK, Š.: *Atlas cirkvi, náboženských spoločností a religiozity Slovenska*. Bratislava : Chronos, 2000, 150 s. ISBN 978-80-9678-608-4.
- TÍŽIK, M.: Vplyv právnej regulácie na rozvoj náboženského života v SR. In: *Sociológia: časopis pre otázky sociológie*. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2005. roč. 37, č.1, s. 59–89. ISSN 0049-1225.

EDITOR

doc. ThDr. Peter Tirpák, PhD.

RECENZENTI

Mons. prof. ThDr. PaedDr. PhDr. Jozef Jurko PhD.

prof. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD.

doc. PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.

doc. ThDr. Mária Kardis, PhD.

doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek, Ph.D.

KONTAKT

VITA et COMMUNIO, Prešovská univerzita v Prešove,

Gréckokatolícka teologická fakulta,

Ulica biskupa Gajdiča 2, 080 01 Prešov, SLOVAKIA

Tel., Fax: +421 51 773 25 67; E-mail: theologos@unipo.sk

Web: <http://www.unipo.sk/gtf/index.php?sekcia=theologos>

GRAFICKÉ NÁVRHY A SADZBA

PhDr. ThLic. Juraj Gradoš, PhD.

ISBN 978-80-555-2413-9

